

3268

3K33

3-22

329.15(47.41)
Վ-94

XV ԿՈՒՍ. ԻԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Ի. ԱՏԱՆԻՆ

Համ. Կ. Կ. Հաշվեդրություն
Հաշվաբան / Բ. / Կ. Կ-Ի.

ՊԵՏԻՐԱՏ ԶԵՐԱԸՆ 1928

Բ. ՍՏԱԼԻՆ

22 JUN 2005

18 NOV 2009

895K33

Z-22

um

ՀԱՄ. Կ. Կ. ԿԵՆՏԿՈՄԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ XV ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ

13963-22

274

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

1927-ՅԵՐԵՎԱՆ

վելի առաջ անցել: Ահա մի քանի տվյալներ այդ մասին: Զբոս-
պուրի համաշխարհային արտադրանքի ինդեքսը 1925 թվին կազմում
էր նախապատերազմյանի 97,6 տոկոսը, 1926 թվին՝ 100,5
տոկոսը: 1927 թվականի լրիվ տվյալները չունենք: Եվ
միայն առաջին կիսամյակինը, վորոնք չուղղուն արտա-
դրութեան հետագա զարգացման մասին են վկայում: Պողպատի
համաշխարհային արտադրանքի ինդեքսը 1925 թվին կազմում
էր նախապատերազմյանի 118,5 տոկոսը, 1926 թվին՝ 122,6
տոկոսը: Ածուխի համաշխարհային արտադրութեան ինդեքսը 1925
թվին կազմում էր նախապատերազմյանի 97,9 տոկոսը, 1926
թ. վորոշ անկումն է նկատվում և հասնում է 96,8 տոկոսին:
Ալյումինի և, վոր աչտեղ չերեսն է յեկել անդլիական գոր-
ծադրլի ազդեցութունը: Բամբակի համաշխարհային արտա-
դրութեան 1925—26 թվին կազմում էր նախապատերազմյանի 108,5
տոկոսը, 1926—27 թվին՝ 112,5 տոկոսը: Հացի համաշխարհային
արտադրութեան 1925 թվին հավասար էր նախապատերազմյանի 107,2
տոկոսին, 1926 թվին՝ 110,5 տոկոսին, 1927 թվին՝ 112,3 տոկո-
սին:

Համաշխարհային արտադրութեան ընդհանուր ինդեքսը, անդի-
նելով նախապատերազմյան մակարդակից, այսպիսի դանդաղ
ու մանր քայլերով է առաջ ընթանում:

Սակայն կան մի քանի կապիտալիստական չերկիրներ, վոր-
ոնք վոշ թե ընթանում են քաջ առ քաջ, այլ թուլում են քե-
պի առաջ՝ իրենց յետևում թողնելով նախապատերազմյան մաս-
կարգակը: Այսպիսին են, որինակ, Հյուսիսային Ամերիկայի Միաց-
ցալ Նահանգներն ու մասամբ Յապոնիան: Ահա, Հյուս. Ամեր.
Միաց. Նահանգների տվյալները. արդյունաբերութեան արդյունաբե-
րութեան աճումը 1925 թվին կազմում էր նախապատերազմյանի
148 տոկոսը, 1926 թվին՝ 152 տոկոսը. արդյունահանող արդյու-
նաբերութեան աճումը 1925 թվին կազմում էր նախապատերազմ-
յանի 143 տոկոսը, 1926 թվին՝ 154 տոկոսը:

Համաշխարհային առեւթրի աճումը: Համաշխարհային առեւ-
տուրն այնպես արագ չի զարգանում, ինչպես արտադրութեանը:
Սովորաբար նա արտադրութեանից լիտ է ֆուում, բայց և այդ-
պես մոտեցել է նախապատերազմյան նորմային: Արտադր-
անքաշը Նախապատերազմյան ինդեքսն ամբողջ աշխարհում և կարեւո-
րագույն չերկիրներում 1925 թվին կազմում է նախապատերազմ-
յանի 98,1 տոկոսը, 1926 թվին՝ 97,1 տոկոսին: Իսկ առանձին

չերկիրները Հյուս. Ամեր. Միաց. Նահանգներում 1925 թվին
կազմել է նախապատերազմյանի 134,3 տոկոսը, 1926 թվին՝ 143
տոկոսը, Յապոնիայում՝ 98,2 տոկոսն ու 99,2 տոկոսը, Գերմա-
նիայում՝ 74,8 տոկոսն ու 73,6 տոկոսը, Յապոնիայում 176,9
տոկոսն ու 170,1 տոկոսը:

Համաշխարհային առեւտուրն, ընդհանուր առմամբ, արդեն
մոտեցել է նախապատերազմյան նորմային, իսկ մի քանի չեր-
կիրներում, ինչպես որինակ, Հյուսիսային Ամերիկայում ու Յա-
պոնիայում, արդեն անցել է այդ նորման:

Ի վերջո՝ կան և չերրորդ կարգի փաստեր, վորոնք խոսում
են կապիտալիստական արդյունաբերութեան տեխնիկական առա-
ջադրութեան և ռադիոնալացման, արդյունաբերութեան նոր
հիմքեր ստեղծելու և արեւտների ու կարտելների ուժեղացման
մասին՝ համաշխարհային մոտաւորով առած: Կարծում եմ, վոր
այս փաստերն ամենքին հալանի յեն, ուստի և չերկար կանգ
չեմ առնում սրանց վրա, միայն կնկատեմ, վոր կապիտալն ա-
ռաջագրիմ է վոշ միայն արտադրանքի ու առեւտրի ռադիոնալացմ-
այց և արտադրութեան տեխնիկայի բարեկալման, տեխնիկական
արտաւթումի և արտադրութեան ռադիոնալացման բնագա-
ւալումներում, ընդ վորում այս բոլորը նպաստել և խոշորագույն
տրեւտների հետագա ուժեղացմանը և նոր ու հզոր մենաշնոր-
հութեան կարտելների կազմակերպմանը:

Ահա փաստեր, ընկերներ, վորոնց հարկավոր է ի նկատի
ռւենալ և վորոնցից պետք է հետեւութուններ հանել:

Միթե այս ամենը ապացուց է, սակայն, թե սրանով կա-
պիտալիզմի կալունացումն ավելի հաստատվել ու ամրապն-
դվել է: Ի հարկէ վոշ: Դեռ XIV համագումարի զեկուցման
մեջ էր ասվում, վոր կապիտալիզմը կարող է հասնել նախապա-
տերազմյան նորմաներին, կարող է անցել այդ նորմաները և ռա-
դիոնալացման յենթադրել իր արտադրութունը, սակայն այդ չի
նշանակում, այո, ամենին էլ չի նշանակում, թե կապիտալիզմի
կալունացումը զրանով կամրապնդվի, թե կապիտալիզմը կարող է
վերականգնել իր նախին ամբութունը: Ընդհակառակը՝ հենց
այդ կալունացումից, նաեւ այն հանգամանքից, վոր արտադրու-
թեւուն ու առեւտուրն աճում են, վոր տեխնիկական առաջադի-
մութունն ու արտադրական հնարավորութունները բարգա-
ւաւում են այն ժամանակ, յերբ համաշխարհային շուկան, սրա
ու առեւտրն ու առանձին իմպերիալիստական խմբավորումները

ազդեցութեան շրջանակներն առավել կամ պակաս չափով անփոփոխ են մնում— ահա, հենց այստեղից ել ծագում է համաշխարհային կապիտալիզմի ամենախոր ու ամենաառել ճգնաժամը, վորը հզի յե նորանոր պատերազմներով և սպառնական ամեն մի կայունացման գոյութեան համար:

Մասնակի կայունացումից բխում է կապիտալիզմի ճգնաժամի ուժեղացումը. հասունացող ճգնաժամը տապալում է կայունացումը: Այսպես և կապիտալիզմի զարգացման դիալեկտիկան ներկա պատմական մոմենտում:

բ) Համաշխարհային կապիտալիզմի արտադրութեան ու առևտրի այդ աճման մեջ ամենաբնորոշն այն փաստն է, վոր ներքին զարգացումն աճեալաճափ է ընթանում: Զարգացումն այնպես չի կատարվում, վոր կապիտալիստական յերկիրներն առաջ շարժվեն մեկը մյուսի յետեից, սահուն ու համաչափ, իրար չը խանգարեն, իրար շուտ չտան, այլ, ընդհակառակը, այնպես է կատարվում, վոր նրանք իրար հրհրում են, իրար դուրս պցում, մի քանիսն ընկնում են, մյուսներն առաջանում ու բարձրանում. կոնտինենտներն ու յերկիրները մահացու պայքար են մղում՝ շուկաներում առաջնութուն ձեռք բերելու համար: Տնտեսական կենտրոնը Յեվրոպայից անցնում է Ամերիկա, Ատլանտյան ովկիանոսից Մեծ ովկիանոսը: Հենց դրանով էլ համաշխարհային ապրանքաշրջանառութեան մեջ Ամերիկայի ու Ասիայի տեսակարար կշիռը բարձրանում է ի հաշիվ Յեվրոպայի: Ահա մի քանի թվեր, յեթե համաշխարհային արտաքին առևտրի մեջ 1913 թվին Յեվրոպայի բաժինը կազմում էր 58,5 տոկոս, Ամերիկայինը՝ 21,2 տոկոս, իսկ Ասիայինը՝ 12,3 տոկոս, ապա 1925 թվին Յեվրոպայի բաժինն իջավ մինչև 50 տոկոսի, Ամերիկայինը՝ բարձրացավ մինչև 26,6 տոկոսի, իսկ Ասիայինը՝ մինչև 16 տոկոսի: Առաջ վաղող կապիտալիստական յերկիրների (Հյուս. Ամեր. Միաց. Նահանգները և մասամբ Յապոնիան) կողքին ունենք և անտեսական անկման յերկիրներ (Ասիա): Աճող կապիտալիստական Գերմանիայի ու վերջին տարիներս անուն հանած յերկիրների (Կանադա, Ավստրալիա, Արգենտինա, Զինաստան, Հնդկաստան) կողքին ունեն կայունացող կապիտալիզմի յերկիրներ (Ֆրանսիա ու Իտալիա): Աճում է վաճառքի շուկայի պրեստիճիոնների քանակը, աճում են արտադրական հնարավորութունները, աճում է առաջարկը, իսկ շուկաների սահմանները և ազդեցութեան շրջանների տարածութիւնն առավել կամ նվազ չափով անփոփոխ են մնում:

Ահա այս և ժամանակակից կապիտալիզմի աճուն ու ներհակ հակասութիւնների հիմքը:

գ) Արտադրական հնարավորութիւնների աճման և շուկաների հարաբերական անփոփոխութեան միջև լեղած այս հակասութիւնը դարձել է հիմք այն յերևույթի, վոր շուկաների պրորլեմը այժմ դարձել է կապիտալիզմի հիմնական պրորլեմը: Սրովել է վաճառքի շուկաների պրորլեմն ընդհանրապես, արտաքին շուկաներինը առանձնապես և կապիտալի արտահանութեանը մասնավորապես: Ահա այս է կապիտալիզմի ներկու վիճակը: Իսկապես՝ սրանով էլ բացատրվում է այն յերևույթը, վոր գործարանների ու ֆաբրիկաների վոշ-լրիվ բեռնավորումը սովորական յերևույթ է դառնում: Մաքսային արգելքների ուժեղացումը կրակի վրա չուղ է ածում միայն: Ներկա շուկաներն ու ազդեցութեան շրջանները նեղ են դալիս կապիտալիզմին: Շուկաների պրորլեմը լուծելու խաղաղ փորձերն արդյունքներ չտվին ու չեն ել կարող ալ: Ինչպես հայտնի յե, բանկիրների, 1926 թվին արած, հայտնի դեկլարացիան՝ առևտրի ազատութեան մասին, անանկ դուրս յեկավ: Մանկ դուրս յեկավ նաև Ազգերի Լիգայի 1927 թվի տնտեսական կոնֆերանսը, վոր ուզում էր կապիտալիստական յերկիրների «տնտեսական շահերի միասնականութիւն» ստեղծել: Շուկաների պրորլեմը լուծելու խաղաղ ճանապարհը կապիտալիզմի համար փակված է: Մնում է կապիտալիզմի համար մի միակ «լիք»: Այդ՝ գաղութների ու ազդեցութեան շրջանների նոր սահմանագծումն է, վորը կարող է կատարվել միայն ուժի, ռազմական ընդհարումների և նոր իմպերիալիստական պատերազմների միջոցով:

Այսպիսով՝ կայունացումից կապիտալիզմի ճգնաժամի աճումն է ծնվում:

2. ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄԻ ՄԷԶԱԶԳԱՅԻՆ ԳԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ՆՈՐ ԻՄՊԵՐԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽԱՊԱՏՏՐԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ա) Այստեղից էլ հետևում է, վոր աշխարհի վերաբաժանման ու արտաքին շուկաների հիմքը կազմող ազդեցութեան շրջանների խնդիրն այժմ համաշխարհային կապիտալիզմի քաղաքականութեան հիմնական հարցն է: Արդեն ասացի, վոր գաղութների ու ազդեցութեան շրջանների այժմյան բաժանումը, վոր հաստատված է

վերջին իմպերիալիստական պատերազմի հետևանքով, արդեն հր-
նայել է: Նա այժմ արդեն չի բավարում մոլ չլուսիսային Ամե-
րիկային, վոր չբավականանալով Հարավային Ամերիկայով, աշ-
խատում է խորը թափոնցել Ասիա (ամենից առաջ Չինաստան),
մոլ Անգլիային, վորի ձեռքից դուրս են պրծնում գոմիսիոններն
ու Արևելքի մի շարք կարևորագույն շուկաները, մոլ Յապոնիային,
վորին Չինաստանում Անգլիան ու Ամերիկան «խանգարում են»
միայն, մոլ Իտալիային ու Ֆրանսիային, վորոնք անթիվ վեճի
առարկաներ ունեն Մերձդանուբյան յերկիրներում ու Միջերկրա-
կան ծովում, մոլ էլ, առավել ևս, Գերմանիային, վորը գեղ զաղու-
թագուրկ է մնում: Այստեղից էլ ծագում է շուկաների ու հում նյու-
թերի աղբյուրների նոր բաշխման «ընդհանուր» ձգտումը: Կարելի չկա
ապացուցելու, վոր ասիական շուկաներն ու սրանց ուղիները հան-
դիսանում են կովի գլխավոր ասպարեղը: Այստեղից էլ ծագում է
հանգուցային պրորիսմների մի ամբողջ շարք, պրորիսմներ, վորոնք
նորանոր բաղխումների ամբողջական ոչախներ են: Այստեղից է
ծագում նաև խաղաղավիթանոսյան պրորիսմը (Ամերիկա-Յապո-
նա-Անգլիական անտագոնիզմը), վորը Ասիայում ու նրա ուղիներ-
ում առաջնութուն ձեռք ընկելու համար մղվող կովի աղբյուրն
է: Այստեղից է և Միջերկրական ծովի պրորիսմը (Անգլո-Ֆրանս-
Իտալական անտագոնիզմը)՝ իրեն աղբյուր աչն կովի, վոր մղում
են Միջերկրական ծովի ափերին և գեղի Արևելք տանող կար-
ճագույն ճանապարհներին ախրաղետելու համար: Այստեղից է և՛
նավթի պրորիսմի սրվելը (Անգլո-Ամերիկյան անտագոնիզմը), վո-
րովհետև առանց նավթի պատերազմի չի կարելի իսկ ով առաջ-
նութուն ունի նավթային գործում, նա յեղ հաղթանակի շանսեր
ունի գաղիք պատերազմում:

Վաղուց չէ, վոր անգլիական մամուլում հրապարակվեց Չեմ-
բերլինի «վերջին» ծրագրեր՝ Միջերկրական ծովի պրորիսմի «կար-
գավորման» համար: Յեա չեմ կարող յերաշխավորել այդ պլանի
ստույգ լինելը: Բայց վոր Չեմբերլինի ծրագրի հայտնվելը մա-
մուլում համեմատական է, այս մասին կասեմ չի կարող լինել:
Այդ ծրագրի ելութունն աչն է, վոր նա Միթիայի մանգատը Ֆը-
րանսիայից տոնում է հանձնում և Իտալիայի ձեռքը: Տանժիրը
հանձնում է Ֆրանսիային՝ Սպանիայի ողտին արած ֆինանսական
կոմպենսացիայի փոխարեն, Կամբուժը վարադարձում է Գեր-
մանիային և Իտալիային պարաավորեցնում է գաղաբեցնել «խառ-
նակչութունը» (шестаршнть) Բալկաններում և աչն: Յեղ այս բո-

ղորը կատարվում է Սորհուրդների ղեմ կովելու դրոշի ներքո:
Հասցանի չէ, վոր այժմ, ընդհանրապես, մոլ մի ապաղանութուն չի
ձեռնարկվում՝ առանց Սորհուրդներին այդ կեղոտ գործին խառ-
նելու: Սակայն վորն է այդ ծրագրի իսկական իմաստը: Աչն, վոր
Ֆրանսիական բուրժուազիան վոնգվի Միթիայից: Ե հնուց անախ՝
Միթիան Արևելքի դռներն է գեղի Միջագետք, Յեղիպատոս և աչն:
Միթիայից կարելի չէ փասել Անգլիային՝ Սուեզի ջրանցքի ու Մի-
ջագետքի սայոններում Յեղ Չեմբերլինը ահա, ըստ յերեուլթին,
ցանկանում է վերջ տալ այդ ահա գործին: Անկասեմ, այդ ծրա-
գրի հայտնվելը մամուլում պատահական չէ: Այդ փաստի արժեքն
աչն է, վոր նա տալիս է պայծառ բնութագիր՝ աչն կրծստման,
այն կոնֆլիկտների ու սաղմական բախումների, վորոնցով հղի չէ
աչապես կոչված «մեծ պետութունների» ներկա հարաբերութունը:

Ինչ վերաբերում է նավթի պրորիսմի աչմյան վիճակին ու
նրա շուրջը մղվող կովին, ապա այդ մասին բավական պերճա-
խոսությամբ է արտահայտվում հայտնի ամերիկյան «Ուորլդ»
Ուորլդ» թերթը իր հոկտեմբերյան համարում, ուր առված է.

«Գոյութուն ունի մի իրական սպանաղիք, վոր ուղ-
ղված է խաղաղության և անգլոսաքսոն ժողովուրդների իրար
փոխադարձ հասկանալու ղեմ... Մինասության կողմից ա-
մերիկյան առետրաարդունարեքական գործիչներին պաշտ-
պանութուն ցուց տալն անխուսափելիորեն կուժեղանա աչն
չափով, վորքան վոր դրա կարիքը կմեծանա: Յեթի Բրիտա-
նական կառավարութունն իրեն նույնացնի բրիտանական
ճավապին արդյունաբերության հետ, ապա, վաղ թե ուշ,
ամերիկյան կառավարությունն էլ իրեն կնույնացնի ամերի-
կյան ճավապին արդյունաբերության հետ: Կովիլ չի կարող
կառավարչական ջրջանը մտնել՝ առանց պատերազմի վսանգը
չափաղանց ուժեղացնելու»:

Անկասեմ է. կազմակերպվում են պետութունների նոր կոա-
լիցիաներ՝ արտաքին շուկաների, հում նյութերի աղբյուրների և
սրանց ուղիների համար նոր պատերազմներ նախապատրաստելու
նպատակով:

բ) Արդյոք, այս հաղիսության յենթակա ժամանակաշր-
ջանում, այդ հասունացող սաղմական կոնֆլիկտները, «խաղաղ»
ճանապարհով հարթելու փորձեր չեն յեղել: Աչն, յեղել են:
Ավելի յեն յեղել, քան կարելի յեր սպասել: Բայց նրանք մոլ
մի արդյունք չեն տվել: Դեռ ավելին: Այդ փորձերն սքողեցին

«պետութիւններ» նոր պատերազմներ նախապատրաստելու ջանքերը, մի սքոդում, վորի նպատակը բանվորներին ու գյուղացիներին խաբելն էր:

Վերցնենք հենց Ազգերի Լիգան, վորը, բուրժուական խաբերա մամուլի ու վոչ-պակաս խորերա սոցիալ-դեմոկրատական մամուլի կարծիքով, խաղաղության մի գործիք է: Ինչպիսի վերջնացով Ազգերի Լիգայի վաչրախոտութիւնը խաղաղության, զինաթափման ու սպառազինության կրճատման խնդիրներին մասին: Վոչ մի լայն բանով, բացի այն, վոր մասնաւորին խաբեցին, սպառազինման ձգտումներն աշխուժացան ու հասունացող կոնֆլիկտները կրկին լարվեցին: Կարելի՞ չէ, միթէ, պատահականութիւն համարել այն չերեւելը, վոր, ահա չերեք տարի չէ, ինչ Ազգերի Լիգան բարբաջում է խաղաղության ու զինաթափման մասին, ահա չերեք տարի չէ, ինչ այդ սուտ բարբաջանքը պաշտպանվում է աշխատ կոչված 2-րդ Իսաբրնացիոնայի կողմից, իսկ «ազգերը» զինվում են հա զինվում, ընդարձակվում են «պետութիւններ» միջև չեղած հին կոնֆլիկտները, նորանոր կոնֆլիկտներ են կուտակվում, է աշխատով խաղաղության գործը խափանվում է: Ինչի մասին է խոսում ծովային սպառազինումների կրճատման համար գումարված չեռապետական (Անգլիա, Ամերիկա, Յապոնիա) կոնֆերենսի տապալումը, չեթէ վոչ այն մասին, վոր խաղաղովկիանոսյան պըրրեմը հանդիսանում է նոր իմպերիալիստական պատերազմների աղբյուր, վոր «պետութիւնները» վոչ զինաթափվել են ցանկանում է վոչ էլ սպառազինումները կրճատել: Ինչ է արել Ազգերի Լիգան այդ վտանգը կանխելու համար: Կամ, որինակի համար, վերցնենք հենց Խորհրդային պատգումավորութիւնը թարմ չելույթը ժնետւմ՝ իրական (է վոչ զեկորատիվ) զինաթափման հարցի մասին: Ինչով բացատրել այն փաստը, վոր ընկեր Լիտվինովի շիտակ ու անշիվ զեկարացիան՝ կատարչալ զինաթափման մասին, կաթվածահար արեց Ազգերի Լիգային է «լիակատար առակնկալ» հանդիսացավ նրա համար: Արդյոք այս փաստը մի վերկալութիւն չի այն մասին, վոր Ազգերի Լիգան վոչ թէ խաղաղության ու զինաթափման գործիք է, այլ նոր սպառազինումների ու նոր պատերազմներ նախապատրաստելու քողարկման գործիք: Բոլոր չերկիրների՝ Յապոնիայից մինչև Անգլիայի, Ֆրանսիայից մինչև Ամերիկայի, բուրժուական կաշառվող մամուլն ամբողջ կողորդով ճշում է, թէ զինաթափման մասին արած խորհրդային առաջարկութիւններն «անկեղծ» չեն: Այդ զեպքում ինչպէս չստու-

գել խորհրդային առաջարկութիւններն անկեղծութիւնը է իսկույն չղիմել գործնական զինաթափմանը, կամ, գոնէ, սպառազինումների լուրջ կրճատմանը: Կամ, որինակի համար, վերցնենք կապիտալիստական պետութիւնների «բարեկամական դաշնագրեր» ներկա սիստեմը՝ Ֆրանսիայի ու Հարավ-Սլավիայի դաշնագիրը, Իտալիայի ու Ալբանիայի դաշնագիրը, Պիսուսկու կողմից նախապատրաստվող լեհ-լիտվական «բարեկամական դաշնագիրը», Լեհարնույի սիստեմը, «Լեհարնույի վոգին» է այլն: Սրանք ինչի են, չեթէ վոչ՝ նոր պատերազմների նախապատրաստութիւն, ուժերի նոր դասավորութիւն մի սիստեմ՝ զալիք ուղղմական բաղխումների համար: Կամ, իրրե որինակ վերցնենք հետեւալ փաստերը. Ֆրանսիայի, Անգլիայի, Իտալիայի, Հնուս. Ամեր. Միացալ Նահանգների ու Յապոնիայի գորհերի բաճակը 1913 թվից մինչև 1927 թիվը 1,888 հազարից հասավ մինչև 2,262 հազարի: Նույն ժամանակամիջոցում միենույն չերկիրների ուղղմական բյուջեն 2,345 միլիոն վոսկյա ուուրուց հասել է 3,948 միլիոն ոուրու: այդ հինգ չերկիրներում Եաբեբում գտնված սափառակների քանակը 1926 թվից մինչև 1927 թվիվը 2,655-ից հասել է 4,340-ի. այդ հինգ պետութիւնների կրեյսերների տոննաժը 1922 թվի 744 հազար տոննից 1926 թվին հասել է 864 հազար տոննի. ուղղափառական գործի դրութիւնը պատկերացում է հետեւալ հաշտարարութիւնը, վոր արել է Հնուս. Ամեր. Միաց. Նահանգների ուղղաքիմիական գործերի պետ գեներալ Ֆրեյսը. «450 քիլոգրամ կշռող մի անոթիմիական ումը, լյուրիդիտով լցված, կարող է անրնակ դարձնել Նյու-Յորքի տասը թաղը, իսկ չեթէ 50 սափառնակ 100 տոնն լյուրիդիտ նետեն Նյու-Յորքի վրա, ապա այդ ամբողջ քաղաքն անմարդաւակ կդարձնեն, գոնէ մի շարթով»: Ինչ էն ասում այս փաստերը, չեթէ վոչ այն, վոր նոր պատերազմների նախապատրաստութիւնը ծավալվում է իր ամբողջ թափով:

Ահա, այս են հետեւանքները «խաղաղարար քաղաքականութիւն» ու «զինաթափման» քաղաքականութիւն բուրժուական պետութիւնների ընդհանրապես, Ազգերի Լիգային առանձնապես է սոցիալ-դեմոկրատական, կապիտալին քծնող, սպառազինութիւնը մասնավորապես:

Առաջ սպառազինման աճումն արդարացում է ինչ Գերմանիայի վտոից մինչև գլուխ զինված լինելու հանգամանքով: Այժմ այդ «արդարացումը» կորցրել է իր ուժը: Միթէ պարզ չէ, վոր պետութիւնների միջև ծագելիք իմպերիալիստական նոր պատե-

բաղմունքի անխուսափելիությունն և թեկադրում սպառազինման այդ զարգացումը, պարզ չէ, վոր «պատերազմի վողի» հանդիսանում և «Լուկաբնոյի վողու» հիմնական բովանդակությունը:

Կարծում եմ, վոր ներկա «խաղաղ հարաբերությունները» կարելի չէ նմանեցնել մի հին, մաշված շապկի, վորը կազմված է իրար հետ բարակ թելով կապված կարկտատաններից: Հենց վոր մի քիչ ուժով թափ տաս այդ թելը, կամ վորեւ տեղից կտրես աչի, և ամբողջ շապիկը կքանդվի, և կմնան միայն կարկտատանները: Յեթե վորեւ տեղ՝ Ալբանիայում, կամ Լիվադայում, Չինաստանում, կամ Հյուսիսային Աֆրիկայում, ցնցին ներկա «խաղաղաբար հարաբերությունները», այդ «հարաբերությունների շենքը» խոկուն փուլ կգա: Այսպես եր իրերի վիճակը վերջին իմպերիալիստական պատերազմից առաջ, չերր Սարահոյում կատարված սպանությունը պատերազմի հանգամ: Այսպես և գրությունը և այժմ:

Կայունացումից իմպերիալիստական նոր պատերազմների անխուսափելիությունն և ծնվում:

Յ. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՐԱՆ ԴԲՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ՆՈՐ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՎԵՐԵԼՔԻ ՀԱՄԱՅՈՒՆՈՒՆԵՐԸ

ա) Պատերազմելու համար բավական չեն սպառազինումների աճումն ու նոր կոալիցիաներ կազմակերպելը: Հարկավոր է նաև թիկունքի ամրացումը՝ կապիտալիստական չեղիքներում: Վոչ մի կապիտալիստական չեղիք չի կարող լուրջ պատերազմել՝ առանց նախորոք իր սեփական թիկունքն ամրացնելու, առանց «իր» բանվորներին ու «իր» գաղութները սանձահարելու: Այստեղից էլ ծագում և բուրժուական կառավարությունների քաղաքականությունն աստիճանական փաշտապանությունը: Չի կարելի պոտահական համարել այն փաստը, վոր այժմ Ֆրանսիայում իշխում է աջ բլոկը, Անգլիայում՝ Հիքսի-Դեմոկրիկ-Ուրբալարի բլոկը, Գերմանիայում՝ բուրժուական բլոկը, Յուգոսլավիայում՝ ազգական կուսակցությունը, Իտալիայում ու Լեհաստանում՝ փաշտապան կառավարությունները:

Այստեղից էլ ծագում են՝ ճնշումը բանվոր գաղափարի վրա, արհմիությունների որենքն Անգլիայում, «ազգը գինելու որենքը» Ֆրանսիայում, 8 ժամյա բանվորական օրվա լիկվիդացիան մի շարք չեղիքներում և բուրժուալիստի հարձակումը պրոլետարիատի վրա ամենուրեք:

Այստեղից են ծագում՝ ուժեղացրած ճնշումը գաղութների ու լենթակա չեղիքներին վրա և իմպերիալիստական գորքերի կողմի ուժեղացումն այդ չեղիքներում, գորքերի, վորոնց քանակը միլիոնների չէ հասնում, բնդ վորում 700 հազարից ավելին զենեղված է Բրիտանական «տիրապետություններում» ու «ազգություններում» շրջաններում:

բ) Հասկանալի չէ, վոր Փաշտապան կառավարությունների այդ գաղափարն ճնշումը չեր կարող առանց պոտախան-շարժման մնալ ճնշված ժողովուրդների կողմից գաղութներում և բանվոր գաղափարի կողմից մալը չեղիքներում: Այնպիսի փաստ, ինչպիսին են հեղափոխական շարժման աճումը Չինաստանում, Ինդոնեզիայում, Հնդկաստանում և ալլն, չի կարող վճռական նշանակություն չունենալ համաշխարհային իմպերիալիզմի բախտի նկատմամբ: Ինքներդ դատեցեք: Պարզ աշխարհի 1,905 միլիոն ազգաբնակիչներն ու 1,134 միլիոնն ազգում են գաղութներում ու կիսագաղութներում, 143 միլիոնը ԽՍՀ Միության սահմաններում, 264 միլիոնը միջնորդական չեղիքներում և միայն 363 միլիոնը գաղութներն ու կիսագաղութները ճնշող խոշոր կապիտալիստական չեղիքներում: Պարզ է, վոր գաղութային չեղիքներին հեղափոխական արթնացումը նախագուշակում է համաշխարհային կապիտալիզմի անկումը: Այն փաստը, վոր չինական հեղափոխությունը զեռ ուղղակի չի հաղթել իմպերիալիզմին, չի կարող վճռական նշանակություն ունենալ հեղափոխության հեռանկարների տեսակետից: Ժողովրդական մեծ հեղափոխությունները, իրենց լիուլթի առաջին խաղի ժամանակ, չերեք վերջնական հաղթանակ չեն տանում: Նրանք աճում ու ամրանում են մակերթացության ու տեղափոխության կարգով: Այսպես է չեղել ամենուրեք, ի թիվս վորոնց և Ռուսաստանում: Այդպես կլինի և Չինաստանում: Չինական հեղափոխության ամենակարևոր արդյունքն այն է, վոր նա դարավոր քնից արթնացրեց և շարժեց հարյուրավոր միլիոններով ճնշվածներ և հարստահարվածներ, վերջնականապես պարզեց հակահեղափոխական գեներալների կլիքի դեմքը, զիմակաղերժ արեց հակահեղափոխական գոմինդանական-սպասավորներին, ժողովրդական ստորին խավերի մեջ ամրացրեց կոմունիստական կուսակցություն չեղիքներում, շարժումը՝ ամբողջությամբ վերցրած՝ բարձրացրեց իր բարձրագույն աստիճանին՝ Խորհուրդներ կազմակերպելու աստիճանին, և նորանոր հույսեր արթնացրեց ճնշված գաղափարների միլիոնավոր

մասսաների մեջ Հնդկաստանում, Խնդոնեգիայում և այլն: Միայն կույրերն ու փոքրոգիներն են կասկածում այն մասին, վոր չինական բանվորներն ու գյուղացիները գնում են դեպի հեղափոխության նոր վերելք:

Իսկ ինչ վերաբերում ն Յեվրոպայի բանվոր դասակարգի հեղափոխական շարժմանը, ապա այստեղ, այս ասպարիզում ել ակներև են բանվորական ստորին խավերի ձախացման ու հեղափոխական աշխուժացման պարզ նշանները: Այնպիսի փաստեր, ինչպիսին են անգլիական ընդհանուր ու անկախության գործադուլը, բանվորների հեղափոխական լիզույթը Վիեննայում, Սակկոյի ու Վանցետտիի սպանության հետևանքով առաջացած հեղափոխական ցույցերը Փրանսիայում ու Գերմանիայում, գերմանական ու լեհական կոմիտուսակցությունների ընտրական հաջողությունները, բանվորական պարզ շերտավորումն Անգլիայում, վորի շնորհիվ բանվորները դեպի ձախ, իսկ նրանց ղեկավարները դեպի աջ՝ դեպի ակնհայտնի սոցիալիստների խմբի ծոցն են գլուխում, և Խնդոնեգիայում այլասերումն ու խմբերիալիստական Ազգերի Լիգայի ուղղակի պոչը դառնալը, սոցիալ-դեմոկրատական կոմսակցությունների հեղինակության անկումը բանվոր դասակարգի լայն խավերում, Կոմիտեերնի ու նրա սեկցիաների ազդեցության աճումն ամենուրեք՝ բոլոր յերկրների պրոլետարների շարքերում, ԽՍՀ Միության հեղինակության աճումն ամբողջ աշխարհի ճնշված դասակարգերի մեջ, «ԽՍՀ Միության բարեկամների կոնգրեսը» և այլն,—այս բոլորն աներկրայորեն վկայում են, վոր Յեվրոպան մտնում է հեղափոխական վերելքի մի նոր շրջանի մեջ: Յեթե մի այնպիսի փաստ, ինչպիսին է Սակկոյի ու Վանցետտիի սպանությունը, կարող է բանվոր դասակարգի ցույցերի պատճառ դառնալ, ապա այդ անտարակույս վկայում է, վոր բանվոր դասակարգի ծոցում հեղափոխական ենքզեքա չե կուտակվել, վորն առիթ ու ղեկաված է վորոնում, չերբեմն ըստ չերեվութին ամենաանշան ղեկաված, վոր դուրս ժայթքել ու թափվի հապիտալիստական ռեժիմի գլխին:

Մենք, թե գաղութներում և թե մայր յերկրներում, ապրում ենք հեղափոխական վերելքի նախորդին:

Այն, կայունացումից նոր հեղափոխական վերելք է ծագում:

4. ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՂՆ ՈՒ ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆԸ

ա) Այսպիսով մեր առաջ են համաշխարհային կապիտալիզմի խորագույն ճգնաժամի ծավալուն անկախության բոլոր նշանները: Յեթե 1920-21 թվականների հետապոստրազմյան ժամանակավոր ճգնաժամը՝ ներքին քառսի ու կապիտալիստական լեքկիրներից դուրս գտնված կապերի քայքայման հետ միասին՝ կարելի է անցած համարել, վորի հետևանքով ել սկսվել է մասնավոր կալունացման ժամանակաշրջանը, ապա՝ կապիտալիզմի հիմնական ճգնաժամը, վոր նշվում է իբրև հետևանք Հոկտեմբերյան հեղափոխության հաղթանակի ու ԽՍՀ Միության համաշխարհային կապիտալիստական սիստեմից անջատվելու, վոչ միայն չի անցել, այլ ընդհակառակը, ավելի ու ավելի չե խորանում՝ խախտելով համաշխարհային կապիտալիզմի պոլության բուն հիմունքները: Կայունացումը վոչ միայն չխանգարեց այդ հիմնական ճգնաժամի զարգացմանը, այլ ընդհակառակը, նրա հետագա ծավալմանը հող ու աղբյուր մատակարարեց: Աճուն կոլվը շուկաների համար, աշխարհի ու ազդեցության շրջանների նոր վերաբաժանման անհրաժեշտությունը, բուրժուական պացիֆիզմի ու Ազգերի Լիգայի խորտակումը, նոր կոալիցիաներ ստեղծելու տենդային աշխատանքը և ուժերի նոր դասավորությունը՝ նոր պատերազմներ սպասելու պատճառով, սպառազինման կատաղի աճումը, գաղանային ճնշումը բանվոր դասակարգի ու գաղութային յերկրների վրա, հեղափոխական շարժման աճումը գաղութներում և Յեվրոպայում, Կոմիտեերնի հեղինակության աճումն ամբողջ աշխարհում, ի վերջո՝ Խորհրդային Միության հզորության ամրացումը և նրա հեղինակության ուժեղացումը Յեվրոպայի բանվոր դասակարգի ու գաղութների աշխատավոր մասսաների շրջանում,—այն, այս բոլորն այնպիսի փաստեր են, վորոնք չեն կարող համաշխարհային կապիտալիզմի բուն հիմքերը չխախտել:

Քանի գնում, կապիտալիզմի կայունացումն այնքան ավելի ու ավելի փսում է ու անհասանգ զառնում:

Յեթե յերկու տարի առաջ կարելի է հարկավոր եր խոսել հեղափոխության ակիքների տեղատվության մասին Յեվրոպայում, ապա՝ այժմ բոլոր հիմքերն ունենք պնդելու, վոր Յեվրոպան պարզուրեն մտնում է մի ցուր հեղափոխական վերելքի օրջան, ել չեմ խոսում գաղութային յերկրների մասին, ուր խմբերիալիստների վիճակն ավելի ու ավելի կասասարոփիկ է դառնում:

բ) Խորտակվելին կապիտալիստների բոլոր հույսերը՝ ԽՍՀ Միությանը ձևոնաուուն դարձնելու, նրա կապիտալիստական վերահսկման, Յեվրոպայի բանվորների ու գաղութների աշխատավորական մասսաների առաջ նրա հեղինակությունն անկման մատնելու: ԽՍՀ Միությունն աճում ու զարգանում է հատկապես իբրև կառուցվող սոցիալիզմ յերկիր: Նրա ազդեցությունն աճում ու ամրանում է ամբողջ աշխարհի բանվորների ու գյուղացիների մեջ: ԽՍՀ Միության՝ իբրև կառուցվող սոցիալիզմի յերկիր՝ գոյությունն ինքնին հանդիսանում է համաշխարհային իմպերիալիզմի քայքայման և, թե՛ Յեվրոպայում և թե՛ գաղութներում, նրա կալուստության խորտակման մեծագույն փաստերից մեկը: ԽՍՀ Միությունը պարզորեն գտնում է Յեվրոպայի բանվոր դասակարգի ու գաղութների ճնշված ժողովուրդների դրոշը, ուստի կապիտալիզմը, վորպեսզի ազդպա իմպերիալիստական պատերազմներին համար հոգ պատրաստի, վորպեսզի, կապիտալիստական թրիկունքն ամրացնելու նպատակով, «իր» բանվոր դասակարգին հիմնականորեն հույս տա և սանձահարի «իր» գաղութները, — ամենից առաջ պիտի սանձահարի ԽՍՀ Միությունը, հեղափոխության այդ ոճախն ու տնկարանը, վորը, միևնույն ժամանակ, կապիտալիստական յերկիրների տոհարի համար մեծագույն շուկաներից մեկն է: Ահա այստեղից էլ առաջանում են՝ ինտերվենցիոն տեղեկեցները իմպերիալիստների մեջ, ԽՍՀ Միությունը մեկուսացնելու քաղաքականությունը, ԽՍՀ Միությունը շրջապատելու քաղաքականությունը և ԽՍՀ Միության հետ պատերազմելու պայմանները նախապատրաստելու քաղաքականությունը:

ԻճճԵՐԸԵՆԳԻՈՆ ՅԵՆԳԵՆԵՆԵՐԻ ՈՒՄԵԳԱԳՈՒՄԸ ԻՄՊԵՐԻԱԼԻՏՈՆԵՐԻ ԲԱՆԿԱԿՈՒՄ ԵՎ ԱՅՏԵՐԱԳՄԻ ՍՊԱՆՈՎԻՔԸ (ԽՍՀ Միության ԳԼԿԱՏԱՄԸ) ԵՆԵԿԱ ԿԱԳՈՒՔՅԱՆ ԻՍԽԱԿԱՆ ՓԱՍՏԵՐԻԳ ԵՆ:

Անգլիական բուրժուազիան, կապիտալիզմի զարգացող ճեգնաժամի պայմաններում, ամենից շատ սպառնալիքի յենթակա և ամենից շատ տուժող կողմն է: Նա չե իր վրա վերցրել ինտերվենցիոն տեղեկեցների ուժեղացման գործի նախաձեռնությունը: Պարզ է, վոր խորհրդային բանվորների կողմից անգլիական բանվորներին հասցրած ոժանդակությունը և ԽՍՀ Միության բանվոր դասակարգի համակրությունը չինական շարժման ներկատմամբ չեյին կարող կրակի վրա յուղ չաձել: Այս բոլոր հանգամանքներով են պայմանավորված Անգլիայի և ԽՍՀ Միության

հարաբերությունների խզումը և մի շարք յերկիրների ու ԽՍՀ Միության հարաբերությունների վատանալը:

գ) Կապիտալիստական աշխարհի ու ԽՍՀ Միության հարաբերությունների միջև չեղած յերկու տեղեկեցների՝ ռազմական հարձակման (ամենից առաջ Անգլիան) ու խաղաղ հարաբերությունների (մի շարք բւրիշ կապիտալիստական յերկիրներ) տեղեկեցների, կոխվը ներկայումս, այդ պատճառով, հանդիսանում է մեր արտաքին հարաբերությունների սիստեմի հիմնական փաստը:

— Հաշվետվության յենթակա ժամանակաշրջանի խաղաղ հարաբերությունների տեղեկեցը նշող փաստերը հետևյալներն են՝ Թուրքիայի հետ, իրար վրա չհարձակվելու համար կապած դաշնագիրը, յերաշխավորության պայմանագիրը՝ Գերմանիայի հետ, Հունաստանի հետ կապած մաքսային համաձայնությունը, Գերմանիայի հետ կապած պայմանագիրը՝ վարկերի մասին, ԽՍՀ Միության ճանաչվելը Ուրուգվայի կողմից, յերաշխավորության պայմանագիրը՝ Ավստրիայի հետ, յերաշխավորության պայմանագիրը՝ Լիտվայի հետ, Լատվիայի հետ կապած յերաշխավորության պայմանագրի վերջնականում, Թուրքիայի հետ կապած առևտրական պայմանագիրը, Շվեյցարիայի հետ ունեցած կոնֆլիկտը հարթվելը, Պարսկաստանի հետ կապած չեղողության պայմանագիրը, Յապոնիայի հետ ունեցած հարաբերությունների բարելավումը և Ամերիկայի ու Իտալիայի հետ ունեցած տնտեսական կապերի աճումը:

Հաշվետվության յենթակա ժամանակաշրջանի ռազմահարձակման տեղեկեցները նշող փաստերն են՝ անգլիական հայտագիրը (նոտա) գործադուլավոր աժխահատներին դբամական ոժանդակություն հասցնելու առիթով, հարձակումը Պեկինում, Տյանցզանում և Շանհայում, հարձակումն Արկոսի վրա, Ս. Խ. Հ. Միության հետ ունենած հարաբերությունների խզումն Անգլիայի կողմից, Վոյկովի սպանությունը, անգլիական վարձկանների կատարած անարեկման գործողությունները Ս. Խ. Հ. Միության մեջ, Ֆրանսիայի հետ ունեցած հարաբերությունների սրվելը՝ Ռակովսկուն յետ կանչելու հարցի առթիվ:

Յեթե յերկու տարի առաջ կարելի ու հարկավոր եր խոսել վորոշ հավասարակշռության ժամանակաշրջանի և Ս. Խ. Հ. Միության ու կապիտալիստական յերկիրների «խաղաղ համակեցության» մասին, ապա՝ այժմ բոլոր հիմքերն ունենը պնդելու, վոր «խաղաղ համակեցության» ժամանակաշրջանն անցյալին է

պատկանում, վոր նա իր տեղը ղեջել ե իմպերիալիստական հար-
ձակումներին ու Ս. Խ. Հ. Միության դեմ կազմակերպվող ին-
տերվենցիայի նախապատրաստութեանը: Ս. Խ. Հ. Միության դեմ
միասնական ճակատ ստեղծելու ջանքերն՝ Անգլիայի կողմից դեռ
հաջողութեամբ չեն գտել: Այդ անհաջողութեան պատճառներն են՝
շահերի հակամարտութեան իմպերիալիստների բանակում, մի
քանի յերկրներին՝ Ս. Խ. Հ. Միության հետ անտեսական կապեր
ունենալու հարցում, շահագրգռված լինելը, Ս. Խ. Հ. Միության
խաղաղ քաղաքականութեանը, Յեվրոպայի բանվոր դասակարգի
հականերգործութեանը ե իմպերիալիստների վախն աչս մասին,
վոր, Ս. Խ. Հ. Միության հետ ունեցած պատերազմի դեպքում,
իրենց տանը հեղափոխութեան կրօնկվի: Բայց այդ չի նշանա-
կում, թե Անգլիան Ս. Խ. Հ. Միության դեմ միասնական ճա-
կատ կազմակերպելու աշխատանքը մի կողմ կնստի, թե նրան
ալգաիսի ճակատ կազմակերպելը չի հաջողվի: Չնայած Անգլիայի
ժամանակավոր անհաջողութեաններին՝ պատերազմի սպառնալիքը
Ֆրանսիայի ու Ռուսիայի մեջ:

Այստեղից ել անհրաժեշտորեն պիտի չեզրակացնել, վոր
հարկավոր ե հաշվի առնել իմպերիալիստների բանակում տիրող
հակասութեանները, ուշացնել պատերազմը ե ամեն միջոց ձեռք
առնել խաղաղ հարաբերութեաններ պահպանելու համար: Մենք
չենք կարող մոռանալ Լենինի խոսքերն աչս մասին, թե մեր
շինարարութեան գործում շատ բան կախված ե աչս հանգաման-
քից, թե արդյոք մեզ կհաջողվի ուշացնել կապիտալիստական աշ-
խարհի հետ ունենալիք պատերազմը, վորն անխուսափելի յե, բայց
վորը կարելի չե հետաձգել կամ ձգձգել մինչև այն մոմենտը, չերբ
պրոլետարական հեղափոխութեանը կհասունանա Յեվրոպայում,
կամ մինչև աչս մոմենտը, չերբ կատարիլայես կհասունանան
գաղութային հեղափոխութեանները, կամ, վերջապես մինչև այն
մոմենտը, չերբ կապիտալիստներն իրար հետ կկռվեն՝ գաղութ-
ները բաժանելու համար: Այս պատճառով ել՝ կապիտալիստական
չերկրների հետ խաղաղ հարաբերութեաններ պահպանելը մեզ
համար պարտադիր խնդիր ե:

Կապիտալիստական չերկրներին հետ մեր ունեցած հարաբե-
րութեաններին հիմք չերկու հակադիր սխառնների միատեղ գո-
յության փաստի ճանաչումն ե: Փորձն ըստ ամենաչնի արդա-
բացրեց այդ: Յերբեմն գալթակողութեան քար ե հանգիստանում
պարտքերի ու վարկերի խնդիրը: Մեր քաղաքականութեան

սյուսեղ պարզ ե: Նա հիմնված ե «տալիս ես, կտամ» ֆորմուլայի
վրա: Մեր արդյունաբերութեան բեղմնավորման համար վարկ
կտաս, ապա կստանաս նախապատերազման պարտքերի վորոշ
բաժինը, վորը մենք մեր ստացած վարկերի հավելյալ տոկոսն
ենք համարում: Չես տա, չես ել ստանա: Փաստերն ասում են,
վոր մենք, արդյունաբերական վարկեր ստանալու հարցում, վո-
րոշ հաջողութեաններ ունենք: Այս ասելով՝ ի նկատի ունեմ վոշ
միայն Գերմանիան, այլ ե Ամերիկան ու Անգլիան: Վերջում ե
գաղտնիքը: Այնտեղ, վոր մեր չերկիրը մեծագույն շուկան ե սար-
քավորում ներմուծելու համար, իսկ կապիտալիստական չերկիր-
ները հենց այդ ապրանքի վաճառման կտրիքն են ղգում:

5. ՅԵՋՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Այս բոլորն ամփոփելով՝ ստանում ենք.

Առաջին. — Կապիտալիստական շրջապատի ներսը գտնված
հակամարտութեաններին աճումը. կապիտալիզմի համար աշխար-
հի նոր վերաբաժանման անհրաժեշտութեանը՝ պատերազմի միջո-
ցով ինտերվենցիոն տենդենցների կապիտալիստական աշխարհի
մի մասի մեջ՝ գլխավորութեամբ Անգլիայի. կապիտալիստական
աշխարհի մյուս մասի ցանկութեանը՝ չխառնվել Ս. Խ. Հ. Միու-
թեան դեմ ուղղված պատերազմին՝ գերադասելով նրա հետ տնտե-
սական կապեր հաստատելը. այդ չերկու տենդենցների միջև
մղվող պայքարի գոյութեանը ե, խաղաղութեանը պաշտպանելու
նպատակով, այդ հակամարտութեանը հաշվի առնելու հնարավո-
րութեաններ՝ Ս. Խ. Հ. Միութեան համար:

Յերկուրդ. — Կործանվող կայունացում, գաղութային հեղափո-
խական շարժման աճում, նոր հեղափոխական վերելքի նախա-
նշաններ Յեվրոպայում, Կոստանտինոպոլի ու նրա սեկցիաների հեղի-
նակութեան աճումն ամբողջ աշխարհում, Յեվրոպայի բանվոր
դասակարգի պարզ համակրութեանը՝ Ս. Խ. Հ. Միութեան նկատ-
մամբ, Ս. Խ. Հ. Միութեան աճող գործութեանը չերկրի ներսում
մեր չերկրի բանվոր դասակարգի հեղինակութեան աճումն ամ-
բողջ աշխարհի ճնշված դասակարգերի մեջ:

Այստեղից հետևյալ խնդիրներն են բղխում կուսակցութեան
համար.

1 Միջազգային հեղափոխական շարժման գծով.

ա) Պայքար ամբողջ աշխարհում՝ կոմունիստական կու-
սակցութեան զարգացման համար,

բ) Պաշար հեղափոխական արհմիությունների ամրացման ու կապիտալի հարձակման դեմ բանվորների միասնական ճակատ կազմելու համար,

գ) Պաշար Ս. խ. Հ. Միության ու կապիտալիստական չեղկերների բանվոր դասակարգերի բարեկամությունն ամրացնելու համար, և

դ) Պաշար Ս. խ. Հ. Միության բանվոր դասակարգի ու գաղութային չեղկերների ազատագրական շարժան կապն ուժեղացնելու համար:

2. Ս. խ. Հ. Միության արտաքին քաղաքականությանը պետք է

ա) Պաշար խմբերիալիստական նոր պատերազմների նախապատրաստության դեմ,

բ) Պաշար Անգլիայի ինտերվենցիոն տենդենցների դեմ ու Ս. խ. Հ. Միության պաշտպանունակության ուժեղացում,

գ) Խաղաղության ու կապիտալիստական չեղկերների հետ ունենալիք խաղաք հարաբերության պաշտպանության քաղաքականություն,

դ) Մեր ապրանքաշրջանառության ընդարձակումն արտաքին աշխարհում արտաքին առևտրի մենաշնորհի հիմունքների ամրացմամբ, և

ե) Մեր ձեռքումն ալյապես կոչված «թուլ» ու «վոչ-լիախրավատեր» պետությունների հետ, վորոնք յենթակա չեն իշխող իմպերիալիստական պետությունների ճնշումին ու շահագործմանը:

II

ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՋՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՅԵՎ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ԿՍՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ընկերներ, թույլ տվեք անցնել մեր չեղկերի ներքին գրությունը, մեր սոցիալիստական շինարարության հաջողությունը, պրոլետարիատի զիկաառուրայի վիճակի, նրա զարգացման ու ամրապնդման հարցին:

Մեր Կուսակցության XIV համագումարը Կենտրոնական Կոմիտեյին հանձնարարեց մեր ժողովրդական տնտեսության գործի զարգացումն սուսջ տանել հետեյալ հիմնական խնդիրների անկյան տակ: Նախ՝ վոր մեր քաղաքականությունը նպաստի բովանդակ ժողովրդական տնտեսության աճմանը. չեղկերը՝ վոր

ժուսակցության քաղաքականությունն ուժանդակի ինդուստրիայի զարգացման թափի արագությունը և ժողովրդական ամրոջ տնտեսության մեջ ապահովի ինդուստրիայի զեկավար դերը. չեղկերը՝ վոր ժողովրդական տնտեսության զարգացման ընթացքի մեջ ապահովի ժողովրդական տնտեսության սոցիալիստական սեկտորի, տնտեսության սոցիալիստական ձեերի ավելի ու ավելի աճող տեսակարար կշիռը ի հաշիվ մասնավոր ապրանքատիրության ու կապիտալիստական սեկտորի. չորրորդ՝ վոր մեր բովանդակ տնտեսության զարգացումը՝ ինդուստրիայի նոր ձեերի կազմակերպությունը, հուս նյութերի վորոշ ձեերի կազմակերպությունը և ալլն, այն ուղղությամբ տարվի, վոր նրա ընդհանուր զարգացումը ապահովի մեր չեղկերի տնտեսական անկախությունը, վոր մեր չեղկերը համաշխարհային տնտեսության կապիտալիստական սիստեմի հավիված չդառնա. հինգերորդ՝ վոր պրոլետարիատի զիկաառուրան, բանվոր դասակարգի ու գյուղացիական մասսաների բլոկը ու բանվոր դասակարգի զեկավարությունն ալլ բլոկում ամրապնդվեն, և վեցերորդ՝ վոր բանվոր դասակարգի ու գյուղացիական չքավոր խավերի նյութական ու կուլտուրական վիճակն անսայթաք բարձրանա:

Հաշվետվության յենթակա շրջանում մեր Կուսակցությունն ու նրա Կենտրոնական Կոմիտեն ինչ են արել ալս խնդիրների իրագործման համար:

1. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆ ԶՄԻՆՈՂՋԱՊԵՍ ԱՌԱՎՈՐ

Առաջին հարցը ժողովրդական բովանդակ տնտեսության զարգացումն է: Այստեղ, հաշվետվության յենթակա շրջանի համար, մի քանի հիմնական թվեր են բերում, վորոնք վերաբերում են ժողովրդական տնտեսության զարգացման հարցին ընդհանրապես և արդյունաբերությանն ու գյուղատնտեսությանը մասնավորապես: Այս թվերը չես վերցնում եմ Պետպլանի հայտնի հաշիվներից: Ի նկատի ունեմ Պետպլանի 1927—28 թվականի վերստուգիչ թվերը և հնգամյա պլանի սեապիր նշումները:

ա) Ժողովրդական բովանդակ տնտեսության արտադրության աճումը՝ չեղկու տարվա ընթացքում: Յեթե 1924—25 թվի գյուղատնտեսության ընդհանուր արտադրանքն, ըստ Պետպլանի

նոր հաշիվներ, կազմում է նախապատերազմյանի 87,3 տոկոսը, իսկ ամբողջ արդյունաբերության արտադրանքը՝ 63,7 տոկոսը, ապա այժմ, չերկու տարուց հետո, 1926—27 թվին գյուղատնտեսության արտադրանքն արդեն կազմում է նախապատերազմյանի 108,3 տոկոսը, իսկ արդյունաբերության արտադրանքը՝ 100,9 տոկոսը: 1927—28 թվի համար, ըստ Պետական վերստուգիչ թվերի, լենթադրվում է, վոր գյուղատնտեսության արտադրանքի հետագա զարգացումը հասնելու յե մինչև նախապատերազմյանի 111,8 տոկոսին, իսկ արդյունաբերությունը՝ մինչև 114,4 տոկոսին:

Առևտրա-միջնորդական շրջանառության աճումը չերկուսում չերկու տարվա ընթացքում: Յեթե շրջանառության չափը 1924—25 թվի համար 100 ընդունենք (14,613 միլ. չերվ. ուրլի), ապա՝ 1926—27 թվին մենք 97 տոկոս (28.775 միլ. ուրլի) ավելացում կունենանք, իսկ 1927—28 թվի համար մինչև 116 տոկոս (33.440 միլ. ուրլի) աճում է յենթադրվում:

Մեր վարկային սխտեմի զարգացումը՝ չերկու տարվա ընթացքում: Յեթե մեր բոլոր վարկային հաստատությունների միացյալ բալանսն առ մեկն հոկտեմբերի 1925 թվի ընդունենք 100 (5.343 միլ. չերվ. ուրլի), ապա՝ առ մեկն հուլիսի 1927 թվի կունենանք 53 տոկոս աճում (8.175 միլ. ուրլի): Անկասկած է, վոր 1927—28 թվին մեր ազգայնացրած վարկային սխտեմն ավելի է աճելու յե:

Յերկաթուղային տրանսպորտի զարգացումը՝ չերկու տարվա ընթացքում: Յեթե 1924—25 թվին մեր ամբողջ չերկաթուղային ցանցի բեռնատարության շրջանառությունը հասնում էր նախապատերազմյանի 63,1 տոկոսին, այժմ, 1926—27 թվին, նա կազմում է նախապատերազմյանի 99,1 տոկոսը, իսկ 1927—28 թվին կհասնի 111,6 տոկոսին: Ել չեմ խոսում այն մասին, վոր մեր չերկաթուղային ցանցը 74,4 հազար քիլոմետրից հասել է 76,2 հազար քիլոմետրի: Նախապատերազմյան զրույթյան հետ համեմատած՝ ստացվում է 30,3 տոկոս ավելացում, 1917 թվի հետ համեմատած՝ 8,9 տոկոս:

Պետական բյուջեի աճումը՝ չերկու տարվա ընթացքում: Յեթե միացյալ բյուջեն (պետական միասնական բյուջեին գումարած տեղական բյուջեները) 1925—26 թվին կազմում էր նախապատերազմյանի (5.024 միլ. ուրլի) 72,4 տոկոսը, ապա՝ ներկա բյուջեին, այսինքն՝ 1927—28 թվի միացյալ բյուջեն պիտի

կազմի նախապատերազմյանի 110—112 տոկոսը (ավելի քան 7 միլիարդ ուրլի): Յերկու տարվա ընթացքում աճել է 41,5 տոկոս:

Արտաքին առևտրի աճումը՝ չերկու տարվա ընթացքում: Յեթե 1924—25 թվին արտաքին առևտրի ընդհանուր շրջանառությունը կազմում էր 1.282 միլիոն ուրլի, այսինքն՝ նախապատերազմյանի մոտ 27 տոկոսը, ապա՝ այժմ, 1926—27 թվին, մենք 1.483 միլ. ուրլի շրջանառություն ունենք, այսինքն՝ նա հասնում է նախապատերազմյանի 35,6 տոկոսին, իսկ 1927—28 թվին չենթադրվում է հասցնել 1.626 միլ. ուրլու, այսինքն՝ նախապատերազմյանի 37,9 տոկոսին: Արտաքին առևտրի զարգացման թափի զանգաղության պատճառներն են նախ՝ այն փաստը, վոր բուրժուական պետությունները հաճախ արգելքներ են հարուցանում մեր արտաքին առևտրի դեմ, արգելքներ, վորոնք չերբեմն դառնում են քողարկված բողազա. չերկրորդ՝ այն փաստը, վոր մենք չենք կարող առևտուր անել ըստ բուրժուական ֆորմուլայի, վորն ասում է՝ «ինքներս կուշտ չենք ուտի, բայց կարտահանենք»: Ըստ Արտաքին 1926—27 թվին ակտիվ սաղո (ավելցուկ) է մնացել 57 միլիոնի համող մի գումար: 1923—24 թվից հետո այս առաջին տարին է, վոր արտաքին առևտրի բալանսը փակվում է պլուսով:

Հանրագումար կազմելով չերկու տարվա ընթացքում ամբողջ չեկամտի ընդհանուր զարգացման հետևյալ պատկերն ենք ստանում. յեթե ընդունենք, վոր ՍՍՀ Միություն ազգային չեկամուտը 1924—25 թվին յեղի է 15.589 միլ. չեր. ուրլի, ապա 1925—26 թվին ունենք 20,252 միլ. ուրլի, այսինքն՝ մի տարում աճել է 29,9 տոկոսով, իսկ 1926—27 թվին 22,560 միլ. ուրլի, այսինքն՝ մի տարում աճել է 11,4 տոկոս: Ըստ Պետական վերստուգիչ թվերի՝ 1927—28 թվին պիտի ունենանք 24.208 միլ. ուրլի, այսինքն՝ աճումը լինելու յե 7,3 տոկոս:

Յեթե ի նկատի ունենանք, վոր Միացյալ Նահանգների տարեկան միջին աճումը 3—4 տոկոսից չի անցնում (միայն մի անգամ է, անցյալ զարու 80-ական թվականներին, Միացյալ Նահանգների ազգային չեկամուտն աճել 1—7 տոկոսով), իսկ մյուս չերկիրների, որինակ Անգլիայի ու Գերմանիայի, ազգային չեկամուտի տարեկան աճումը 1—3 տոկոսից ավել չի լինում, ապա՝ պիտի ընդունենք, վոր վերջից տարիներս ՍՍՀ Միության ազգային չեկամուտի աճման բաժը ռեկորդային է, համե-

հանուր արձագրանքը ամբողջ արդյունաբերության 1924—25 թվի 81 տոկոսից հասել է 1926—27 թվի 86 տոկոսին, իսկ 1927—28 թվին հասնելու չե 86,9 տոկոսի,—արդյունաբերության չը հանրայնացրած սեկտորի դերը, այդ միևնույն ժամանակամիջոցում, տարեցտարի ընկնում է. ամբողջ արդյունաբերության արտադրանքի 1924—25 թվի 19 տոկոսից 1926—27 թվին իջել է 14 տոկոսի, իսկ 1927—28 թվին իջնելու չե մինչև 13,1 տոկոսի: Ինչ վերաբերում է մասնավոր կապիտալի խոշոր (ցենդալոր) արդյունաբերության մեջ կատարած դերին, պիտի ասել, վոր նա փոչ միայն հարաբերական չափով է իջնում (1924—25 թվին՝ 3,9 տոկոս, 1926—27 թվին՝ 2,4 տոկոս), այլ և բացարձակ (1924—25 թվին 169 միլիոն նախապատերազմյան ուրբի, 1926—27 թվին 165 միլիոն նախապատերազմյան ուրբի):

Մասնատիրակապիտալիստական տարրերի նման վանում մենք տեսնում ենք նաև յերկրի ապրանքաշրջանառության բնագավառում: Այն ժամանակ, յերբ հանրայնացրած սեկտորի բաժինը բովանդակ առևտրամիջնորդական շրջանառության մեջ կազմում էր 1924—25 թվին 72,6 տոկոս, մեծաքանակի մեջ 90,6 տոկոս, մանրածախ՝ 57,3 տոկոս, 1926—27 թվին հանրայնացրած սեկտորի տեսակարար կշիռը մեծացավ ամբողջ շրջանառության մեջ և հասավ 81,9 տոկոսի, մեծաքանակ՝ մինչև 94,9 տոկոսի, մանրածախ՝ մինչև 67,4 տոկոսի,—մասնավոր սեկտորի բաժինը, այդ միջոցին, ամբողջ առևտրամիջնորդական շրջանառության մեջ 27,4 տոկոսից իջավ մինչև 18,1 տոկոսը, մեծաքանակ՝ 9,4 տոկոսից մինչև 5,1 տոկոսը, մանրածախ՝ 42,7 տոկոսից մինչև 32,6 տոկոսը, ընդ սմին լենթագրվում է, վոր 1927—28 թվին մասնավոր սեկտորի տեսակարար կշիռն ընկնելու չե առևտրի բոլոր ճյուղերում:

Ֆեզակացություն. մեր յերկիրը դեպի սոցիալիզմ է գնում վստահ ու արագ քայլերով յեվ յեսից պլանն է մղում ու ժողովրդական ճեքսությունից քայլ առ քայլ դուրս վոճում կապիտալիստական ճարհերին:

Այս փաստը մեր առաջ մերկացնում է հետևյալ հարցի հիմքը. ո՞վ ում: Այս հարցը դրել է Լենինը 1921 թվին, նոր տնտեսական քաղաքականությունը մտցնելուց հետո: Կարողանանք մեր սոցիալիստացրած ինդուստրիան կապել գյուղատնտեսության հետ՝ դուրս մղելով մասնավոր առևտրականին, մասնավոր կապիտալիստին և առևտուր անել սովորելով, թե՞ մասնավոր կա-

պիտալը կհաղթի մեզ՝ պրոլետարիատի ու գյուղացիության մեջ պանակտում առաջացնելով: Մհա, թե ինչպես եր զրված հարցն այն ժամանակ: Այժմ, կարող ենք ասել, վոր հիմնականում այս բնագավառում մենք վճռական հաջողություններ ունենք: Միայն կուլերին ու խելացնորները կարող են ժխտել այս: Այժմ «ճվում» հարցն արդեն ուրիշ բնույթ է ստանում: Նա առևտրի շրջանից անցնում է արտադրության շրջանը, տնայնագործական արտադրության շրջանը, գյուղատնտեսական արտադրության շրջանը, ուր մասնավոր կապիտալն իր վորոշ տեսակարար կշիռն ունի և վորտեղից հարկավոր է նրան սիստեմատիկաբար գուրս վանել:

Կուլակցության անելիք. պիտի լայնացնել մեր սոցիալիստական իսխող բաժնունքները ժողովրդական ճեքսություն, ինչպես քաղաքներում, այնպես էլ գյուղերում՝ կուրս վեցնելով լիկվիդացիայի յեքսարկել ժողովրդական ճեքսության մեջ յեղած կապիտալիստական ճարհերը:

2. ՄԵՐ ԽՈՇՈՐ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՅԵՐՈՒՄԸ ԽՅԱՆ ԶՈՐԿԱՅՄԱՆ ՏԵՄՊԸ

ա) Յերկրի ամբողջ արդյունաբերության ավելի քան 77 տոկոսը կազմող աղյաչնացրած խոշոր արդյունաբերության արտադրանքի աճումը. յիթե աղյաչնացրած խոշոր արդյունաբերության արտադրանքի (նախապատերազմյան ուրբից) աճումը 1925—26 թվին, համեմատած նախորդ տարվա հետ, կազմում էր 42,2 տոկոս, 1926—27 թվին, 18,2 տոկոս, իսկ 1927—28 թվին կազմել է 15,8 տոկոս, ապա, ըստ Պետպլանի սեագիր ու փոքրացրած հնգամյա նշումների, հինգ տարվա արտադրանքի աճումը կկազմի 76,7 տոկոս, ընդ նմին արտադրանքի տարեկան միջին թվաբանական աճումը կլինի 15 տոկոս, և արդյունաբերական արտադրանքը, համեմատած նախապատերազմյան արտադրանքի հետ, 1931—32 թվին կավելանա յեկու անգամ:

Յեթե վերցնենք յերկրի ամբողջ արդյունաբերության ընդհանուր արտադրանքը՝ և խոշորը (պետական և մասնավոր) և մանրը, ապա, ըստ Պետպլանի հնգամյա նշումների, արտադրանքի տարեկան միջին թվաբանական աճումը կկազմի մոտ 12 տոկոս, վորը համեմատած նախապատերազմյան մակարդակի հետ, 1931—32 թվին ամբողջ արդյունաբերական արտադրանքը համարյա 70 տոկոս ավելացում կտա:

Ամերիկայում ամբողջ արդյունաբերական արտադրանքի տա-
րեկան աճումը, հնգամյակներով առած, 1890-1895 թվերին՝ 3,2 տոկոս,
1895-1900 թվերին՝ 5,2 տոկոս, 1900 — 1905 թվե-
րին՝ 2,6 տոկոս, 1905-1910 թվերին՝ 3,6 տոկոս: Ռուսաստանում՝
1895-1905 տասնամյակում տարեկան միջին աճումը՝ 10,7 տոկոս,
1905-1913 ութամյակին՝ 8,1 տոկոս:

Մեր սոցիալիստական արդյունաբերության արագ աճը, ինչպես լեզ ամբողջ արդյունաբերության արագ աճը՝ տարեկան
աճման տեմպը ունի հետևյալից տեմպ է, վարպետից չունի վոյ մի
կապիտալիստական լեզի աճը:

Յեվ այդ աղբյուրի, չնայելով, վոր ինչպես ամերիկյան արդյու-
նաբերությունն, այնպես էլ հատկապես ուսումնական նախապատե-
լադմյան արդյունաբերությունն առատորեն բեղմնավորվում էին
ոտարերկրյա կապիտալի ուժիկ հոսանքով, մինչդեռ մեր ազգա-
յնացրած արդյունաբերությունը ստիպված է հիմնավորվել իր սե-
փական կուտակումների վրա:

Յեվ այդ աղբյուրի, չնայելով, վոր մեր ազգայնացրած ար-
դյունաբերությունն արդեն մոտ է ունենալու արդյունաբերության շրջանը,
իբրև հին գործարանների սարքավորումը և նորերի կառուցումը
վճարական նշանակություն են ստանում արդյունաբերական ար-
տադրանքի աճման համար:

Իր զարգացման հետևյալ հետևյալից՝ մեր արդյունաբերու-
թյունը բնականապես լեզ մեր սոցիալիստական արդյունաբե-
րությունը մասնավորապես հասնում են կապիտալիստական
լեզիցների արդյունաբերության զարգացմանը լեզ գերազանցում
են սրան:

բ) Ինչով բացատրել մեր խոշոր արդյունաբերության զար-
գացման այդ չեղած տեմպը:

Առաջին՝ նրանով, վոր նա ազգայնացրած արդյունաբերու-
թյունն է, վորի շնորհիվ նա ազատ է կապիտալիստական խմբա-
վորումների շահադիտական ու հակահասարակական ձգտումներից
և բովանդակ հասարակության շահերի տեսակետից զարգանալու
հնարավորություն ունի:

Յերրորդ՝ նրանով, վոր նա ամբողջ աշխարհում գոյություն
ունեցող արդյունաբերություններից ամենահամակենտրոնացածն
ու ամենախոշորն է, մի հանգամանք, վորի շնորհիվ նա մասնա-
վոր կապիտալիստական արդյունաբերությունը հաղթելու բոլոր
հնարավորություններն ունի:

Յերրորդ՝ նրանով, վոր մեր պետությունը, իր ձեռքում պա-
հելով ազգայնացրած տրանսպորտը, ազգայնացրած վարկը, ազ-
գայնացրած արտաքին առևտուրն ու պետության ընդհանուր բյու-
ջեն, բոլոր հնարավորություններն ունի պլանային ձևով ղեկա-
վարելու ազգայնացրած արդյունաբերությունը՝ իբրև միասնական
արդյունաբերական տնտեսություն, մի հանգամանք, վոր հակա-
յական առավելություններ է տալիս ամեն տեսակի արդյունաբե-
րության հանդեպ և վորը նրա զարգացման տեմպն արագացնում
է շատ ու շատ անգամ:

Զորրորդ՝ նրանով, վոր ազգայնացրած արդյունաբերու-
թյունը՝ իբրև ամենախոշոր ու ամենահզոր արդյունաբերություն,
ինքնարժեքի անշեղ իջեցման, գների իջեցման և իր արտադրան-
քն աճանցնելու քաղաքականությունն անցկացնելու բոլոր հը-
նարավորություններն ունի, մի հանգամանք, վորով նա ընդար-
ձակում է շուկան իր արտադրանքի համար, բարձրացնում է ներ-
քին շուկայի տարողությունը և մշտապես աճող աղբյուր ստեղ-
ծում իր արտադրության հետագա բարգավաճման համար:

Հինգերորդ՝ նրանով, վոր ազգայնացրած արդյունաբե-
րությունը շատ պատճառներով, ի միջի այլոց և նրանով, վոր
գներն իջեցնելու քաղաքականությունն է վարում, կարող է գյու-
ղի, քաղաքի և պրոլետարիատի ու գյուղացու աստիճանական
մերձեցման պայմաններում ծավալվել, հակառակ կապիտալիստա-
կան արդյունաբերության, վոր զարգանում է գյուղացիության
հյուսիս ծծող բուրժուական քաղաքի ու քաղաքից գյուղի աճող
թշնամության պայմաններում:

Վերջապես՝ նրանով, վոր ազգայնացրած արդյունաբերու-
թյունը հենվում է բանվոր դասակարգի՝ իբրև մեր ամբողջ զար-
գացման հեղինակի, վրա, վորի շնորհիվ հնարավորություն ունի
հեղափոխումը զարգացնել տեխնիկան ընդհանրապես, աշխատան-
քի արտադրողականությունը մասնավորապես, և հնարավորու-
թյուն ունի կիրառելու արտադրության ու ղեկավարության ու-
ցիոնարացումը, իր կողմ ունենալով բանվոր դասակարգի լայն
մասսաների պաշտպանությունը, վորը չկա ու չի կարող լինել ար-
դյունաբերության կապիտալիստական սխտեմի ժամանակ:

Այս բոլորի մասին անկասկածելիորեն վկայում են մեր
տեխնիկայի արագ աճումը՝ վերջին չերկու տարվա ընթացքում,
ու մեր արդյունաբերության ձյուղերի արագ զարգացումը (մե-
քենաշինություն, գազայնաշինություն, խողովակաշինություն,
ավտո ու ավիո շինություն, քիմիա և այլն):

Այս մասին և վկայում նաև արտադրութեան ռացիոնալացումը մեղանում, վոր կատարվում է բանվորական որվա կրճատման (7 ժամ բանվորական որ) ու բանվոր դասակարգի նյութական ու կուլտուրական վիճակի անհողորդ վերելքի պայմաններում, մի յերևույթ, վոր չկա ու չի չի կարող լինել տնտեսութեան կապիտալիստական սխտեմի ժամանակ:

Մեր սոցիալիստական արդունաբերութեան զարգացման չեմեկած սեմպը արագորութեան խորհրդային սխտեմի՝ կապիտալիստական սխտեմի հանգեպ ունեցած՝ առավելութեան ուղղակի ու անկասկածելի ապացույցն է:

Լենինն իրավացի չեր, չերը դեռ 1917 թվի սեպտեմբերին, բալլէիկները կողմից իշխանութիւնը վերցնելուց առաջ, ասում էր, թե մենք, պրոլետարիատի դիկտատուրան հաստատելով, կարող ենք և պիտի «հասնենք առաջավոր յերկրներին և նրանց չեմ թողնենք նաև սեմեապես (XIV հատոր, 2 մաս, 213 էջ):

Կուսակցութեան անելիքն է ամրացնել սոցիալիստական արդունաբերութեան զարգացման ասպարիզում մեր ձեռք բերած սեմպը յեվ ուժեղացնել նրան մոսկի ապագայում յեվ սեղծել բարեկալստ պայմաններ, վորոնք անհրաժեշտ են առաջավոր կապիտալիստական յերկրներին հասնելու յեվ նրանց յեւրոպեյու համար:

3. ՄԵՐ ԳՅՈՒՂԱՑՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՅՄՈՒՆ ՏԵՄՊԸ

ա) Գյուղումն, ընդհանրապէս, արտադրանքն ավելի դանդաղ է աճում: Յեթե 1925-26 թվին ընդհանուր արտադրանքի (ըստ նախապատերազմյան ուրբու) աճումը, նախորդ տարվա հետ համեմատած, կազմում է 19,2 տոկոս, 1926-27 թվին՝ 4,1 տոկոս, 1927-28 թվին կկազմի 3,2 տոկոս, ապա, ըստ Պետպլանի սեպտեմբերի ու նշանակալից չափով փոքրացրած հնգամյա նշումների հինգ տարվա արտադրանքի աճումը կլինի 24 տոկոս, ընդ նմին արտադրանքի տարեկան միջին թվաբանական աճումը 4,8 տոկոս է և գյուղատնտեսական արտադրանքը, նախապատերազմյանի հետ համեմատած, ավելանալու, հասնելու յե 1931-32 թվին 28—30 տոկոսի:

Այս է գյուղատնտեսական արտադրանքի առավել կամ նըվազ չափով բավարար տարեկան աճումը: Բայց այս, համեմա-

տած կապիտալիստական յերկրներին հետ, չերբք չի կարելի սեկտորային անվանել և վոչ էլ բավականաչափ՝ ապագայում գյուղատնտեսութեան ու մեր ազգայնացրած արդունաբերութեան միջև համասարակչութիւնը պահպանելու համար:

Հլուս. Ամեր. Միաց. Նահանգների գյուղատնտեսութեան ընդհանուր արտադրանքի տարեկան աճումը 1890-1900 տասնամյակում չեղել է 9,3 տոկոս, 1900-1910 տասնամյակում՝ 3,1 տոկոս, 1910-1920 թ. տասնամյակում՝ 1,4 տոկոս: Նախապատերազմյան Ռուսաստանում գյուղատնտեսութեան արտադրանքի տարեկան աճումը 1900-1910 տասնամյակին՝ չեղել է 3,2—3,5 տոկոս: Ճշմարիտ է, մեր գյուղատնտեսական արտադրանքի տարեկան աճումը 1926-27—1931-32 հնգամյակին կլինի 4,8 տոկոս, վոր ցույց է տալիս, վոր գյուղատնտեսութեան արտադրանքի աճումը խորհրդային պայմաններում, համեմատած Ռուսաստանի կապիտալիստական շրջանի աճման հետ, բարձրացել է: Բայց չափի մոռանալ, վոր այն ժամանակ, չերը ազգայնացրած արդունաբերութեան ընդհանուր արտադրանքը, համեմատած նախապատերազմյան արդունաբերութեան արտադրանքի հետ, 1931-32 թվին ավելանալու յե յերկու անգամ, իսկ ամբողջ արդունաբերութեան ընդհանուր արտադրանքը 1931-32 թվին կգերազանցի նախապատերազմյանին 70 տոկոսով, գյուղատնտեսութեան արտադրանքը կգերազանցի նախապատերազմյան գյուղատնտեսական արտադրանքին միայն 28-30 տոկոսով, այսինքն՝ ավելի քան մի յերրորդով՝ պակաս:

Պետ, այս պատճառով էլ՝ մեր գյուղատնտեսութեան զարգացման սեմպը չի կարելի լիովին բավարար համարել:

բ) Ինչո՞վ բացատրել գյուղատնտեսութեան զարգացման այդ համեմատական դանդաղ տեմպը՝ համեմատած ազգայնացրած արդունաբերութեան զարգացման տեմպի հետ: Այդ բացատրվում է մեր գյուղատնտեսական տեխնիկայի չափազանց հետամնացութեամբ և գյուղի կուլտուրական վիճակի ստոր մակարդակով, ինչպէս և նրանով հատկապես, վոր մեր ցիր ու ցան գյուղատնտեսութեան արտադրութիւնը չունի այն ազավելութիւնը, վոր ունի մեր խոշոր, միացյալ և ազգայնացրած արդունաբերութիւնը: Գյուղատնտեսական արտադրութիւնն ամենից առաջ ազգայնացրված չի, միացած չի, ցաքուցրիվ ու բաժան բաժան է: Նա ծրագրված կարգով չի տարվում, այլ, առաջժու, իր հսկայական մասերով յենթակա յե մանր արտադրութեան տարիքին:

նա միացած ու ամրացած չե կոլլեկտիվացման ուղղութիւնը, վորի պատճառով եւ զեռ մի հարմարավոր դաշտ ե՛ կուլակապին տարրերի շահագործման համար: Այս հանգամանքները ցիրուցան գլուղատնտեսութեանը զրկում են խոշոր, միացյալ եւ ծրագրված կարգով զեկավարվող արտադրութեան հսկայական առավելութիւններէց, վոր ունի մեր ազգայնացրած արդւունաբերութիւնը:

Ի՞նչպէս պիտի գլուղատնտեսութիւնը դուրս գա այս գլուղութիւնից: Գուցե մեր արդւունաբերութեան զարգացման տեմպի դանդաղեցումով ընդհանրապէս եւ ազգայնացրած արդւունաբերութեան տեմպի դանդաղեցումով մասնավորապէս: Յերբեք: Այդ կլինէր հետադիմական, հակասրոլետարական մի ուտոպիա: (Ջաջներ՝ «Ճիշտ» է): Ազգայնացրած արդւունաբերութիւնը պիտի զարգանա եւ կզարգանա արագացրած տեմպով: Սրա մեջ եւ մեր զեպի սոցիալիզմ գնալու յերաշխիքը: Սրա մեջ եւ նաեւ յերաշխիքն այն բանի, վոր ի վերջո ինդուստրացման կենթարկվի եւ ինքը գլուղատնտեսութիւնը:

Ապա յեւքը վճռեղ եւ: Յեւքը գլուղացիական մանր ու ցիրուցան տնտեսութիւններից խոշոր ու միացյալ տնտեսութեան անցնելու մեջ եւ, հողի համայնական մշակութեան հիմունքով, հողի կոլլեկտիվ մշակութեան ու նոր, բարձր տեխնիկայի անցնելու մեջ եւ: Յեւքը նրա մեջ եւ, վոր գլուղացիական մանր ու մանրիկ տնտեսութիւնները հեռոյհետե, բայց անշեղ, վոչ ճնշման կարգով, այլ ցուցադրման ու համոզելու ճանապարհով, միանան, խոշոր տնտեսութիւններ կազմեն, հողը համայնորեն, ընկերական յեզանակով, կոլլեկտիվորեն մշակեն, գլուղատնտեսական մեքենաներ ու տրակտորներ, հողագործութեան ինտենսիֆիկացիայի գիտական ձեւեր գործադրեն: Ուրիշ չեւք չկա: Առանց սրանց՝ մեր գլուղատնտեսութիւնը չի կարող վոչ հասնել գլուղատնտեսական տեսակետից տմենադարգացած կապիտալիստական յերկիրներին (Կանադա եւ այլն), վոչ եւ գերազանցել նրանց: Մեր բոլոր միջոցառութիւնները գլուղատնտեսութեան կապիտալիստական տարրերը սահմանափակելու, գլուղում սոցիալիստական տարրերը զարգացնելու, գլուղացիական տնտեսութիւնը կոոպերատիվ զարգացման հունի մեջ մտցնելու տեսակետից, գլուղացիական տնտեսութիւնն ընդգրկելու գծով պետութեան կողմից գլուղի վրա պլանային ազդեցութիւն գործելու ինչպէս մատակարարման եւ վաճառահանութեան, այնպէս եւ արտադրութեան տեսակետից, — հանդիսանում են, ճիշտ եւ, վճռական միջոցառութիւններ:

բայց դարձալ դրանք գլուղատնտեսութիւնը կոլլեկտիվիզմի ռեւսերի վրա դնելու նախապատրաստական միջոցառութիւններ են:

գ) Ի՞նչ եւ արեւ կուսակցութիւնն այս ուղղութեամբ՝ յերկու տարվա ընթացքում: Քիչ բան չի արել, բայց վոչ աչն բոլորն, ինչ կարելի յեր անել: Ինչ վերաբերում եւ գլուղատնտեսութեանը, այսպէս կոչված, **գրսից**, նրա համար անհրաժեշտ իրեր հալթալթելու ու նրա մթերքները վաճառելու տեսակետից ընդգրկվելուն — պիտի ստենք, վոր մենք հետեյալ նվաճումներն ունենք. գլուղատնտեսական կոոպերացիան այժմ իր մեջ միացնում եւ գլուղացիական ծխերի մի յերրորդը, սպառողական կոոպերացիան գլուղի հալթալթման ընդգրկումը 1924—25 թվի 25,6 տոկոսից աւելեալ եւ ու հասել 1926-27 թվի 50,8 տոկոսին, կոոպերատիվ ու պետական որգաններն աւելացրել են գլուղատնտեսական արտադրանքի մթերման տոկոսը 1924—25 թվի 55,7-ից մինչ 1926 1927 թվի 63-ը: Ինչ վերաբերում եւ գլուղատնտեսութիւնը **ճեքսից** ընդգրկելուն՝ գլուղատնտեսական արտադրութեան ուղղութեամբ, ապա կասեմ, վոր այս ասպարիզում չափազանց քիչ բան ենք արել: Բավական եւ ասել, վոր կոլլեկտիվ տնտեսութիւններն ու խորհրդային տնտեսութիւնները ներկայումս ապիս են ամբողջ գլուղատնտեսութեան արտադրանքի 2 տոկոսից աւելին ու ապրանքային արտադրանքի 7 տոկոսից աւելին: Իհարկե, այստեղ շատ որչեկտիվ ու սուբյեկտիվ պատճառներ կան: Հիշենք մեր աշխատավորների այդ գործին անշնորհք մոտենալը եւ բավական անուշադիր լինելը, գլուղացիների կոնսերվատիզմն ու հետամնացութիւնը, գլուղացիներին հողի հասարակական աշխատանքին ուղղելու գործի համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների պակասութիւնը եւ այլն: Իսկ սրա համար քիչ միջոցներ չեն պահանջում: X համագումարում Լենինն ասում եր, վոր մենք գլուղական տնտեսութիւնը պետական ու կոլլեկտիվ սկզբունքին յենթարկելու համար անհրաժեշտ ֆոնդեր չունենք: Կարծում եմ, վոր այդ ֆոնդերն այժմ կլինեն ու ժամանակի ընթացքում հեռոյհետե կաճեն: Մինչդեռ գործն այնպիսի ընթացք եւ ստանում, վոր, առանց գլուղացիական ցիրուցան տնտեսութիւնները միացնելու ու նրանց հողի համայնական մշակմանը փոխադրելու, հնարավորութիւն չկա գլուղատնտեսութեան վոչ արդւունավետութիւնը եւ վոչ եւ մեքենայացումն առաջ մղել, հնարավորութիւն չկա գործն այնպէս դնել, վոր գլուղատնտեսութիւնը կարողանա, իր զարգացման տեմպով, հասնել կապիտալիստական

չերկիրներին, որինակ՝ Կանադային: Այդ պատճառով ել՝ գլխա-
վոր խնդիրն այն է, վոր գյուղական աշխատողները ուշագրու-
թյունը կենտրոնացնենք այդ կարևոր գործի վրա: Կարծում եմ,
վոր հողօրդկութի ու գյուղատնտեսական կոոպերացիայի որդան-
ներին կից գտնված վարձակետերն այդ գործում խոշորագույն
դեր պիտի կատարեն: Ահա, բերում եմ մի որինակ՝ ցույց տալու
համար, թե ինչպես են խորհրդային տնտեսություններն ոգնում
գյուղացիներին, վոր նրանք անցնեն հողի կոլլեկտիվ մշակու-
թյան, վորից գյուղացիները հսկայական ոգուտ են ստանում: Ի
նկատի ունեմ ուկրաինական խորհրդային տնտեսությունների
Միության Ուկեսսայի շրջանի գյուղացիներին տրակտորներով ու
ժանդակելու և վերջերս այդ գյուղացիների «Известия»-ում
տպած նամակը ի շնորհակալություն իրենց ստացած ոժանդակու-
թյան: Թույլ տվե՛ք կարդալ նամակի բնագիրը: (Ջայներ՝ «խընդ-
րում ենք»):

«Մենք՝ Շեվչենկոյի, Կրասնի, Կալինինի անվան ա-
գարակների, ինչպես և «Զերվոնա Զիրկա» ու «Վոսխոդյա-
չի յե սոլնցե» ագարակների գաղթականներս մեր խորին շնոր-
հակալությունն ենք հայտնում խորհրդային իշխանությանն
այն հսկայական ոգնության համար, վոր ցույց տվեց մեզ
մեր տնտեսությունը վերականգնելու գործում: Մեր մեծա-
մասնությունն աղքատ է, վոչ ձի ունի, վոչ ինվենտար:
Մենք չեկինք կարողանում մշակել մեզ հատկացված հողը և
ստիպված էինք վարձակալության հալ այն այստեղ հեռու
ապրող կուլակներին՝ բերքի մի մասն ստանալու պայմա-
նով Բերքը վատն էր լինում, վորովհետև պարզ է, վոր վարձ-
կալն ուրիշի հողը լավ չի մշակի: Այն փոքրիկ վարկերը,
վոր մենք ստացել էինք պետությունից, կերել էինք և
մենք տարեցուտարի աղքատանում էինք: Այս տարի մեզ մոտ
չեկավ ուկրաինական խորհրդային տնտեսությունների Միու-
թյան ներկայացուցիչը և մեզ դրամական վարկի փոխարեն
առաջարկեց տրակտորներով մշակել մեր հողերը: Բոլոր
գաղթականները, քացառությամբ մի քանի կուլակներին,
իրենց համաձայնությունը տվին, թեև քիչ էինք հավատում,
թե աշխատանքն այնպես հաջողակ կլինի, ինչպես լինում
է, չերը տերն է մշակում: Ի մեծ ուրախություն մեր և
խորհրդային կուլակների՝ տրակտորներն ամբողջ հողը
վարեցին, 6 անգամ կրկին շուռ տվին, մարկոսեցին, մաք-

րեցին, վորոմներից և, իվերջո ամբողջ դաշտը ցանեցին լա-
վորակ ցորենով: Այժմ արդեն կուլակները տրակտորական
շոկատի աշխատանքի վրա ել չեն ծիծաղում: Այս տարի
մեր շրջանում գյուղացիները, անձրևների բացակայության
պատճառով, համարյա աշնանացան չեն արել, իսկ այն հո-
դերն էլ, վոր ցանված են, դեռ չեն ծել: Իսկ մեր՝ գաղ-
թականներին, դաժանում վարելահողերը կանաչին են թա-
լիս օսանյակ գետնիցներով: Այնպիսի սեռնեղի ցուրեն է
բուսել, վոր նմանը չկա գերմանական ամենահարուս
գաղութներում աճգամ: Բացի աշնանացանից՝ տրակտոր-
ները գարնան ցանքսի համար հատկացված ամբողջ տարա-
ծությունը ցել են արել: Այժմ մեք վարձակալության
սկսած, կամ ցել չարած վոչ մի կտոր հող չունենք: Մեզ
մոտ էլ չկա մի աղբառ, վոր մի քանի գետնից օճանացանք
չունենա իր վարելահողերում: Տրակտորների կատարած,
մեր տեսած, աշխատանքից հետո՝ մենք ել չենք կամենում
մանր ու աղքատիկ տնտեսություններ ունենալ, այլ վնե՛լ
ենք կազմակերպել համայնական սրակտորային ճեմեսու-
թյուն, վորի մեջ գյուղացիական անջառ ցանեսեր չեն լի-
նելու: Մեզ համար այդպիսի տնտեսություն կազմակերպե-
լու գործն արդեն իր վրա չի վերցրել Տարաս Շեչենկոյի
անվան խորհրդային տնտեսությունը, վորի հետ մենք պայ-
մանագիր ենք կնքել: («Известия», 267, 22 նոյեմբերի
1927 թվի):

Յեթե այսպիսի որինակներ շատ ունենայինք, ընկերներ,
այն ժամանակ այս գործը շատ առաջ տանելու հնարավորություն
կլինի:

Կուլակցության անդիքը. հարկավոր է գյուղացիական
ճեմեսությունները լայնորեն բաշել կոոպերացիայի ու պեսական
որգանների մեջ՝ մքերման ու հայրայքման ասպարիզում, չեզ
գյուղում ունեցած մեր շինարարության հերթական գործնական
նպատակը դարձնել գյուղացիական ցալ ու ցրիվ ճեմեսություն-
ներն աստիճանաբար միացալ խոշոր ճեմեսությունների վերա-
ծելը. հարկավոր է հողի համայնական, կոլլեկտիվ մշակում
մեցնել, մի մշակում, վոր եիմեզված լինի չերկագործության
արդյունավետության ու մեքենայացման վրա՝ այն դիտարու-
թյամբ, վոր գարգացման այդ ուղին հաճախաճ կարեվորա-
գույն միջոցը գյուղաճեմեսության գորգացման ճեմայն ուժեղաց-

ճեղու լեզ գլուզում կապիտալիստական ֆաբրիկի հեղափոխ-
յուն համար:

Ընդհանուր առմամբ՝ ահա սրանք են տնտեսական շրջադարձ-
ության ասպարիզում մեր ձեռք բերած նվաճումներն ինչ հան-
րապետարները:

Այս, իհարկի, չի նշանակում, վոր մեղնում, այդ ասպարի-
զում, ամեն ինչ՝ բարենաջող է: Վոչ, ընկերներ, մեղնում շատ
բան դեռ բարենաջող չեն:

Որինակ, մեղնում ապրանքային սովի տարրեր կան: Մեր
տնտեսության մեջ այս մի միջոց է, սակայն մի այնպիսի մի-
ջոց, վորը, ղեկավարար, դեռ անխուսափելի չէ, վորովհետև
այն փաստը, վոր մենք զործիքների ու արտադրության միջոց-
ների արտադրությունն ավելի արագ թափով ենք զարգացնում,
քան թե թեթև արդյունաբերությունը, այն, այս փաստը կան-
խորշում է, վոր մենք մոտակա մի շարք տարիներում դեռ
ապրանքի սովի տարրեր կունենանք: Սակայն, չեթե մենք կամե-
նում ենք չերկրի ինդուստրացումն ամեն կերպ առաջ տանել,
ուրիշ կերպ չենք կարող վարվել: Կան մարդիկ, ինչպես, որինակ
մեր ուղղոցիցիան, վորոնք իրենց զաղափարախոսություն համար
նյութեր են քաղում խանութների առջև շարված սպեկուլյանտ-
ների պոչերից, գոգոգոում են ապրանքային սովի մասին ու
միևնույն ժամանակ «գերինդուստրացում» են պահանջում: Բայց
այդ անհեթեթություն է, ընկերներ: Միայն տխմարներն այդպես
կխոսեն: Մենք չենք կարող սահմանափակել և չպիտի սահմանա-
փակենք մեր ծանր արդյունաբերությունը՝ թեթև արդյունաբե-
րության ընդհանուր զարգացման համար: Յեվ չի լեկ կարելի
թեթև արդյունաբերությունն անհրաժեշտ չափով զարգացնել՝
առանց ծանր ինդուստրիայի արագ զարգացման: Կարելի չեր
ավելացնել պատրաստի ապրանքների ներմուծումը և այդ ճանա-
պարհով վերացնել ապրանքային սովը, մի ուղի, վորի վրա մի
ժամանակ պնդում էր ուղղոցիցիան: Բայց դա այնպիսի հիմա-
րություն է, վորից պետք է վոր հրաժարվի ուղղոցիցիան: Ուրիշ
հարց է, թե վորքան հաջողակ է տարվում մեղնում ապրանքային
սովի տարրերը մեղմացնելու գործը, մի բան, վոր կատարելապես
հնարավոր է մեղնում, և վորի վրա միշտ պնդում էր կուսակ-
ցությունը: Կարծում եմ, վոր հենց այդտեղ ամեն ինչ բարենա-
ջող չեն:

Ապա՝ փաստ է, վոր մեղնում, համեմատաբար, դեռ բավա-

կանաչափ կապիտալիստներ կան ինչպես արդյունաբերության
ասպարիզում, այնպես էլ առևտրի: Այս տարրերի տեսակարար
կշիռն այնքան էլ փոքր չեն, ինչպես չերբեմն պատկերացնում են
մի քանի ընկերներ: Այդ էլ մեր տնտեսության բաղանի միջոցն
է: Վաղուց չի, վոր կարդում էլի ընկեր Լաբինի «Մասնավոր
կապիտալն ու ՄՈՀՄ» անվանված ամեն տեսակետից հետաքրքիր
գիրքը: Ընկերներին հանձնարարում եմ կարդալ այդ գիրքը: Այդ
գրքույկից դուք կտեսնեք, թե ինչպիսի ճարպկություն ու
հաջողություն է ծածկվում կապիտալիստն արհեստավորական
կոոպերացիայի, գյուղատնտեսական կոոպերացիայի ու այս կամ
այն առևտրական որդանների դրոշի ներքո: Արդյոք կատարվում
է այն բուրքն, ինչ հարկավոր է կապիտալիստական տարրերը
սահմանափակելու, կրճատելու և, ի վերջո, ժողովրդական տնտե-
սություն միջից դուրս վանելու համար: Կարծում եմ, վոր վոչ բո-
լորը: Ինձ հայտնի չէ, որինակ, վոր տնայնագործական արդյու-
նաբերություն մեջ ընդհանրապես և կաշեգործական ու անկվա-
ծային արդյունաբերությունների մեջ մասնավորապես կան բա-
վական խնդիր միլիոններ, վորոնք ճորտացնում են տնա-
յնագործներին և ընդհանրապես մանր արդյունաբերողներին:
Միթե ամեն ինչ արվում է այդ հարստահարող տարրերին տնտե-
սապես շրջապատելու, նրանց դուրս նետելու և տնայնագործնե-
րին կոոպերացիայի ու պետական որդանների հետ կապելու հա-
մար: Անկասկած է, վոր այդ ասպարիզում ամեն ինչ չի կատար-
վում: Մինչդեռ այդ հարցն ամենալուրջ նշակալություն ունի
մեզ համար:

Ապա, պիտի տեսնեմ, վոր մեր գլուզում կուլակային վորոշ
ածում կա: Այս էլ միջոց է մեր տնտեսության բաղանի մեջ:
Արդյոք ամեն ինչ արվում է՝ կուլակությունը տնտեսապես սահ-
մանափակելու և չեղոքացնելու համար: Կարծում եմ, վոր վոչ
բոլորը: Իրավացի չեն այն ընկերները, վորոնք կարծում են, թե
հարկավոր է ու պետք է վերջ տալ կուլակությունը վարչական
կարգով, ՊԲՎ միջոցով: Ասաց, կնքեց և վերջակետ: Այդ հեշտ
միջոց է, բայց վոչ այնքան իրական: Կուլակին պիտի հաղթա-
հաղթ տնտեսական միջոցներով, հեղափոխական որինականու-
թյան հիմունքներով: Իսկ հեղափոխական որինականությունը
զատարկ ֆրակ չեն: Սրանով իհարկե, չի բացառվում վոր, հար-
կավոր գեղքում, մի քանի անհրաժեշտ վարչական միջոցներ
ձեռնարկին կուլակի դեմ: Բայց վարչական միջոցները չպիտի

փոխարինեն տնտեսական կարգի միջոցառություններին: Պետք է լուրջ ուշադրություն դարձնել, վոր կուլակի դեմ կռիվում մեր կուսակցական գիծը չաղճատվի մեր կոոպերատիվ որգանների ու հատկապես գյուղատնտեսական վարկի պրակտիկայում:

Փաստ է նույնպես, վոր չափազանց դանդաղ տեմպով է իջնում ինքնարժեքն արդյունաբերության մեջ, ինչպես դանդաղ են իջնում արդյունաբերական ապրանքների բաց թողնելու գները: Այս էլ մեր տնտեսական շինարարության միջոցներից է: Չի կարելի չնկատել, վոր այստեղ ահագին դիմադրություն է ցույց տալիս թե պետական, թե կոոպերատիվ և թե կուսակցական ապագաբար: Մեր ընկերներն, ըստ յերեույթին չեն հասկանում, վոր արդյունաբերական ապրանքների գներն իջեցնելու քաղաքականությունը հանդիսանում է արդյունաբերությունը բարելավելու և շուկան ընդարձակելու հիմնական լծակը: սրա միջոցով է ուժղանում այն աղբյուրը, վորի վրա հիմնվելով միայն կբարգավաճի մեր ինդուստրիան: Անկասկած է, վոր ապագաբար այդ ինքնարժեքն՝ գների իջեցման քաղաքականությունը կիրառման գործում ապագաբար ցույց տված դիմադրության դեմ կռիվ մղելու ճանապարհով միայն կարելի կլինի լիկվիդացիայի չենթարկել այդ միջոցը:

Իվերջո՝ մենք ունենք նաև այնպիսի միջոցներ, ինչպիսին են ողին մեր բյուջեում, արտաքին առևտրի զարգացման ծախսերի դանդաղ տեմպը և պահեստի գումարների պակասությունը: Կարծում եմ, վոր կարելի չէ ողու դերն աստիճանաբար սահմանափակել և նրա փոխարեն յեկամուտի այնպիսի աղբյուրներ բանալ, ինչպիսին են ռադիոն ու կինոն: Իսկապես, ինչո՞ւ չօգտագործել այդպիսի կարևորագույն միջոցները, ինչո՞ւ այդ գործի մեջ չմտցնել հարվածային մարդիկ՝ իսկական բալլեթիկներ, վորոնք կարող կլինեն հաջողությամբ գլուխ բերել գործը և հնարավորություն կտան, վոր ողու գործի վրիլը վտրենք: Ինչ վերաբերում է արտաքին առևտրին, ինձ թվում է, վոր տնտեսական ասպարիզում ունեցած մեր մի շարք դժվարություններն արտահանության անբավարարությունից են ծագում: Մենք կարող ենք արտահանության գործին զարկ տալ: Կարծում եմ, վոր կարող ենք: Ամեն ինչ արվում է արտահանությունն աճողով թափով ընդարձակելու համար: Կարծում եմ, վոր վոչ: Նույն էլ պիտի ասել պահեստի գումարների մասն: Իրավացի չեն այն ըն-

կերները, վորոնք, յերեմն թեթևամտությամբ, յերեմն էլ գործին ծանոթ չլինելով, ասում են, թե մենք պահեստի գումարներ չունենք: Վնչ, ընկերներ, մենք պահեստի վորոշ, փոքրիկ գումարներ ունենք: Մեր պետության բոլոր որգանները՝ գալառականներից ու նահանգականներից մինչև մարդայիններն ու կենտրոնականները, աշխատում են մի բան հետաձգել սև որվա համար: Այդ պիտի ընդունել: Բայց մեր պահեստի գումարներն քիչ են, ուստի հարկավոր է, վորքան կարելի չէ, ավելացնել այդ գումարները, նույնիսկ յերեմն ընթացիկ կարիքների կրճատման հաշվին:

Ահա սրանք են, ընկերներ, մեր տնտեսական շինարարության բուցասական կողմերը: Հարկավոր է սրանց վրա ուշադրություն դարձնել և սրանց լիկվիդացիայի չենթարկել, ինչ վոր էլ լինի, վորպեսզի կարողանանք ավելի արագացրած տեմպով առաջ ընթանալ:

4 ԴՍՍՍԿԱՐԳԵՐԸ, ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՊՊԱՐԱՏԸ ՅԵՎ ՅԵՐԵՐԻ ԿՈՒՆՏՈՒՐԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄԸ

Յերկրի տնտեսական զրուծյան հարցերից անցնենք քաղաքական վիճակի հարցերին:

ա) **Քանվոր դասակարգը.** Բանվոր դասակարգի է, ընդհանրապես, վարձու աշխատանքով ապրող մարդկանց քանակական տվումը: 1924—25 թվին վարձու աշխատանքով ապրող մարդկանց (գործազուրկները չհաշված) թիվը 8.215 հազար էր, 1926—27 թվին՝ 10,346 հազար: Աճումը 25 տոկոս է: Սրանցից ֆիզիքական աշխատանքով զբաղվողների թիվը, հաշվելով և գյուղատնտեսական ու սեզոնով աշխատող բանվորներին, 1924—25 թվին 5.448 հազար էր, 1926—27 թվին՝ 7,060 հազար: Աճումը 29,6 տոկոս է: Սոցոր արդյունաբերության բանվորները 1924—25 թվին 1.734 հազար էին, 1926—27 թվին 2.388 հազար: Աճումը 33 տոկոս է:

Բանվոր դասակարգի նյութական վիճակը: Ազգային յեկամուտի մեջ վարձու աշխատանքով ապրող մարդկանց բաժինը 1924—25 թվին կազմում էր 24,1 տոկոս, իսկ 1926—27 թվին հասավ 29,4 տոկոսի, վոր 30 տոկոսով գերազանցում է ազգային յեկամուտի նախապատերազմյան չափերին, մինչդեռ սոցիալական մյուս խմբավորումների, ի թիվս վորոնց և բուրժուա-

գիւայի, բաժինն ազգային լեկամուտի մեջ, այդ ժամանակվա ընթացքում, պակասել է (որինակ՝ բուրժուազիայի բաժինը 5,5 տոկոսից հասել է 4,8 տոկոսի): Ամբողջ պետական արդյունաբերութեան մեջ աշխատող բանվորների իրական աշխատավարձը, առանց հապավումների, 1924—25 թվին ամսական 25,18 մոսկովյան պայմանական ուրլի չեր, 1926—27 թվին՝ 32,14 ուրլի: Յերկու տարվա ընթացքում ստացվում է 27,6 տոկոս բարձրացում է 5,4 տոկոս գերազանցում՝ նախապատերազմական մակարդակի: Հապավումներով միասին (սոցալ, կուլտուրիքի, կոմմունալ ծառայություն և այլն) աշխատավարձը 1924—25 թվին, նախապատերազմյանի հետ համեմատած, 101,8 տոկոս էր, իսկ 1926—27 թվին 128,4 տոկոս: Սոցիալական ապահովագրության ֆոնդերն աճել են. 1924—25 թվին չեղել է 461 միլիոն ուրլի, 1926—27 թվին՝ 852 միլիոն ուրլի, այսինքն՝ աճումը 85 տոկոս է, վորի շնորհիվ հանդստյան տներն ու սանատորիաներն են ընդունվել 513 հազար մարդ, նպաստ են ստացել 460 հազար գործազուրկներ ու 700 հազար թուշակավորներ (աշխատանքի ու քաղաքացիական պատերազմի ինվալիդներ) ու հիվանդ բանվորները, հիվանդութեան ժամանակաշրջանում, լրիվ աշխատավարձ են ստացել:

Բանվորական բնակարանային շինարարության ծախսերը 1924—25 թվին 132 միլիոնից քիչ ավելի չեր, 1925—26 թվին՝ 230 միլիոնից քիչ ավելի, 1926—27 թվին՝ 282 միլիոնից քիչ ավելի, 1927—28 թ. կլինի 391 միլ. սրա մեջ հաշված է ԿԳԿ մանիֆեստով վորոշված 50 միլիոնը: Յերեք տարվա ընթացքում՝ բանվորական բնակարանային շինարարության վրա, արդյունաբերության, տրանսպորտի, գործկոմների ու կոոպերացիայի գծով, ծախսված է 644,7 միլիոն ուրլի, իսկ 1927—28 թվին համար նախատեսվածի հետ՝ 1036 միլիոն ուրլի: Այս հատկացումների շնորհիվ կառուցվել է 4,594 հազար քառակուսի մետր բնակելի տարածություն, բավարարություն են ստացել 257 հազար բանվոր, ընտանիքները հետ հաշված՝ մոտ 300 հազար մարդ:

Գործազրկության հարցը: Պիտի տեսն, վոր այս հարցում տարաձայնություն կա Համ. Ա. Մ. Կ. Խ. ու Աշխտոկոմատի միջև: Յեա վերցնում էմ Աշխտոկոմատի թվերը, վորովհետև ներքանք ընդգրկում են իրապես գործազուրկ տարրերը, վորոնք կապված են աշխատանքի բորսայի հետ: Ըստ Աշխտոկոմատի

տվյալներին՝ գործազուրկների թիվը, չերկու տարվա ընթացքում, 950 հազարից հասել է 1.048 հազարի: Սրանցից ինդուստրիալ բանվորներ են 16,5 տոկոս, ինտելեկենա աշխատանքի ու վոշ վորակյալ անձինք՝ 74 տոկոս: Այսպիսով մեր գործազրկության հիմնական պատճառը գյուղի գերաբնակչությունն է ու միայն կոյմնակի կերպով նաև այն, վոր մեր ինդուստրիալ բանվորների մի վորոշ միևիմալ քանակ զեռ տեղավորված է արդյունաբերության մեջ:

Ընդհանուր լեզրակացություն. Բանվոր դասակարգի նյութական վիճակն, ընդհանուր առմամբ, անկասկածելիորեն բարձրանում է:

Կուլակցության անելիք. Պես է ճարուհակել բանվոր դասակարգի նյութական ու կուլտուրական զրուքան հեճազաբարեւալման բաղադրականությունը չեվ աշխատել, վոր էլ աշխի բարձրանա բանվոր դասակարգի աշխատավարձը:

Բ) Գյուղացիությունը: Կարծում էմ, վոր դյուղացիության շերտավորման մասին թվեր բերելն ավելորդ է, վորովհետեւ գեկուցումա առանց այդ էլ յերկարեց, իսկ այդ թվերն ամենքին հայտնի յեն: Անկասկած է, վոր բանվորական դիկտատուրայի պայմաններում կատարվող շերտավորումը չի կարելի նույնացնել կապիտալիստական կարգերում կատարվող շերտավորման հետ: Կապիտալիզմի ժամանակ ծայրահեղություններն են աճում՝ չքավորությունն ու կուլակությունը, իսկ միջակը հալվում է: Մեղում, ընդհակառակը, աճում է միջակը՝ ի հաշիվ չքավորների մի վորոշ մասի, վորը միջակ է դառնում, աճում է ու կուլակը, իսկ չքավորները քչանում են: Այս փաստը վկայում է, վոր յերկրագործության կենտրոնական դեմքը ինչպես վոր էր, այնպես էլ մնում է միջակը: Նրա հետ բոլկ կազմելը, հենարան ունենալով չքավորներին, վճռական նշանակություն ունի թե մեր ամբողջ շինարարության բախտի ու թե պրոլետարիատի դիկտատուրայի համար:

Նյութական զրուքան ընդհանուր աճումը գյուղում: Մեր ձեռքի տակ կան թվեր, վորոնք վերաբերում են գյուղացիական ազգաբնակչության լեկամուտներին աճմանը: Յերկու տարի առաջ, 1924—25 թվին, գյուղացի ազգաբնակչության լեկամուտը հավասար էր 3,548 միլիոն ուրլու, իսկ 1926—27 թվին նա դարձել է 4.792 միլիոն ուրլի, այսինքն՝ 35,1 տոկոս ավելի: Այդ ժամանակամիջոցում գյուղացիական ազգաբնակչությունն աճել

ե ընդամենը 3,38 տոկոս: Այս մի անկասկածելի վկայութիւնն է, վոր գյուղում նյութական գրութեան բարելավումն է կատարվում:

Այս չի նշանակում, թե գյուղացիութեանն իր գրութեանը բարելավելն է յերկրի բոլոր շրջաններում: Հայտնի չէ, վոր այս յերկու տարվա ընթացքում բերքը մի քանի տեղերում նըվազ է յեղել, 1924 թվի անբերրիութեան հետեանքները չեն վոչընչացել: Այդ պատճառով պետութեանն աշխատավորը գյուղացիութեանն ոգնում է՝ ընդհանրապես, և գյուղացիական չքավորութեանը՝ մասնավորապես: Պետութիւնը 1925—26 թվին աշխատավոր գյուղացիութեանը տվել է 373 միլիոն ուրբի, 1926—27 թվին՝ 427 միլ. ուրբի: 1925—26 թվին՝ գյուղացիական չքավորութեանը հատուկ ոգնութիւնն է արվել. ամենաչքավոր տնտեսութիւններին առանձնապես տրվել է 38 միլիոն ուրբի, աղքատ տնտեսութիւններին հարկային արտոնութիւնն է արբված 44 միլիոն ուրբի, ապահովագրական արտոնութիւն՝ 9 միլիոն ուրբի, ընդամենը՝ 91 միլիոն ուրբի: 1926—27 թվին նոյն հատվածներով հատուկ ոգնութիւնն է արված՝ 39 միլիոն ուրբի, 52 միլիոն ուրբի, 9 միլիոն ուրբի, ընդամենը մոտ 100 միլիոն ուրբի:

Ֆեզակացութիւն. Գյուղացիական հիմնական մասսաների նյութական գրութեանը բարելավումն է:

Կուլակցութեան անեղիք. Պէտք է շարունակել գյուղացիական հիմնական մասսաների յեվ առաջին հերթին չքավոր գյուղացիութեան ճութակացն ու կուլտուրական գրութեան բարելավման բաղադրականութիւնը, ամբացնել բանվոր դասակարգի ու գյուղացիութեան զաւթնքը, բարձրացնել բանվոր դասակարգի ու նրա կուլակցութեան հեղինակութիւնը գյուղում:

Գ/ Նոր բուրժուազիա: Ենեղիքեցեցիա: Նոր բուրժուազիայի բնորոշ կողմն ալն է, վոր նա, հակառակ բանվոր դասակարգի ու գյուղացիութեան, խորհրդային իշխանութեանից գոհ լինելու հիմքեր չունի: Նրա անբավականութիւնը մի պատահական բան չի, նա ունի խոր արմատներ կյանքում: Յես խոսեցի մեր ժողովրդական տնտեսութեան, մեր արդունարբերութեան ու ժողովրդական տնտեսութեան սոցիալիստական տարրերի աճման մասին, խոսեցի մասնավոր տնտեսատերի տեսակատար կշիռի անկման և մանր առևտրականներին հրապարակից վանելու մասին: Ի՞նչ է նշանակում այդ: Այդ նշանակումն է, վոր յիթե մեր արդունար-

բերութեանն ու առևտրական որդաններն աճում են, ապա տասնչակ հազարավոր մանր ու միջակ կապիտալիստներ քալքայվում են: Քանի մանր ու միջակ խանութներ են փակվել այս քանի տարիներս: Հազարավոր: Իսկ քանի մանր արդունարբերողներ են պրոլետարներ դարձել: Հազարավոր: Իսկ մեր պետական ապարատի շտատները կրճատելիս քանի ծառայողներ են դուրս մնացել: Հարյուրավոր ու հազարավոր: Մեր արդունարբերութեան առաջդիմելը, մեր առևտրական ու կոոպերատիվ որդաններն առաջդիմելը, մեր պետապարատի բարելավումը առաջդիմութեանն ու բարելավումն են, պլլուս են բանվոր դասակարգի համար, առաջդիմութեանն ու բարելավումն են, պլլուս են գյուղացիական հիմնական մասսաների համար, բայց մինուս են նոր բուրժուազիայի համար, մինուս են միջին շերտերի համար ընդհանրապես և քաղաքի միջին շերտերի համար առանձնապես: Միթե զարմանալի չէ, վոր այդ շերտերի զժգոնութիւնը խորհրդային իշխանութեան դեմ աճում է: Պարզ է, վոր զարմանալու կարիք չկա: Այստեղից էլ ծագում է այդ շրջանի հակահեղափոխական արամադրութիւնը: Այստեղից էլ ծագում է սմեկուկխովյան գաղափարախոսութիւնը՝ իբրև մոդայի ապրանք նոր բուրժուազիայի քաղաքական շուկայում:

Բայց սխալ կլինեն կարծել, թե ամբողջ ծառայող տարրերն են, ամբողջ ինտելիգենցիան է տժգոնում, տրտնջում ու հուզվում խորհրդային իշխանութեան դեմ: Նոր բուրժուազիայի ծոցում աճող անբավարանութեան կողքին մենք տեսնում ենք ինտելիգենցիայի շերտավորման փաստը, սմեկուկխովյանից հեռանալու փաստը, հարյուրավոր ու հազարավոր ինտելիգենտների խորհրդային իշխանութեան կողմն անցնելու փաստը: Այս փաստն, ընկերներ, բարենպաստ փաստ է և հարկավոր է նրան ի նկատի ունենալ: Այս գործում նախամարտիկ է հանդիսանում տեխնիկական ինտելիգենցիան, վորովհետև նա, սերտ կապված լինելով արտադրութեան պրոցեսի հետ, չի կարող չըտեանել, վոր բոլշևիկները մեր յերկիրը դեպի առաջ, դեպի լավըն են տանում: Այնպիսի հսկայական ձեռնարկութիւններ, ինչպիսին են՝ Վոլխովստրոյը, Դնեպրոստրոյը, Սվիբստրոյը, Թուրքեստանի ճանապարհը, Վոլգա-Դոնը, նոր վիթխարի գործարանների մի ամբողջ շարք, վորոնց վիճակի հետ է կապված տեխնիկական ինտելիգենցիայի բոլոր խավերի բախտը, չեն կարող բարեբար ազդեցութեան չանել այդ խավերի վրա: Այդ նրանց

համար միայն մի կտոր հացի հարց է։ Այդ միևնույն ժամանակ պատվի հարց է, ստեղծագործութեան հարց է, վոր, բնականաբար, նրանց մոտեցնում է բանվոր դասակարգին, խորհրդային իշխանութեանը։ Ել չեմ խոսում գյուղական աշխատավորական ինտելիգենցիայի մասին, վորը վաղուց է իր յերեսը խորհրդային իշխանութեան կողմն արել և վորը վաղուց չի կարող չվողջունել դարոցական գործի զարգացումը գյուղում։ Այդ պատճառով էլ՝ ինտելիգենցիայի վորոշ խավերում գոյութուն ունեցող գծագրութեան կողքին ունենք աշխատավոր ինտելիգենցիայի ու բանվոր դասակարգի կապի փաստը։

Խուսակցութեան անելիքն այն է, վոր նա շարունակի նոր բուրժուազիային մեկուսացնելու գիծը յեզ ամբացնի բանվոր դասակարգի յեզ քաղաքի ու գյուղի աշխատավորական խորհրդային ինտելիգենցիայի կապը։

գ) Պետական ապարատը յեզ կռիվ բյուրոկրատիայի դեմ։ Բյուրոկրատիայի մասին այնքան շատ են խոսում, վոր չարժի չերկարաբանել այդ մասին։ Վոր՝ մեր թե պետական, թե կուսակցական ապարատում բյուրոկրատիկ տարրեր կան, այդ մասին վոչ մի կասկած չկա։ Վոր անհրաժեշտ է կռիվ բյուրոկրատիկ տարրերի դեմ, և վոր այդ խնդիրը միշտ կանգնած կլինի մեր առջև, քանի վոր մենք պետական իշխանութուն ունենք, քանի վոր պետութունը գոյութուն ունի, — այդ էլ փաստ է։ Բայց և այնպես հարկավոր է նաև սահմանը ճանաչել։ Պետական ապարատի մեջ չեղած բյուրոկրատիզմի դեմ կռիվը հասցնում են մինչև պետական ապարատի վոչնչացումը, մինչև պետական ապարատի վարկաբեկումը, մինչև նրան ջարդելու փորձերը։ Այդ նշանակում է լինելիլի դեմ գնալ, այդ նշանակում է մոռանալ, վոր մեր ապարատը խորհրդային ապարատ է, վորնա պետական ապարատի լավագույն տիպն է՝ համեմատած աշխարհում գոյութուն ունեցող բոլոր տեսակի պետական ապարատների հետ։ Ինչի՞ մեջ է մեր պետական ապարատի ուժը։ Նրա մեջ, վոր նա, իշխանութունը, խորհուրդների միջոցով, միացնում է բանվորների ու գյուղացիների միլիոնավոր մասսաների հետ։ Նրա մեջ, վոր խորհուրդները ղեկավարման դպրոցներ են տասնյակ ու հազարավոր բանվորների ու գյուղացիների համար։ Նրա մեջ, վոր մեր պետական ապարատը պարխալ չի քաշում ժողովրդական միլիոնավոր մասսաների ու իր մեջ, այլ ձուլվում է նրանց հետ բազմաթիվ կազմակերպութունների, ա-

մեն տեսակ հանձնաժողովների, սեկցիաների, խորհրդակցութունների, պատգամավորական ժողովների միջոցով, վորոնք շրջապատում են խորհուրդները և այդպիսով դառնում իշխանութեան որդանների նեցուկը։ Ինչի՞ մեջ է մեր պետական ապարատի թուլութունը։ Նրա մեջ չեղած բյուրոկրատիկ տարրերի մեջ, տարրեր, վորոնք փչացնում, աղճատում են նրա աշխատանքը։ Վորպիսի բյուրոկրատիզմը դուրս քշենք նրա միջից, — իսկ այդ չի կարելի մեկ-յերկու տարում՝ անել, — հարկավոր է պետական ապարատը սխառեմատիկորեն բարեկալի, նրան մատենել մասսաներին, նրան նորոգել նոր՝ բանվոր դասակարգի գործին նվիրված՝ մարզկանցով, վերակազմել նրան կոմունիզմի վոդով և վոչ թե ջարդել ու քայքայել։ Հազար անգամ իրավացի էր Լենինը, չերը ասում էր. «Առանց ապարատի մեք վաղուց խորսակված կլինեիք։ Առանց ապարատի բարեկալի ու համար սխառեմատիկ ու համառ կռիվ մղելու, մեք կկորչեիք միմեզ սոցիալիզմի բազան սեղծելը»։

Յեա չեմ յերկարաբանի մեր պետական ապարատի այն պակասութունների մասին, վորոնք առանց այդ էլ աչքն ընկնում։ Ամենից տուալ ի նկատի ունիմ «մայր ձգձգումը»։ Ձեռքիս տակ կան մի ամբողջ կապուց նյութեր, վորոնք ձգձգում են վերաբերում։ Նրանք մերկացնում են մի շարք դատապարտական, վարչական, ապահովագրական, կոոպերատիվ և այլ կազմակերպութունների հանցավոր անտարբերութունը։ Ահա, ձեզ մի գյուղացի, վոր 21 անգամ գնացել է մի ապահովագրական հիմնարկութուն՝ արգարութուն գտնելու համար, բայց վոչինչ չի գտել։ Ահա մի ուրիշ գյուղացի, 66 տարեկան մի ծերունի, վորը վոտքով 600 վերստ ճանապարհ է անցել, վոր գալառական սոցալում վորոշ բան պարզի, բայց և այնպես վոչինչ պարզել չի կարողացել։ Ահա ձեզ մի պառավ կին, 56 տարեկան, մի գեղջկուհի, վորը, ժողովրդական դատավորի հրավերով, 500 վերստ վոտքով է անցել, 600 վերստ ձիաքարը սալով, բայց ելի արգարութուն չի գտել։ Նման փաստերն անթիվ են, չարժի բոլորը թվել։ Բայց այս մեզ համար խայտառակութուն է, ընկերներ, ինչպես կարելի չի հանդուրժել նման խայտառակութունը։ Ի վերջո հիշեմ «յետադաշտների» մասին չեղած փաստերը։ Պարզվում է, վոր բացի տուալ քաշված բանվորներից՝ կան և «յետադաշտներ», վորոնք իրենց ընկերների կողմից չեմի շարքերն են մղվում վոչ թե անընդունակութեան, վոչ թե անկարողու-

թիւն համար, այլ գործի մեջ ունեցած բարեխղճութիւնն ու ազնւութիւնն համար: Ահա ձեզ մի բանվոր, փականագործ-գործիք շինող, վորն իբրեւ ընդունակ ու անկաշառ մարդ, գործարանում առաջ է քաշվում: Աշխատում է մի յերկու տարի, աշխատում է ազնւ-ւթեցում, կարգ է մտցնում այնտեղ, վորնչացնում է անտնտե-սավարութիւնն ու վատնողութիւնը: Բայց, այդպէս աշ-խատելով, նա շոշափում է «կոմմունիստներից» կազմված մի ինչ վոր տաքուկ կամպանիայի շահերը, խանգարում է նրանց հանգստութիւնը: Յեւ ի՛նչ: «կոմմունիստներից» կազմված այդ տաքուկ կամպանիան լինդ է գցում և, այդպիսով, ստիպում նը-րան «յետ գնալ»: Ուզում է մեզանից խելոք լինել, չի թողնում ապրել ու հանգիստ հարստանալ, — դե յետ գնալ, յեղբայր: Ահա, մի ուրիշ բանվոր, նույնպէս փականագործ, սոնակ կարող դադ-դիսներ կարգավորող, վորը առաջ է քաշվել և վորոշ պաշտոն ստանձնել գործարանում: Աշխատում և յեռանդով ու ազնւորեն: Բայց այնպէս է աշխատում, վոր վորոշ մարդկանց հանգստու-թիւնը խանգարում է: Յեւ ի՛նչ: Առիթ գտան ու ազատվեցին այդ «անհանգիստ» ընկերովից: Ի՞նչպիսի զգացմունքով հեռա-ցավ այդ առաջ քաշված ընկերը: Ահա թե ինչպիսի. «Ամեն տեղ, ուր ինձ նշանակում ելին, աշխատում ելի արդարացնել ինձ ցուց տված վատահոլութիւնը: Բայց այդ առաջ քաշելը վատ խաղ խա-ղաց զլխիս, յետ յերբեք չեմ մոռանա: Ինձ խաչատառակեցին: Յանկանում ելի ամեն ինչ պարզել. բայց այդ ցանկութիւնը հենց ցանկութիւնն էլ մնաց: Վնչ գործկոմիտեն, վնչ գործարանի վար-չութիւնը և վնչ էլ բլիշն ինձ լսել չելին կամենում: Այժմ առաջ քաշվելու համար՝ յետ չկամ, մեռած եմ, և յեթի կշռովս վոսկի տան, ել յերբեք չեմ գնա»: («Труд» № 128, 9 հունվարի 1927 թվի): Բայց չի՞ վոր այս խաչատառակութիւնն է, ընկերներ. ի՛նչ-պէս կարելի չե նման արարքը հանդուժել:

Կուսակցութեան անցիկին այն պիտի լինի, վոր բոլորակա-սիզմի դեմ ու պեսական ապարհաճ բարեւավելու համար պայ-քարելով, շիկացած յերկաթով խաւառի մեր գործնական կյան-քում այնպիսի խայտառակութիւնները, վորոնց մասին հենց նոր խոսեցի:

Ե) Կուսակցական հեղափոխութեանը վերաբերող Լենին-յան լուրերի մասին: Բոլորակառարարի դեմ կռվելու ամենա-վատահելի միջոցը բանվորների ու գյուղացիների կուլտուրական մակարդակը բարձրացնելն է: Կարելի չե հայհոյել ու անարգել

պետական ապարհառում չեղած բոլորակառարարի, կարելի չե ան-գոսնել ու անարգանքի սլանը մխել մեր գործնականում չեղած բոլորակառարարի, բայց յեթե բանվորական մասսաները չունեն վորոշ կուլտուրա, վորը պետական ապարհառը ցածից, բանվորա-կան մասսաների ուժերով, վերահսկողութեան յնթարկելու հնա-րավորութիւն, ցանկութիւնն ու կարողութիւնն է ստեղծում, — ա-պա բոլորակառարարը կապրի, ինչ էլ ուզում եք, արեք: Ուստի բանվոր դասակարգի ու գյուղացիական աշխատավոր մասսաների կուլտուրական զարգացումը, — վնչ միայն զրադիտութիւնը զար-գացնելու տեսակետից, թեև գրագիտութիւնն ամեն տեսակ կուլ-տուրականութեան հիմքն է, այլ, ամենից առաջ, յերկրը կառա-վարելու գործին մասնակից լինելու, կարողութիւնն ու փորձ ձեռք բերելու իմաստով, — պետական և ամեն տեսակ ապարհառի բարեւավման հիմնական լծակն է: Սրա մեջ է կուլտուրական հե-ղափոխութեանը վերաբերող լենինյան լուրերի իմաստն ու նշա-նակութիւնը: Ահա, թե ինչ էր ասում այդ մասին Լենինը 1922 թ. մարտին, կուսակցութեան X խորհուրդի լուրերից առաջ, ընկեր Մորոտովի անունով կի ուղղած նամակում.

«Ամենագլխավորը, վոր մեզ պակասում է, այդ կուլտու-րականութիւնն է, կառավարելու կարողութիւնը: ԵՆՏՊ-ը, թե տնտեսական և թե քաղաքական տեսակետից, կատա-րելապէս ապահովում է սոցիալիստական եկոնոմիկայի հիմ-քը կառուցելու հնարավորութիւնը: Ամեն ինչ կախված է «միայն պրոլետարիատի ու նրա ավանգարդի կուլտուրա-կան ուժերից»:

Լենինի այս խոսքերը մոռանալ չի կարելի, ընկերներ: (Ձայներ՝ «ճիշտ է»):

Այստեղից էլ ծագում է կուսակցութեան անցիկը. Պիտի ուժեղացնել բանվոր դասակարգի յեւ գյուղացիական աշխա-տավոր շերտերի կուլտուրական վերելքի համար մղվող կռիվը:

Իսկ վնչն է մեր յերկրի ներքին քաղաքական դրութեան հանրագումարը:

Այն, վոր խորհրդային իշխանութեան անցիկում գու-լտիւրն ունեցող բոլոր իշխանութիւններից ամենահասա-նունն է: (Բուռն ծափահարութիւններ):

Սակայն, թեև Խորհրդային իշխանութիւնն աշխարհի բոլոր իշխանութիւններից ամենահաստատունն է, վորին նախանձել կարող է ամեն մի բուրժուական կառավարութիւն, բայց այդ

դեռ չի նշանակում, վոր այդ հարցում մեզնում սմեն ինչ բարե-
հաջող դրուժյան մեջ և: Այն, ընկերներ, մենք այստեղ ել մի-
նուսներ ունենք, միևնույն, վոր չենք կարող ու չպիտի ծած-
կենք՝ իբրեւ բուլշեիկներ: Նախ՝ մեզնում գործադրութիւն կա:
Այդ մի միևնույն է, վորին մենք, ինչպէս ել վոր լինի, պիտի հաղ-
թահարենք, կամ, գոնե, նվազագույն չափի հասցնենք: Ֆերկ-
րորդ՝ մենք պակասութիւններ ունենք բանվորաւորակարանային
շինարարութիւն հարցում, բնակարանային կրիզիս ունենք, վո-
րին նույնպէս մենք պիտի հաղթահարենք, կամ, գոնե, միմեռ-
մի հասցնենք առաջիկա տարիներում: Մեզնում՝ վոչ միայն մի-
ջին շերտերի վորոշ շրջաններում, այլ և բանվորների վորոշ մա-
սի մեջ ու մինչև անգամ մեր կուսակցութեան մի քանի ողակներ-
րում, գոյութիւն ունեն անտիսեմիտիզմի մի քանի ֆուցորդներ:
Այս չարիքի դեմ, ընկերներ, պիտի ամենաշուք անողորմութեամբ
կռուի: Ունենք նաև մի աչնպիսի միևնույն, ինչպիսին և հակակրո-
նական պայքարի թուլանալը: Մեզնում գոյութիւն ունի, վեր-
ջապէս, անուրի կուսակցական հետամնացութիւն՝ վոչ միայն այդ
բառի լայն իմաստով, այլ նորա նեղ իմաստով, տարբերակ գրա-
գիտութեան իմաստով, վորովհետեւ Ս.Խ.Շ.Մութեան անգրագիտու-
թեան տոկոսը դեռ փոքր չի:

Այս բոլոր ու նման միևնույնները պիտի լիկվիդացիայի չեն-
թարկել, ընկերներ, յեթե կամենում ենք առավել կամ նվազ չա-
փով արագացրած տեմպով առաջ գնալ:

Թույլ տվեք, իմ հաշվետվութեան այս մասը վերջացնելու
համար, մի քանի խոսք ել ասեմ հաշվետվութեան յեթեակա ժա-
մանակաշրջանի սմենաբնորոշ նշանակումների մասին: Ձեմ խո-
սի ՍԽՂ Միութեան ժեյի նախագահ ընկ. Դիկովին տեղակալներ
նշանակելու մասին, չեմ խոսի նույնպէս ՍԽՂ Միութեան ԺՏԳԽ
ու առեւտրի ժողովուրդներ ու ՄՊԲ Վարչութեան նախագահ նշանա-
կելու մասին. այլ կկամենայի խոսի այն նշանակումների մասին,
վորոնք ցուցաբերական նշանակութիւն ունեն: Դուք գիտեք, վոր
ՌՍԲՂ ԺՏԳԽ նախագահ և նշանակվել ընկ. Լորովը: Նա մետա-
ղագործ բանվոր է: Գիտեք, վոր, կամենի փոխարին Մոսկվայի
Մորհրդի նախագահ և ընտրվել ընկեր Ուխանովը՝ նույնպէս մե-
տաղագործ բանվոր: Գիտեք նույնպէս վոր, Ջինովսեվի փոխա-
րին, Լենինգրադի Մորհրդի նախագահ և ընտրվել ընկեր Կոմա-
րովը՝ նույնպէս մետաղագործ բանվոր: Ուրեմն՝ յերկու մայրա-
քաղաքների «Լորդ-մերերը» մեզնում մետաղագործ բանվորներ

են: (Ծափահարութիւններ): Ընտրուի է, նրանք ազնվական չեն,
բայց մայրաքաղաքների տնտեսութիւնն ամեն տեսակ ազնվա-
կանից լավ են վարում: (Ծափահարութիւններ): Դուք կասեք,
թե այդ մետաղագործն տենդենց է: Կարծում եմ, վոր այստեղ
վոչ մի վատ բան չկա: (Ձայներ՝ «ընդհակառակը, շատ լավ է»):
Ցանկանք, վոր կապիտալիստական յերկիրները, ցանկանանք,
վոր Լոնդոնը, ցանկանանք, վոր Պարիզը հասնեն մեզ վերջապէս
և իրենց սեփական մետաղագործներին «Լորդ-մերեր» դարձնեն:
(Ծափահարութիւններ):

III

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՈՊՊՈԶԻՑԻԱՆ

ա) Կուսակցութեան դրութիւնը: Ընկերներ, չեմ չեմ յեր-
կարացնի մեր կուսակցութեան թվական ու գաղափարական աճ-
ման մասին, թվանշաններ չեմ բերի, վորովհետեւ այդ մասին
հանգամանորեն զեկույցելու յե ձեզ ընկեր Կոսիորը: Ձեմ խոսի
նաև մեր կուսակցութեան սոցիալական կազմի ու սրա հետ կապ-
ված թվերի մասին, վորովհետեւ ընկեր Կոսիորն իր հաշվետվու-
թեան մեջ ձեզ սպասող տվյալներ կներկայացնի: Կկամենայի մի
քանի խոսք ասել մեր կուսակցութեան զեկավար աշխատանքի
բարձրացման ու վորակը լավացնելու մասին՝ թե տնտեսութեան
և թե քաղաքականութեան ասպարիզում: Կար ժամանակ, ընկեր-
ներ—յերկու-յերեք տարի սրանից առաջ, յերբ ընկերների մի
մասը, կարծեմ, Տրոցկու զեկավարութեամբ (Ծիծաղ. Ձայներ
«կարծեմ»), մեղադրում եր մեր նահանգական ու մարդային կո-
միտեներին, մեղադրում եր մեր Կ. Կ., հաստատելով, վոր կու-
սակցական կազմակերպութիւնները կոմպետենտ չեն և զուր
տեղն են խառնվում յերկրի տնտեսական գործերին: Այն, կար
մի աչնպիսի ժամանակ: Այժմ հաղիվ թե մեկի լեզուն պատվի
կուսակազմակերպութիւններին նման մեղադրանք չպրտելու հա-
մար: Այն, վոր նահանգական ու մարդային կոմիտեները գրավե-
ցին տնտեսական զեկավարութիւնը, վոր կուսակազմակերպու-
թիւնները կանգնած են տնտեսական շինարարութեան գործի
զուրկ, այլ վոչ պոչին—այդ մի աչնպիսի աչքի զարնող փաստ է,
վոր հերքել կարող են միայն կույրերն ու խելացիորները: Արդեն
այն փաստը, վոր մենք վորոշեցինք այս համագումարին ներկա-
յացնել տնտեսական շինարարութեան հնգամյա պլանի հարցը,

այս, արդեն այս հարցը խոսում է այն մասին, վոր կուսակցու-
թյունը շատ է առաջ դնացել մեր տնտեսական շինարարությունը
ծրագրով ղեկավարելու հարցում՝ թե կենտրոնում է թե տեղերում:
Վոմանք կարծում են, վոր այստեղ մի առանձին բան չկա: Վոչ,
ընկերներ: Այս մի առանձնահատուկ ու կարևոր բան է, վորը
պիտի ուշադրության արժանացնենք: Յերբեմն մատնացույց են
անում ամերիկյան ու գերմանական տնտեսական որդանների
վրա, վորոնք իբրև թե նույնպես ծրագրով են ղեկավարում ժո-
ղովրդական տնտեսությունը: Վոչ, ընկերներ, դրան դեռ չեն հա-
սել և չեն ել հասնի նրանք, քանի վոր այնտեղ գոյություն ու-
նեն կապիտալիստական կարգերը: Ծրագրով ղեկավարելու հա-
մար՝ հարկավոր է մի այլ՝ սոցիալիստական սխառն ունենալ և
վոչ թե կապիտալիստական, հարկավոր է, զոնի, ազգայնացրած
արդյունաբերություն, ազգայնացրած վարկային սխառն, ազգա-
նացրած հող ունենալ, հարկավոր է գույրի հետ սոցիալիստական
կապ ունենալ, բանվոր դասակարգի իշխանություն ունենալ յերկ-
րում և այլն: Ճշմարիտ է, նրանք ել պլանի նման մի բան ու-
նեն, բայց այդ նախագուշակ-պլան է, յենթադրություն-պլան է,
վորը վոչվորի համար պարտադիր չէ և վորի հիմունքով չերկրի
տնտեսություն ղեկավարելը հնարավոր չէ: Այդպես չէ մեզնում:
Մեր պլանները վոչ թե նախագուշակ-պլաններ են, վոչ թե յեն-
թադրություն-պլաններ են, այլ **հրահանգ-պլաններ**, վորոնք
պարտադիր են ղեկավար որդանների համար և վորոնցով բնո-
րոշվում են մեր տնտեսության ապագա զարգացման ուղիներն՝
ամբողջ յերկրի մասշտաբով առած: Դուք տեսնում եք, վոր մենք
այստեղ **սկզբունքային** տարբերություն ունենք: Ահա թե ինչու
չեմ ասում, թե մեր տնտեսական զարգացման հնգամյա պլանն
այս համագումարին ներկայացնելու պարզ փաստը, այն, նույն
իսկ այս փաստը մի ցուցանիշ է, վոր ծրագրով ղեկավարելու մեր
աշխատանքը բարձրացել է:

Յերկար չեմ խոսիլ նաև մեր կուսակցության մեջ յեղած
ներկուսակցական ղեմոկրատիայի աճման մասին: Միայն կույրերը
չեն տեսնում, վոր ներկուսակցական ղեմոկրատիան, իսկական
ներկուսակցական ղեմոկրատիան, կուսակցական մասսաների ալի-
տիվության իրական բարձրացումը միզանում աճում ու զար-
գանում է: Դեմոկրատիզմի մասին են վայրախոսում: Բայց ի՞նչ
է ղեմոկրատիան կուսակցության մեջ: Յեթե ղեմոկրատիա ասե-
լով՝ հասկանում են քանի գույր, հեղափոխությունից կտրված,

ինտելիգենտների անվերջ վայրախոսելու և իրենց տապաքրական
որդանն ունենալու ազատությունը և այլն, — ապա՝ այդպիսի «դե-
մոկրատիա» մեզ հարկավոր չէ, վորովհետև այդ չնչին փոքրամաս-
նության ղեմոկրատիա չէ, վոր խախտում է հսկայական մեծա-
մասնության կամքը: Իսկ, յեթե ղեմոկրատիա ասելով հասկանում
են կուսակցական մասսաների ազատությունը վճռելու մեր շինա-
րարության հարցերը, կուսակցական մասսաների ալտիվության
վերելքը, նրանց՝ կուսակցությունը ղեկավարելու՝ գործի մեջ քա-
շելը, նրանց մեջ կուսակցության տերը լինելու զգացմունքը
զարգացնելը, — ապա՝ այդպիսի ղեմոկրատիա մենք ունենք, նա
մեզ հարկավոր է և մենք, ինչ էլ վոր լինի, կզարգացնենք նրան:
(Ծափահարություններ):

Ընկերներ, չեմ յերկարացնիլ նաև այն մասին, վոր, ներ-
կուսակցական ղեմոկրատիայի հետ միասին, մեզնում քաջ առ
քաջ աճում է կոլլեգիալ ղեկավարությունը: Վերցնենք մեր կի
ու Կ. Վ. Հ.: Նրանք՝ 200—250 ղեկավար ընկերների հետ միա-
սին, կազմում են մի կենտրոն, վորը ռեզուլյար կերպով հավաք-
վում է և մեր շինարարության կարևորագույն հարցերը լուծում:
Այդ ամենաղեմոկրատիկ ու կոլլեգիալ յեղանակով գործող կենտ-
րոններից մեկն է, վորպիսին չերբ և է ունեցել և մեր կուսակցու-
թյունը: Յեվ ի՞նչ: Մեթե փաստ չե՞, վոր մեր աշխատանքի կարե-
վոր հարցերի լուծումը վերին նեղ շրջաններից ավելի ու ավելի
չէ անցնում այդ լայն կենտրոնի ձեռքը, մի կենտրոն, վոր սեր-
տորեն կապվում է շինարարության բոլոր ճյուղերի և մեր ան-
սահման յերկրի բոլոր ռայոնների հետ:

Յերկար չեմ խոսիլ նաև մեր կուսակցության կադրերի աճ-
ման մասին: Անվիճելի չէ, վոր այս վերջին տարիներս մեր կու-
սակցության հին կադրերը լրացվել են վեր յերևող նոր կադրե-
րով, վորոնք, գլխավորապես, բանվորներ են: Յեթե առաջ մեր
կադրերը հարյուրներով ու հազարներով ելինք հաշվում, այժմ
ախենք ամենացածր կազմակերպություններից՝ ցելաչին, ողա-
կային, և վեր բարձրանանք, ապա՝ ամբողջ Միություն մեջ մեր
կուսակցական կադրերը, վոր իրենց հսկայական մեծամասնու-
թյամբ բանվորներից են կազմված, այժմ 100,000 մարդուց քիչ չեն
լինի: Այս մեր կուսակցության մեծագույն աճումն է: Այս մեր կադ-
րային կազմի մեծագույն աճումն է, նրա զաղափարակազմակերպ-
չական փորձի աճումը, նրա կոմմունիստական կուլտուրայի աճումը:

Վերջապես՝ մի հարց ել, վորի մասին լերկարաբանելու կարիք չկա, բայց վորը հարկավոր ե նշել: Այդ կուսակցութեան հեղինակութեան աճումն ե անկուսակցական բանվորների ե, ընդհանրապես, մեր յերկրի աշխատավոր մասսաների շարքերում, ամբողջ աշխարհի բանվորների ու ճնշված դասակարգերի շարքերում: Այժմ հազիվ թե կարելի չե կասկածել, վոր մեր կուսակցութունը դառնում ե ամբողջ աշխարհի աշխատավոր մասսաների ազատագրութեան գործը, իսկ բոլշևիկ կոչումը՝ մի պատվավոր կոչում բանվոր դասակարգի լավագույն մարդկանց համար:

Ընդհանրապես, այս ե, ընկերներ, կուսակցական շինարարութեան ասպարիզում մեր ձեռք բերած նվաճումների պատկերը:

Այս չի նշանակում, ընկերներ, վոր մեր կուսակցութեան մեջ պակասութիւններ չկան: Վճշ, պակասութիւններ կան ե լուրջ պակասութիւններ: Թույլ տվեք մի քանի խոսք ասել այդ պակասութիւնների մասին:

Որինակի համար՝ վերցնենք կուսակցութեան կազմակերպութիւնների կողմից տնտեսական ե այլ կազմակերպութիւնները ղեկավարելու գործը: Միթե ամեն ինչ այդտեղ կարգին ե: Վճշ, վոչ բոլորը: Հաճախ մեղմում՝ վոչ միայն տեղերում, այլ ե կենտրոնում՝ հարցերը լուծվում են, այսպես ասած, ընտանեկան կարգով, տնավարի: Իման Իվանովիչը, այն ինչ կազմակերպութեան ղեկավարող բարձունքի անդամը, յենթադրենք, մի կոպտագույն սխալ ե թույլ տվի իրեն, ե գործը դրանով փչացել ե: Սակայն Իվան Ֆեդորովիչը չի կամենում նրան քննադատել, նրա սխալները ցույց տալ, նրա սխալներն ուղղել: Զի ուզում, վորովհետեւ «իրեն համար թշնամիներ վաստակելու» ցանկութիւն չունի: Սխալ են արել, գործը փչացրել,—ե, շատ հարկավոր ե: Մեզնից ռի չի սխալվում: Այսօր չես նրան՝ Իվան Ֆեդորովիչին խնայեմ, վաղն ել նա ինձ՝ Իվան Իվանովիչիս կիսնայի: Վորովհետեւ ինչ յերաշխիք կա, վոր յիս ել չեմ սխալվի: Սքանչելի չե: Պաղատութիւն ե բարեհաճութիւն: Սակայն կատարված սխալումնք փչացնում ե մեր մեծագույն գործը: Վոչինչ: Մի կերպ տակից դուրս կգանք: Ահա, ընկերներ, մեր վորոշ պատասխանատու ընկերների սովորական դատողութիւնը: Բայց ինչ ե նշանակում այս, չեթե մենք՝ բոլշևիկներս, վոր ամբողջ աշխարհին ենք քննադատում, վոր, Մարքսի բառերով ասած, չերկինքն ենք ամբակոծում, այն, չեթե մենք այս կամ այն ընկերների հանգրս-

տութեան համար, հրաժարվենք ինքնաքննադատութիւնից,— ապա՝ պարզ չե՞ մեթե, վոր դրանից, մեր մեծ գործի խորտակումից դուրս, ուրիշ վոչինչ չի դուրս գա: (Ձայներ «ուղիղ ե»): Ծափահարութիւններ): Մարքսն ասում եր, վոր պրոլետարական հեղափոխութիւնը, ի միջի այլոց, նրանով ե տարբերվում, ամեն տեսակ հեղափոխութիւններից, վոր նա իրեն ե քննադատում ե, իրեն քննադատելով, ամբապնդվում ե: Այս Մարքսի շատ կարեւոր ցուցմունքն ե: Յեթե մենք՝ պրոլետարական հեղափոխութեան ներկայացուցիչներս, աչքներս փակենք մեր պակասութիւնների հանդեպ, հարցերն ընտանեքար լուծենք, փոխադարձաբար ծածկենք մեր սխալները ե թողներ, վոր խոցերը թափանցեն մեր կուսակցութեան որդանիզմի ներսը,— ապա ել ռի պիտի այդ սխալները, այդ թերութիւններն ուղղի: Միթե պարզ չե, վոր մենք կզաղարհնք պրոլետարական հեղափոխականներ լինելուց ե անպատճառ կխորտակվենք, չեթե մեր միջից չվանենք այդ քաղքենիութիւնը, մեր շինարարութեան կարևոր հարցերը լուծելու այդ անապարտութիւնը: Միթե պարզ չե, վոր հրաժարվելով ազնիվ ու ուղղամիտ քննադատութիւնից, հրաժարվելով մեր սխալներն ազնվորեն ու բացահայտ շտկումից, մենք փակում ենք առաջադիմելու, մեր գործը բարելավելու ե նորանոր հաջողութիւններ ձեռք բերելու ճանապարհը: Զի վոր մեր զարգացումը հարթ ու սահուն չե վերելնում: Վճշ, ընկերներ, մեղմում կան դասակարգեր, հակամարտութիւններ յերկրի ներսը, մենք անցյալ ունենք, մենք ներկա ու ապագա ունենք, հակասութիւններ կան նրանց միջե, ե մենք չենք կարող առաջ գնալ՝ կյանքի աշխարհի սահուն տատանումներով: Մենք կռվով ենք առաջ ընթելում, հակասութիւնների զարգացման ուղիով, այդ հակասութիւնները հալածարարելու ե վոչնչացնելու ճանապարհով: Քանի դասակարգերը գոյութիւն ունեն, մենք յերբեք չենք կարող այնպիսի վիճակ ունենալ, յերբ հնարավոր կլինի ասել. ե, փառք ընկերներ: Կյանքում միշտ մի բան մահանում ե: Բայց այն, ինչ վոր մահանում ե, չի կամենում հեշտութեամբ մեռնել, այլ կռվում ե իր գոյութեան համար, պաշտպանում ե իր արդեն ուժագուրկ գործը: Կյանքում միշտ մի նոր բան ծնվում ե: Բայց այն, ինչ վոր ծնվում ե, հեշտութեամբ չի ծնվում, այլ ճվճվում ե, ճչում, պաշտպանելով իր գոյութեան իրավունքները: (Ձայներ «ուղիղ

եմ: Ծափահարութիւններ): Պայքար հնի ու նորի միջև, պայքար մեռնողի և ծնւողի միջև, — ահա մեր զարգացման հիմունքը: Յեթե մենք պարզ ու ազնւորեն չենք նկատում և չենք հայտնաբերում աշխատանքի մեջ մեր կատարած սխալները, ինչպես վաղել և բոլշեիկներին, — ապա մեր առջև փակուած ենք ճանապարհը: Բայց չէ՞ վոր մենք առաջ գնալ ենք ցանկանում: Հենց այն պատճառով ել, վոր ուզում ենք առաջ գնալ, պիտի մեր կարեւորագուէն խնդիրներից մեկը դարձնենք ազնիւ ու հեղափոխական ինքնաքննադատութիւնը: Առանց դրան չկա շարժում զեպի առաջ: Առանց դրան զարգացում չկա: Բայց հենց այստեղ է, վոր մեր գործը կաղում եւ Դեռ ավելին. բավական եւ մի քիչ հաջողութիւն, և մենք մոռանում ենք մեր թերութիւնները, հանգրստանում ենք և հպարտանում: Մի չերկու-չերեք մեծ հաջողութիւն ել, — ամեն ինչ վերջացավ: Մի չերկու-չերեք հաջողութիւն ես, — արդեն ամբարտաւանանում ենք: Սակայն սխալները մնում են, թերութիւններն ապրում և խոցերը թափանցում կուսակցութեան որգանիզմի ներսը:

Յերկրորդ քերութիւնը: Այդ թերութիւնը վարչական մեթոդը կուսակցութեան մեջ մտցնելն է, համոզելու մեթոդը, վոր կուսակցութեան ներսում վճռական նշանակութիւն ունի, վարչավորման մեթոդով փոխարինելն է: Այս թերութիւնը պակաս փտանգավոր չէ, քան առաջինը: Ինչո՞ւ: Վորովհետեւ նա մեր կուսակցութեան կազմակերպութիւնները, վորոնք ինքնադրժուանակ կազմակերպութիւններ են, դատարկ գրասենեակին հաստատութիւններ դարձնելու փտանգ եւ ստեղծում: Յեթե ընդունենք, վոր մենք 60 հազարից վոչ-պակաս ամենաակտիւ աշխատակիցներ ունենք, վորոնք ցրված են տնտեսական, կոռուպտիւրով ու պետական ամեն տեսակ հիմնարկութիւններում և այնտեղ կուլում են բյուրոկրատիզմի դեմ, ապա՝ պիտի ընդունենք, վոր նրանց մի մասը, այդ հիմնարկութիւններում կուլելով բյուրոկրատիզմի դեմ, չերեմն ինքն եւ բյուրոկրատիզմով վարակվում և իր հետ այդ բերում կազմակերպութեան մեջ: Այս հանցանք՝ չլընկերներ, այլ դժբախտութիւն, վորովհետեւ քանի պետութիւնը գոյութիւն ունի, այդ պրոցեսսը, առավել կամ նվազ չափով կը շարունակվի: Հենց վորովհետեւ այդ հարցը կյանքում վորոշ արմատներ ունի, ուստի՝ այդ պատճառով ել հարկավոր եւ զինվել այդ պակասութիւնների դեմ կուլելու համար՝ բարձրացնելով կուսակցական մասսաների ակտիւութիւնը, սրանց զեպի մեր կու-

սակցութեան ղեկավարութեան կողմից լուծելիք հարցերը քաշելով և սխառնատիկորեն զարգացնելով ներկուսակցական դեմոկրատիան:

Մերոգ քերութիւնը: Այս թերութիւնը յերեւան եւ գալիս մեր մի շարք ընկերների մեջ, ընկերներ, վորոնք ցանկանում են հանգարտ ու սահուն լողալ՝ հոսանքի ուղղութեամբ, առանց հեռանկարների, առանց իրենց հայացքը ապագայի խորքերը սուզելու, ցանկանում են այնպես լողալ, վոր իրենց շուրջ տոնական ու հանդիսավոր տրամադրութեան զգացվի, վոր մեղնում ամեն ոք հանդիսավոր նիստեր լինին, վոր ամենուրեք հնչեն ծափահարութիւնները, և վոր մեզանից յուրաքանչյուրը հերթով ամեն տեսակ նախափառութիւնների պատվավոր անդամ դառնա: (Ծիծաղ, ծափահարութիւններ): Ահա, ամենուրեք տոնական տրամադրութեան տեսնելու այս անդուսպ ցանկութիւնը, այս ձգտումը զեպի ղեկորացիաները, զեպի ամեն տեսակ հորեկաններ՝ կարելի վոր ու անկարելի՞՞ր՝ այս ցանկութիւնը լողալ, քանի լողալու հնարավորութիւն կա, առանց նայելու, թե այդ ուր ե տանում. . . (ծիծաղ, ծափահարութիւններ)... ահա հենց սրանք են կաղմում մեր կուսակցութեան գործնական կյանքի չերրորդ թերութեան եւ յութիւնը՝ մեր թերութիւնների հիմքը՝ մեր կուսակցական կենցաղում: Արդո՞ք պատահե՞լ ե ձեզ տեսնել այնպիսի թիավարներ, վորոնք ազնւորեն են թիավարում, քրտինքը ձակատներին, բայց չեն տեսնում, թե հոսանքն իրենց ուր ե տանում: Այդպիսի թիավարներ չես տեսել եմ Յենիսեյի վրա: Նրանք ազնիւ՜ են ու անխոնջ, բայց նրանց դժբախտութիւնն այն է, վոր նրանք չեն տեսնում ու չեն ել կամենում տեսնել այն, վոր ալիքները նրանց ժաշոն կղարկեն, չեն տեսնում, թե վորտեղ ե իրենց կորուստ սպասում: Նույնը պատահում ե և մեր մի քանի ընկերների հետ: Թիավարում են աղնը վութեամբ, առանց ձեռքները ծալելու, լողում են սահուն՝ յինթարկվելով հոսանքին, բայց թե այդ հոսանքը նրանց ուր ե տանում, վոչ միայն չգիտեն, այլ և չեն ուզում իմանալ: Աշխատանք առանց հեռանկարների, աշխատանք առանց ղեկի ու առադաստի, — ահա թե ուր ե հասցնում ամպալմանորեն հոսանքի ուղղութեամբ լողալու ցանկութիւնը: Իսկ արդունքները: Արդունքները պարզ են. ըստ նրանց ծածկում ե քաղքենիութեան տիղմը և ճահճացնում, իսկ վերջը նրանք դառնում են սովորական քաղքենիներ: Ահա, այս ե իսկական այլասերման ուղին:

Ահա, ընկերներ, մեր կուսակցութեան գործնական կշանքի ու կենսադի մի քանի թերութիւնները, վորոնց մասին յետ կամեցա մի քանի դառը խոսքեր ասել:

Իսկ այժմ թույլ տվեք անցնել դիսկուսիային և մեր, աչսպես կոչված, ոպպոզիցիային:

բ) Դիսկուսիայի արդուեցեք. — Արդոք դիսկուսիան վորեւ իմաստ, վորեւ արժեք ունի: Յերբմն նստում են. ինչո՞ւ համար բորբոքեցիք այդ դիսկուսիան, ում և հարկավոր նա, արդոք լավ չէր լինի վիճելի հարցերը ներքին կարգով լուծել, առանց վիճաբանութիւնը դրսեւորելու: Այս ուղիղ մտահոգութիւն չէ, ընկերներ: Յերբմն դիսկուսիան բացարձակորեն անհրաժեշտ և անսպալման ոգտակար: Ամբողջ հարցն այն և, թե՛ ինչպիսի դիսկուսիա չե հարկավոր: Յեթե դիսկուսիան ընթանում և ընկերական շրջանակներում, կուսակցական շրջանակներում, յեթե նա նպատակ և դարձնում ազնիվ ինքնաքննադատութիւնը, կուսակցութեան թերութիւնների քննադատութիւնը, յեթե նա, ուրեմն, բարելավում և մեր գործը և զինում բանվոր դասակարգը, ապա այդպիսի դիսկուսիան հարկավոր և ոգտակար: Բայց ինչու և և այլ կարգի դիսկուսիա, վորն իրեն նպատակ և դնում վոչ թե մեր ընդհանուր գործի բարվոքումը, այլ նրա վատթարացումը, վոչ թե կուսակցութեան ամբողջովի, այլ նրա քայքայումը: Սովորաբար՝ այդպիսի դիսկուսիան վոչ թե զինում և պրոլետարիատին, այլ զինաթափ և անում: Այդպիսի դիսկուսիա մեզ հարկավոր չի: (Զայցե՛ր՝ «Ուղիղ և»: Ծափահարութիւններ):

Յերբ ոպպոզիցիան պահանջում էր, վոր համամիութենական դիսկուսիա հայտարարենք համադումարի բացումից չերեք ամիս առաջ, նախքան ԿԿ կողմից թեղիսներ մշակելն ու այլ թեղիսները հայտարարելը, նա ցանկանում էր մեր վզին փաթաթել այնպիսի դիսկուսիա, վորն անխուսափելիորեն պիտի հեշտացներ մեր թշնամիների գործը, բանվոր դասակարգի թշնամիների գործը, մեր կուսակցութեան թշնամիների գործը: Ահա, հենց այդ պատճառով էր, վոր ԿԿ հակառակեց ոպպոզիցիայի ծրագրերին: Յեվ հենց այդ պատճառով, վոր նա հակառակեց ոպպոզիցիայի ծրագրերին, մեզ հաջողվեց դիսկուսիան դնել կանոնավոր հիմքերի վրա՝ նրա համար հիմունք դարձնելով ԿԿ թեղիսները, վորոնք հայտարարված են համագումարի առիթով: Այժմ մենք կարող ենք առանց տատանվելու ասել, վոր դիսկուսիան մեզ պլյուս տվեց: Ինչ վերաբերում և ընտանեկան գաղտնիքը մեր տնից հա-

նելուն, ընկերներ, պիտի ասեմ, վոր այդ անստուգիւն և: Մենք մեզ ու մեր սխալներն ամբողջ կուսակցութեան առաջ ազատ քննադատելուց չերեք չենք վախեցել ու ապագայում ել չենք վախենալ: Բայց չեմք ուժը, իսկապես, հենց այն է, վոր նա քննադատութիւնից չի վախենում ու իր պակասութիւնները քննադատութիւնից և յեռանդակալում՝ հետագա առաջագիմութեան համար: Այսպիսով՝ ներկա դիսկուսիան հանդիսանում և մեր կուսակցութեան ուժի ցուցանիշը, նրա հզորութեան ցույանիշը:

Զպիտի մոտանալ, վոր ամեն մի մեծ կուսակցութեան մեջ, մանավանդ այնպիսի կուսակցութեան մեջ, ինչպիսին մերն և, վորն իշխանութեան գլուխ և կանգնած և վորն իր մեջ ունի դուրսացիների ու ծառայող տարրերի մի մասը, վորոշ ժամանակի ընթացքում հավաքվում են վորոշ ինդիվիդուներ, գեպի կուսակցութեան գործնական աշխատանքներն անտարբեր, տարբեր, վորոնք քվեարկում են աչքները փակած ու լողում հոսանքի ընթացքով: Այդպիսի տարրերի մեծ քանակութեան գոյութիւնը չարիք է, վորի դեմ հարկավոր և կովել: Այդ տարրերը կազմում են մեր կուսակցութեան ճահիճը: Դիսկուսիան նշանակում և դանդատով դիմել այդ ճահիճին: Ոպպոզիցիոներները նրան դանդատով դիմում են այն պատճառով, վորպեսզի նրա վորոշ մասն անջատեն: Յեվ իրոք նրանք կտրում, անջատում են նրա վատագույն մասը: Կուսակցութիւնը զանգատով նրան և դիմում այն պատճառով, վոր նրա լավագույն մասը կտրի, անջատի ու հաղորդակից անի կուսակցական ակտիվ կյանքին: Հետեանք լինում և այն, վոր ճահիճն ստիպված և լինում ինքնորոշվել՝ հակառակ իր ամբողջ ինքնատեւեան: Յեվ իրոք նա, այդ բողոքների հետեանքով, ինքնորոշվում և՛ իր մի մասը ոպպոզիցիային տալով, մյուսը՝ կուսակցութեանը, և այդպիսով դադարում և ճահիճ լինելուց: Այդ էլ մեր կուսակցութեան զարգացման ընդհանուր բալանսի պլյուսներից և: Ներկա դիսկուսիայի հետեանքով մեզնում ճահիճը փոքրացել և, կամ բոլորովին դադարել և կամ՝ դադարում և գոյութիւն ունենալուց: Դիսկուսիայի պլյուսն և այս:

Դիսկուսիայի արդուեցեք: Արդուեցեքները հայտնի չեն: Մինչև չերեկ, ինչպես պարզվում և, հոգուտ կուսակցութեան ձայն են տվել 724 հազար ընկերներ, հոգուտ ոպպոզիցիայի՝ չորս հազարէք քիչ ավել: Ահա ձեզ արդուեցեք: Ոպպոզիցիոներները գոռում են, վոր ԿԿ կտրվել և կուսակցութիւնից, կուսակցու-

թշուհը կտրվել և դասակարգից, վոր 55 տոկոսն անկասկածելիորեն իրենց կողմն է, բայց պարզվեց, վոր ուղղորդիցիային համակարգողների թիվը մի տոկոսից էլ քիչ է: Ահա դիսկուսիայի հետևանքը:

Խնչպես պատահեց, վոր սամրոզ կուսակցութիւնը և նրա հետ էլ բանվոր դասակարգն աչդպես խտտորեն մեկուսացրին ուղղորդիցիային: Չէ վոր ուղղորդիցիան զլխավորում են հայտնի մարդիկ, անունով, վորոնք կարողանում են ուկլամ անել իրենց մասին (Ձայներ՝ «Ճշմարիտ է»), մարդիկ, վորոնք համեստութեան ցավ չունեն (ծափահարութեաններ), վորոնք կարողանում են իրենց գովաբանել ու փայլուն յերևալ: Այդպես լեզավ աչն պատճառով, վոր ուղղորդիցիայի ղեկավար խմբակցութիւնը դուրս չեկավ մանր բուրժուական խտելիքներից մի խմբակ՝ կտրված կյանքից, կտրված հեղափոխութեանից, կտրված կուսակցութիւնից ու բանվոր դասակարգից (Ձայներ՝ «Ճշմարիտ է»): Ծափահարութեաններ): Քիչ առաջ լին խոսիցի մեր կուսակցութեան հաջողութիւնների մասին, արդունարեւութեան ասպարիզում, առհարի ասպարիզում, ընդհանրապես տնտեսութեան ասպարիզում և արտաքին քաղաքականութեան ասպարիզում մեր ձեռք բերած նվաճումների մասին: Բայց ուղղորդիցիան գործ չունի աչդ նվաճումների հետ: Նա չի նկատում նրանց, վորովհետեւ չի ցանկանում նկատել: Չի ցանկանում նկատել մասամբ իր տղիտութեան շնորհիվ, մասամբ էլ կյանքից կտրված ինտելիգենտի հայտնի համառութեան շնորհիվ:

զ) Կուսակցութեան ու ուղղորդիցիայի միջեզ գոյութիւն ունեցող եիմհական տարածայնութիւններ: Դուք կհարցնեք թե, ի վերջո, վորոնք են կուսակցութեան ու ուղղորդիցիայի միջի տարածայնութիւնները, վոր հարցերի մասին են աչդ տարածայնութիւնները: Բոլոր հարցերի մասին ընկերներ: (Ձայներ՝ «Ճշմարիտ է»): Մոտեքս կարգացի մի անկուսակցական բանվորի Մոսկվայում արած հայտարարութիւնը, մի բանվորի, վոր մշտնում է, կամ արդեն մտել է կուսակցութեան մեջ: Ահա, թե ինչպես է բանաձեւում նա կուսակցութեան ու ուղղորդիցիայի տարածայնութեան հարցը:

«Առաջ մենք վորոնում էինք, թե վորն է կուսակցութեան ու ուղղորդիցիայի անհամաձայնութիւնը: Իսկ աչժմ՝ էլ չես կարող գտնել, թե նրանք վոր հարցում են կուսակցութեան հետ համաձայն: (Ծիծաղ: Ծափահարութիւններ):»

Ուղղորդիցիան կուսակցութեանը դեմ է բոլոր հարցերում, աչդ պատճառով էլ, լին թե ուղղորդիցիայի կողմնակից լինելի, կուսակցութեան մեջ չեյի մտնիլ: (Ծիծաղ: Ծափահարութիւններ): (Նայել «Известия», № 264):

Ահա, թե ինչպես սուր և միեւնույն ժամանակ հակիրճ և արտահայտվում բանվորը յերեմն: Յես կարծում եմ, վոր աչդ ուղղորդիցիայի՝ ղեպի կուսակցութիւնը, ղեպի նրա գաղափարախոսութիւնը, նրա ծրագիրն ու տակտիկան՝ ունեցող վերաբերմունքի ամենասուր ու ամենաճիշտ բնորոշումն է: Հենց աչն պատճառով, վոր ուղղորդիցիան կուսակցութեան հետ տարակարծիք է բոլոր հարցերում, հենց աչդ պատճառով՝ ուղղորդիցիան վոր աչ ինչ է, քան մի խմբակ՝ իր գաղափարախոսութեամբ, իր ծրագրով, իր տակտիկայով ու իր կազմակերպչական սկզբունքներով հանդերձ: Աչն բոլորն, ինչ վոր անհրաժեշտ է մի նոր կուսակցութեան համար, ուղղորդիցիան ունի: Մի շատ «փոքրիկ» բան է միայն պակասում նրան. ուժն է պակասում: (Ծիծաղ: Ծափահարութիւններ):

Յես կարող եմ թվել յոթը հիմնական հարցեր, վորոնց մասին տարածայնութիւն կա կուսակցութեան ու ուղղորդիցիայի միջե:

Առաջինը՝ մեր յերկրում հաղթական սոցիալիստական շինարարութեան հնարավորութեան հարցն է: Յես կանգ չեմ առնի փաստաթղթերի ու ուղղորդիցիայի աչդ հարցի մասին արած հայտարարութեանների վրա: Դրանք հայտնի լին ամենքին և կըրկնելու կարիք չկա: Ամենքի համար պարզ է, վոր ուղղորդիցիան ժխտում է սոցիալիզմի հաղթական շինարարութեան հնարավորութիւնը մեր յերկրում: Մերժելով աչդպիսի հնարավորութիւնը նա պարզ և ուղղակի գլորվում է ղեպի մենշեիզմի դիրքերը: Տվյալ հարցն աչդ կերպ ձևակերպելը նորութիւն չէ ուղղորդիցիայի ներկա ղեկավարների համար: Աչդ ձևակերպումից եյին յեկնում Կամենևն ու Զինովև, յերբ հրաժարվում էյին մասնակցել Հոկտեմբերեան ապստամբութեանը: Աչն ժամանակ նրանք ուղղակի ասում էյին, վոր ապստամբութիւն բարձրացնելով, մենք ղեպի կորուստ ենք գնում, վոր հարկավոր է Սահմանադիր ժողովին սպասել, վոր սոցիալիզմի համար անհրաժեշտ պայմանները չեն հասունացել և շուտ էլ չեն հասունանա: Այդտեղից եր յեկնում նաե Տրոցկին, յերբ գնում եր մասնակցելու ապստամբութեանը, վորովհետեւ նա ուղղակի ասում եր, թե՝ յեթե առա-

վել կամ նվազ չափով մոտիկ ապագայում Արևմտաքի պրոլետարիատի հաղթական հեղափոխությունը մեզ ողնության չհասնի, ապա՝ հիմարություն կլինի կարծել, թե հեղափոխական Ռուսաստանը կարող է դիմադրել կոնսերվատիվ Յևրոպային:

Իսկապես, ինչպես ելին մասնակցում ապստամբությունը կամենեն ու Ձինովել՝ մի կողմից, Տրոցկին՝ մյուս՝ կողմից, և Լենինն ու կուսակցությունը՝ չերրորդ կողմից: Այս մի հետաքրքիր հարց է, ընկերներ, վորի մասին արժե մի քանի խոսք ասել: Դուք գիտեք, վոր կամենեն ու Ձինովել գնում էին ապստամբությունը մասնակցելու վախից ստիպված: Լենինը ներանց քշում էր տակտով՝ սպառնալով զուրա անել կուսակցությունից (ծիծաղ, ծափահարություններ), և նրանք հարկադրված էին քարշ դալ ապստամբության լետեից: (Ծիծաղ, ծափահարություններ): Տրոցկին կամովին էր մասնակցում ապստամբությանը: Բայց նա պարզ ու անվերապահ չէր գնում, այլ վերապահումով, մի հանգամանք. վոր նրան արդեն այն ժամանակ մոտեցնում էր կամենին ու Ձինովելին: Հետաքրքրական է այն, վոր հենց Հոկտեմբերից առաջ, 1917 թվի հունիսին, Տրոցկին հարմար համարեց Լենինը դադարեցնել վերահրատարակել իր հին բրոշյուրը՝ «Սաղաղության ծրագիրը»: Նա, կարծես, դրանով ուզում էր ասել, վոր ինքը մասնակցում է ապստամբությանն իր սեփական դրոշի ներքո: Ի՞նչի մասին է խոսում նա այդ բրոշյուրում: Նա այդտեղ վիճարանում է Լենինի հետ սոցիալիզմի մի յերկրում հաղթանակելու հնարավորության մասին, գտնում է, վոր Լենինի այդ միտքը սխալ է, այնուամենայնիվ է թե իշխանությունը պիտի գրավել, բայց չեթե Արևմտյան Յևրոպայի հաղթական բանվորների ոգնությունը չհասնի, ապա անհուսալի չե կարծել, վոր հեղափոխական Ռուսաստանը կարող է դիմադրել կոնսերվատիվ Յևրոպային, իսկ ով չի հավատում Տրոցկու քննադատությանը, նա տառապում է ողբային սահմանափակություն: Ահա մի քաղվածք Տրոցկու այդ բրոշյուրից:

«Առանց ուրիշներին սպասելու՝ մենք սկսում ու շարունակում ենք կռիվն ողբային հողի վրա, կատարյալ համոզմունքով, վոր մեր նախաձեռնությունն ուրիշ յերկիրներում էլ կռիվ սկսելու խթան կդառնա, իսկ չեթե այդ չըկատարվի, ապա իզուր է կարծել, — ինչպես վկայում են պատմության փորձն ու մեր տեսական նկատառումները, — վոր, որինակ, հեղափոխական Ռուսաստանը

կարող է դիմադրել կոնսերվատիվ Յևրոպային» .. «Սոցիալական հեղափոխության հեռանկարները միայն ողբային շրջանակներում դիտելը ողբային նույն սահմանափակությունն զոհ դառնալ է նշանակում, վոր սոցիալ-պատրիոտիզմի էությունն է կազմում»: (Տրոցկի, «1917», հատոր III, էջ 90):

Ահա, ընկերներ, տրոցկիստական այն վերապահումը, վորը բավականաչափ պարզում է մեզ կամենին ու Ձինովելի հետ կապած նրա բոլոր արմատներն ու հիմքերը:

Սակայն Լենինն ինչպես էր մասնակցում ապստամբությանը, կուսակցությունն ինչպես էր մասնակցում: Դուրձյալ վերապահումով: Վո՛չ, Լենինն ու նրա կուսակցությունն առանց վերապահումների ելին կռիվում գնում: Ահա, մի քաղված Լենինի մի նշանավոր՝ «Պրոլետարիատի ռազմական ծրագիրը» կոչված, հոգվածից, վոր հրապարակված է արտասահմանում, 1917 թվի սեպտեմբերին:

«Սոցիալիզմը, հաղթանակելով մի յերկրում, ամենևին էլ միանգամից չի վերացնում բոլոր պատերազմները: Ընդհակառակը, նա լինթադրում է, վոր պատերազմներ կլինեն: Կապիտալիզմի զարգացումը զանազան յերկիրներում վերին աստիճանի անհամաչափ է կատարվում: Ապրանքային արտադրության ժամանակ ուրիշ կերպ էլ լինել չի կարող: Այստեղից էլ անխախտ յերակացություն է ծագում. սոցիալիզմը չի կարող բոլոր յերկրներում միևնույն ժամանակ հաղթանակել: Առաջ նա մի կամ մի քանի յերկիրներում կհաղթի, իսկ մյուսները մի առ ժամանակ կշարունակեն մնալ բուրժուական կամ նախաբուրժուական վիճակում: Այս հանգամանքը վո՛չ միայն անհամաձայնություններ կառաջացնե, այլ և այն, վոր մյուս յերկիրների բուրժուազիան ուղղակի կձգտի խորտակել սոցիալիստական պետության հաղթական պրոլետարիատին: Այսպիսի դեպքերում պատերազմը մեր կողմից կլինի արդար ու որինավոր: Այդ կլինի պատերազմ հանուն սոցիալիզմի, հանուն մյուս ժողովուրդների ապատագրման բուրժուազիայի ձեռքից»: (Լենին, «Պրոլետարական հեղափոխության ռազմական ծրագիրը», «Записки Института Ленина», մաս II, էջ 7):

Դուք տեսնում եք, վոր այստեղ հարցը բոլորովին այլ ձևակերպություն է ստացել: Յեթե Տրոցկին մասնակցում էր ապստ-

տամբությանը մի վերապահումով, վոր նրան մոտեցնում եր Կամենին ու Զինովին, հաստատում եր, վոր պրոլետարական իշխանութիւնն ինքնին դեռ մի առանձին բան չի ներկայացնում, յեթե ժամանակին դրսից ոգնութիւն չհասնի,— Լենինը, ընդհակառակը, ապստամբությանը մասնակցում եր առանց վերապահումների, պնդելով, վոր մեր յերկրում հաստատված պրոլետարական իշխանութիւնը պիտի հիմք դառնա և ոժանդակ մյուս յերկրներին պրոլետարիատին՝ բուրժուազիայի լծից ազատվելու համար:

Ահա, թե ինչպե՞ս ելին բոլշևիկները բարձրացնում Հոկտեմբերյան ապստամբութիւնը և թե ինչու Տրոցկին Կամենիի ու Զինովիի հետ ընդհանուր լեզու գտավ Հոկտեմբերյան հեղափոխության տասնամյակին:

Կարելի չե գիտալով ձևով պատկերացնել ոպպոզիցիոն բլոկը կազմակերպելու ժամանակ յեղած գրույցը՝ մի կողմից Տրոցկու, մյուս կողմից Կամենիի ու Զինովիի միջև:

Կամենին ու Զինովիը Տրոցկուն. «Տեսնում եք, թանկագին ընկեր, վերջ ի վերջո մենք իրավացի դուրս չեկանք, ասելով, վոր հարկավոր չե Հոկտեմբերյան ապստամբութիւնը կատարել, այլ պետք ե սպասել Մահմանադիր ժողովին և այլն: Այժմ տեսնում եք, վոր յերկիրն այլասերվում ե, իշխանութիւնն այլասերվում ե, մենք դեպի կորուստ ենք գնում, և մեզնում վոչ մի սոցիալիզմ ել չի լինի: Հարկավոր չեր ապստամբվել: Իսկ դուք կամովին մասնակցեցիք ապստամբությանը: Դուք մեծ սխալ գործեցիք»:

Տրոցկին պատասխանում ե նրանց. «Վոչ, թանկագին կոլեգներ, իմ նկատմամբ դուք անարդար եք: Ծիշտ ե յես մասնակցեցի ապստամբությանը, բայց ի՞նչպե՞ս. դուք այդ մասին խոսելը մոռացաք: Զե վոր յես ուղղակի չմասնակցեցի ապստամբությանը, այս վերապահումով: (Ընդհանուր ծիծաղ): Յե՛վ վորովհետեւ այժմ պարզվում ե, վոր դրսից ոգնութիւն չպիտի սպասել, պարզ ե, վոր գործը դեպի կորուստ ե գնում, ինչպե՞ս յես նախագուշակել եմ «Պաղատության ծրագրի» մեջ»:

Զինովիցին ու Կամենիը միասին. «Իսկպե՞ս այդպե՞ս ե: Վերապահման մասին մենք մոռացել ելինք: Այժմ պարզ ե, վոր մեր բլոկը գաղափարական տեսակետից հիմնավորված ե»: (Ընդհանուր ծիծաղ: Ծափահարութիւններ):

Ահա, թե ինչպիսի դիրք ե բռնել ոպպոզիցիան մեր յերկ-

րում հաղթական սոցիալիստական շինարարութիւնը ժխտելու հարցում:

Սակայն վիրն ե այսպիսի դիրք բռնելու խմաստը: Այդ նշանակում ե, վոր պիտի անձնատուր լինել: Ո՛ւմ առաջ: Պարզ ե, վոր մեր յերկրի կապիտալիստական տարրերի առաջ: Ել ռւմ առաջ: Համաշխարհային բուրժուազիայի առաջ: Իսկ ձախ ֆրազները, իսկ հեղափոխական ծամածուծութիւնները,— ինչ յեղան դրանք: Նրանք փոշիացան: Լավ թափ տվեք մեր ոպպոզիցիային, մի կողմ նետեք նրա հեղափոխական ֆրազիոլոգիան,— և կտեսնեք, վոր նրանց հոգու խորքում անձնատուծութիւնն ե նստած: (Ծափահարութիւններ):

Յերկրորդը՝ պրոլետարիատի դիկտատուրայի հարցն ե: Պրոլետարիատի դիկտատուրա գոյութիւնն ռւնի մեզնում, թե չե: Մի քիչ տարրերնակ ե այս հարցը (ծիծաղ): Բայց և այնպե՞ս ոպպոզիցիան իր ամեն մի հայտարարության մեջ դնում ե այդ հարցը: Ոպպոզիցիան ասում ե, վոր մեզնում տերսիդորյան ալլասերում կա: Իսկ այդ ի՞նչ ե նշանակում: Այդ նշանակում ե, վոր մեզնում պրոլետարիատի դիկտատուրա չկա, վոր մեզնում խորտակվում ու կործանվում են և՛ եկոնոմիկան, և՛ քաղաքականութիւնը, վոր մենք վոչ թե դեպի սոցիալիզմ ենք գնում, այլ դեպի կապիտալիզմ: Այս բոլորը տարրերնակ ե ու մի քիչ ել տըխմար: Սակայն ոպպոզիցիան պնդում ե իրենք: Ահա ձեզ, ընկերներ, մի տարածայնութիւն ել: Սրա վրա յել հիմնվում ե Տրոցկու հայտնի թեզիսը Կլեմանսոյի մասին: Յեթե իշխանութիւնը ալլասերվել ե կամ ալլասերվում ե, ապա արժե՞ խնայել նրան, պաշտպանել և ոգնել: Պարզ ե, վոր չարժե: Յեթե այդ իշխանութիւնը «վերացնելու» համար բարենաջող պայմաններ ստեղծվեն, ասենք թշնամին մոտենա Մոսկովային ու նրանից միայն 80 քիւներն ոգտագործել այդ իշխանութիւնը սրբելու ու նրա տեղը նորը՝ կլեմանսոսականը, աչխնքն՝ տրոցկիստականը, դնելու համար: Պարզ ե, վոր լենինյան վոչինչ չկա այստեղ: Այս, մաքուր մենշիկիզմ ե: Ոպպոզիցիան հանգել ե մենշիկիզմի:

Յերկրորդը՝ բանվոր դասակարգի ու միջակի բլոկի հարցն ե: Ոպպոզիցիան միշտ թագցրել ե իր բացասական վերաբերմունքը դեպի այդ բլոկի իդեան: Նրա պլատֆորման, նրա հակաթեզերը նշանակալից են վոչ այնքան նրանով, ինչ ասված ե այնտեղ, վորքան նրանով, ինչ վոր աշխատում ե ծածկել ոպպոզիցիան

բանվոր դասակարգից: Բայց ահա գտնվեց մի մարդ Ի. Ն. Սմիլ-
նովը, դարձյալ ուղղորդիցիայի լիզերներին մեկը, վորը քաջու-
թյուն ունեցավ ճշմարտութիւն ասելու ուղղորդիցիայի մասին,
վորը նրա դեմքը պարզեց մարդկանց առաջ: Յեւ ի՞նչ դուրս չե-
կավ: Պարզվեց, վոր մենք դեպի կորուստ ենք գնում և, չեթե
ուզում ենք ազատվել, պիտի միջակի հետ ունեցած բոլոր քան-
դենք: Շատ ել խելոք չե, բայց պարզ ե: Այստեղ ել, վերջապես,
մենչեկիյան ակաճները չերկացին ի տես ամենքի:

Չորրորդը՝ մեր հեղափոխութեան բնույթի հարցն է: Յեթե
մերժվում է մեր չերկրում սոցիալիզմ կառուցանելու հնարավո-
րութիւնը, լեթե մերժվում է պրոլետարիատի դիկտատուրայի
գոյութիւնը և բանվոր-գյուղացիական բոլորի անհրաժեշտու-
թիւնը, — ապա ել ի՞նչ է մնում այն ժամանակ մեր հեղափոխու-
թիւնից, նրա սոցիալիստական բնույթից: Պարզ է, վոր վոչինչ,
կատարելապես վոչինչ: Պրոլետարիատը իր ձեռքն առավ իշխա-
նութիւնը, իր վերջակետին հասցրեց բուրժուական հեղափոխու-
թիւնը, գյուղացիութիւնն այլ ևս հեղափոխութեան հետ գործ-
չունի, վորովհետեւ նա արդեն ստացել է հողը, — նշանակում է,
վոր պրոլետարիատը կարող է հեռանալ և տեղ մաքրել ուրիշ
դասակարգերի համար: Յեթե աշխատենք հասնել ուղղորդիցիայի
հայացքների արմատներին, կտեսնենք, վոր ահա այս է նրա ձե-
վակերպումը: Ահա ձեզ մեր ուղղորդիցիայի անձնատրութեան բո-
լոր արմատները: Իդուր չե, վոր Արբանակիչը նրանց գովում է:

Հինգերորդը՝ գաղութային հեղափոխութիւնները Լենինյան
ցուցմունքներով զեկավարելու հարցն է: Լենինը յեկակեալ ունե-
ր իմպերիալիստական ու ճնշված պետութիւնների տարբերութիւ-
նը, կոմունիզմի իմպերիալիստական պետութիւններում ունե-
նալիք քաղաքականութեան ու գաղութային յերկիրներում ունե-
նալիք քաղաքականութեան տարբերութիւնը: Յեկեկով այս
տարբերութիւնից՝ նա, դեռ պատերազմի ժամանակ, ասում եր,
վոր հայրենիքը պաշտպանելու գաղափարը իմպերիալիստական
յերկիրներում կոմունիզմի համար ընդունելի չե և հակահեղափո-
խական է ու միանգամայն ընդունելի չե ու արդար ճնշված յեր-
կիրներում, վորոնք պատերազմ են մղում իմպերիալիզմի դեմ:
Հենց այս պատճառով ել նա ընդունում եր, վոր կարելի չե վո-
րոշ չափով ու վորոշ ժամանակով վոչ միայն բոլոր, այլ և դաշն
կնքել գաղութային յերկիրների բուրժուազիայի հետ, յեթե այդ
բուրժուազիան կովում է իմպերիալիզմի դեմ և կոմունիստներին

չի խանգարում, վոր սրանք բանվորներին ու գյուղացիական
չքաղաքական կոմունիզմի վորով գաստիարակեն: Ուղղորդի-
ցիան մեղանշում է նրանով, վոր վերջնականապես կտրում է իր
կապերը Լենինի այս սկզբունքներից, զրոյվելով դեպի Ս. Խատե-
նացիոնալի տեսակետը, վոր ժխտում է գաղութային յերկիրնե-
րի իմպերիալիստական պետութիւնների դեմ վարելիք կռիւնե-
րի պաշտպանութեան նպատակահարմարութիւնը: Սրանով ել
պիտի բացատրել բոլոր այն դժբախտութիւնները, վոր կրնց մեր
ուղղորդիցիան չինական հեղափոխութեան հարցում: Ահա ձեզ մի
տարածաշնութիւն ել:

Վեցերորդը՝ համաշխարհային բանվորական շարժման միաս-
նական ձևատի տակտիկայի հարցն է: Ուղղորդիցիան այստեղ
մեղանշում է նրանով, վոր իր բոլոր կապերը կտրում է բանվոր
դասակարգի միլիոնավոր մասսաներին հետդետե կոմունիզմի
կողմը քաշելու Լենինյան տակտիկայից: Մենակ կուսակցութեան
քաղաքականութեան ուղիղ լինելու պայմաններում չեն բանվոր
դասակարգի միլիոնավոր մասսաները գրավվում ու անցնում կոմ-
ունիզմի կողմը: Կուսակցութեան ուղիղ քաղաքականութիւնը
մեծ բան է, բայց այդ դեռ ամեն ինչ չե: Վորպեսպի բանվոր
դասակարգի միլիոնավոր մասսաներն անցնեն կոմունիզմի կող-
մը, անհրաժեշտ է, վոր մասսաներն իրենց սեփական փորձով
համոզվեն, վոր կոմունիզմի քաղաքականութիւնն ուղիղ է: Սա-
կայն, վորպեսպի մասսաները համոզվեն, հարկավոր է ժամանակ,
անհրաժեշտ է կուսակցութեան հմուտ ու խելոք աշխատանքը՝
մասսաներին իրենց դիրքերը քաշելու համար, անհրաժեշտ է
կուսակցութեան հմուտ ու խելոք աշխատանքը՝ միլիոնավոր մաս-
սաներին համոզելու, թե իր քաղաքականութիւնն ուղիղ է: Մենք
իրավացի եյինք դեռ 1917 թվի ապրիլին, վորովհետեւ գիտեցինք,
վոր գործը դեպի բուրժուազիայի անկումն ու խորհրդային իշխա-
նութեան հաստատումն է գնում: Բայց մենք բանվոր դասակար-
գի լայն մասսաներին ապստամբութեան չեյինք կանչում: Ինչո՞ւ:
Վորովհետեւ այդ մասսաները հնարավորութիւն չունեցին համոզ-
վելու, վոր մեր իրոք ուղիղ քաղաքականութիւնը ճշմարիտ է:
Միայն այն ժամանակ, յերբ հսկայների ու մենչեկիկների մասն
հիմնական հարցերում խաչառակվեցին, միայն այն ժամանակ,
յերբ մասսաներն սկսեցին համոզվել, վոր մեր քաղաքականու-
թիւնն ուղիղ է, այն, միայն այն ժամանակ մասսաներին դեպի

եմ, թե պետք է ընկեր Տրոցկու հետ անպատճառ համա-
ձայնութեան դալ, այնպէս էր, վոր հատկապէս յես պետք է
հենարոնական. Գրմիտեի կողմից՝ իբրեւ վերջինիս ներկայա-
ցուցիչ, ուղարկվեմ ընկեր Տրոցկու թերթի խմբագրութեանը:
Այդ խմբագրութեանը մի քանի ամիս աշխատելուց հետո՝
1910 աշնան սկզբին, համոզվեցի, վոր Վլադիմիր Իլիչն իրա-
վացի չէր իր բացասական վերաբերմունքով դեպի իմ «հաշ-
տարար» գիծը, և յես, նրա համաձայնութեամբ, դուրս չեկա
ընկեր Տրոցկու որդանի խմբագրութեանից: Իմ՝ ընկեր Տրոց-
կու հետ ունեցած՝ այդ խղումը նշվեց կուսակցութեան կենտ-
րոնական որդանում տպված մի շարք սուր հոգեվածնե-
րով: Հենց այդ ժամանակ ել Վլադիմիր Իլիչն առաջար-
կեց ինձ գրել մի բրոշյուր, վորը պիտի լիվիդատոր-մենշե-
վիկներին ու ընկեր Տրոցկու հետ ունեցած տարաձայնու-
թեաններին ընդհանուր հանրագումարը տար: «Ինչքա համա-
ձայնութեան փորձ արիք հակաբոլշևիկյան խմբավորումները
ամենաձախ թեմի (տրոցկիստական) հետ, դուք համոզվե-
ցիք, վոր համաձայնութեանն անհնար ե, ուստի դուք ել
պարտավոր եք գրել այդ ընդհանրացումն անող բրոշյուրը»,
—ասում եր ինձ Վլադիմիր Իլիչը: Բնական ե, վոր Վլադի-
միր Իլիչը հատկապէս այնպէս էր այն, թե բոլշևիկմի ու
տրոցկիզմի հարաբերութեաններին մեջ յեղած բոլոր խնդիր-
ները պետք է պարզվեն, բոլոր ասելիքներն ասվեն՝ մինչեւ
վերջը»: (Լ. Կամենսկի «Յերկու կուսակցութեան» բրոշյուրի
առաջաբանը, մայիս, 1924 թիվ):

Ինչ հետեանքներ ստացվեցին գրանից: Շարունակութեանը
լսեք.

«Տրոցկու հետ միատեղ աշխատելու փորձը, — համար-
ձակվում եմ ասել, իմ կողմից անկեղծորեն կատարած, վորի
մասին վկայում են ներկայումս Տրոցկու կողմից շահագործ-
վող նամակներս ու մասնավոր խոսակցութեաններս, — ցույց
տվեց, վոր հաշտարարութեանն անգուսպ տեմպով գոր-
վում է դեպի լիվիդատորութեան պաշտպանութեանը և վրճ-
ռապէս անցնում է վերջինիս կողմը: (Յու. Կամենսկ. — «Յեր-
կու կուսակցութեան», 1911 թ. 12 136):

Ապա.

«Ո՛ր, չեթի «տրոցկիզմը» հաղթե՛ր՝ իբրեւ կուսակցութեան
տրամադրութեան, — Ինչ լայն ասպարեղ կրացվեր լիվիդատ-

տորութեան, ոտգովիզմի ու կուսակցութեան բոլոր հակա-
մարտ ուժերի առջև» (Նույն գրքում, էջ 143):

Ահա ձեզ, ընկերներ, Տրոցկու հետ միատեղ աշխատելու փոր-
ձը, (Զայներ՝ «խրատական փորձ»):

Այս փորձի հետեանքները պատկերացրել ե ընկեր Կամենսկ
մի հատուկ բրոշյուրի մեջ, վոր լույս ե տեսել 1911 թվին, «Յեր-
կու կուսակցութեան» անունով: Չեմ կատարում, վոր այդ բրո-
շյուրը մեծ ոգուտ ե տվել բոլոր այն ընկերներին, վորոնք դեռ
Տրոցկու հետ աշխատակցելու պատրանքն ունեցին: Յեւ յես ահա
այսպիսի հարց կտամ, արդոք ընկեր Կամենսկ չէր կամենա «Յեր-
կու կուսակցութեան» վերնագրով մի նոր բրոշյուր գրել՝ ներկա-
յումս Տրոցկու հետ աշխատելու իր նոր փորձի մասին: (Ընդհա-
նուր ծիծաղ: Ծափահարութեաններ): Գուցե այդ ոգտակար կլի-
նեք: Իհարկե, յես չեմ կարող չերաշխավորել, վոր Տրոցկին այժմ,
այն ժամանակվա նման, նրա նամակներն ու մտերիմ խոսակցու-
թեանները չի ոգտագործի հենց իրեն՝ Կամենսկի դեմ: (Ընդհա-
նուր ծիծաղ): Բայց չարժե գրանից վախենալ: Համենայն դեպս,
այստեղ հարկավոր ե ընտրութեան անել. կամ պիտի վախենալ,
վոր Տրոցկին կօղտագործի Կամենսկի նամակները և կհրապարակի
նրա գաղտնի խոսակցութեանները Տրոցկու հետ, և այդ դեպքում
կուսակցութեանից դուրս մնալու վտանգ կա, կամ պիտի մի կողմ
նետեղ ամեն մի վախ և մնալ կուսակցութեան մեջ: Այսպիսի ե. գր-
ված հարցն այժմ, ընկերներ: Կամ մեկը, կամ մյուսը:

Ասում են, վոր ոպադրիցիան ուզում ե համագումարին մի
նոր հայտարարութեան տալ այն իմաստով, վոր նա՝ ոպադրի-
ցիան, չենթարկվում ե ու կենթարկվի կուսակցութեան վորոշում-
ներին (Զայներ՝ «Ինչպէս 1926 թվի հոկտեմբերին արեց»), կցրի
իր Ֆրակցիան (Զայներ՝ «Այդ մենք յերկու անգամ լսել ենք»), դ
կապաշտպանի իր հալացքները, վորոնցից չի հրաժարվում՝ (Զայներ՝
«Ո՛ր, ո՛ր, չե, ավելի լավ ե, վոր մենք ինքներս ցրենք») կուսակ-
ցութեան կանոնադրութեան սահմաններում: (Զայներ՝ «Վերապա-
հոմեմերով»: «Մեզնում սահմանները ռետինից չեն շինված»): Կար-
ծում են, ընկերներ, վոր սրանից վոչինչ չի դուրս գա: (Զայներ՝
«Ճշմարիտ ե»): «Յերկարատե ծափահարութեաններ): Ընկերներ,
մենք ել հայտարարութեանների վորոշ փորձ ունենք (ծափահարու-
թեաններ), յերկու հայտարարութեանների վորոշ փորձ (Զայներ՝
«Ճշմարիտ ե») 1926 թվի հոկտեմբերի 16-ից և 1927 թվի ոգոս-
տոսի 8-ից: Ինչ հետեանք տվեց այդ փորձը: Թեև յես «Յերկու

կուսակցութիւն» բրոշուրը գրելու պատրաստութիւնը չեմ տեսնում, բայց համարձակվում եմ հայտնել, վոր այդ փորձը մեզ ամենաբացասական լեզրակացութիւնների հասցրեց (Ջայներ՝ «Ճշմարիտ ե»), հասցրեց կուսակցութիւնը յերկու անգամ խաբելուն և կուսակցական զխցիալինալի թուլացմանը: Ոպպոզիցիան այժմ ինչ հիմունքներ ունի պահանջելու մեզնից, վոր մենք, մեծ կուսակցութեան համագումարը, Լենինի կուսակցութեան համագումարը, այդպիսի փորձից հետո, կարողանա հավատարմ իրանց՝ բաւերով տված՝ խոստումին: (Ջայներ՝ «Այդ հիմարութիւնը կլինի», «Ուժ հովասա, հա կզոջա»):

Ասում են, վոր նրանք հարուցանում են նաև կուսակցութիւնից վտարվածներին լիա ընդունելու հարցը: (Ջայներ՝ «Այդ չի անցնի»: «Թող դնան մենչեիկյան ճահիճը»)... Կարծում եմ, ընկերներ, վոր այս հարցն էլ չի անցնի: (Յերկարատե ծափահարութիւններ):

Ինչու կուսակցութիւնը Տրոցկուն ու Զինովին վտարեց: Վորովհետև նրանք են ոպպոզիցիալի ամբողջ գործը կազմակերպողները (Ջայներ՝ «Ճշմարիտ ե»), վորովհետև նրանք նպատակ են դրել կուսակցութեան որենքները քանդելը, վորովհետև նրանք փքվում ելին, թե չեն համարձակվի ձեռք տալ իրենց, վորովհետև նրանք ցանկանում ելին կուսակցութեան մեջ իրենց համար ազնւականի դրութիւն ստեղծել: Բայց միթե մենք ուզում ենք կուսակցութեան մեջ արտոնութիւններ վայելող ազնւականներ և ալ իրավունքներից զրկված գյուղացիներ ունենալ: Միթե մենք բուշեիկներս, վոր արմատախիլ արեցինք ազնւական դասը, պիտի մեր կուսակցութեան մեջ վերականգնենք այդ: (Ծափահարութիւններ): Դուք հարցնում եք, ինչու մենք Տրոցկուն ու Զինովին վտարեցինք կուսակցութիւնից: Վորովհետև մենք կուսակցութեան մեջ ազնւականներ ունենալ չենք կամենում: Վորովհետև մեր կուսակցութեան մեջ մի որեքն կա, և կուսակցութեան բոլոր անդամներն իրավունքներով հավասար են: (Բացագանչութիւններ՝ «Ճշմարիտ ե»): Յերկարատե ծափահարութիւններ): Յեթե ոպպոզիցիան ուզում է կուսակցութեան մեջ ապրել, ապա թող հնաշխարհի կուսակցութեան կամքին, նրա որենքներին, նրա ցուցմունքներից՝ առանց վերապահումների, առանց յերկիմաստ արտահայտութիւնների: Յեթե նա այդ չի ցանկանում, — թող գնա այնտեղ, ուր ափսի ազատ կզգա իրեն: (Ջայներ՝ «Ճշմարիտ ե»: Ծափահարութիւններ): Նոր, արտոնյալ որենքներ ոպպոզիցիալի հա-

մար, մենք չենք ցանկանում և չենք ել ստեղծի: (Ծափահարութիւններ):

Պայմանների մասին են հարցնում: Մենք մի պայման ունենք. ոպպոզիցիան պիտի զինաթափ լինի ամբողջութեամբ ու լիովին՝ և՛ զադախարական, և՛ կազմակերպչական տեսակետից: (Բացագանչութիւններ՝ «Ճիշտ ե»): Յերկարատե ծափահարութիւններ): Նա պիտի ամբողջ աշխարհի առաջ բացարձակ ու ազնւական հրաժարվի իր հակաբոլշեիկյան հայացքներից: (Բացագանչութիւններ՝ «Ճիշտ ե»): Յերկարատե ծափահարութիւններ): Նա պիտի ամբողջ աշխարհի առաջ պարզ ու ազնւորեն դատապարտի իր կատարած սխալները, սխալներ, վորոնք դարձան հանցանքներ՝ ընդդէմ կուսակցութեան: Նա պիտի մեզ հանձնի իր բոլորները, վորպեսզի կուսակցութիւնը հնարավորութիւն ունենա նրանց բոլորին, առանց մնացորդի, ցրել: (Բացագանչութիւններ՝ «Ճիշտ ե»): Յերկարատե ծափահարութիւններ): Կամ ալապես պիտի լինի, կամ թող հեռանան կուսակցութիւնից: Իսկ յեթե չըզնան, — գուրս կշարունակ: (Բացագանչութիւններ՝ «Ճիշտ ե»): Յերկարատե բացագանչութիւններ):

Ահա այսպիսի դրութեան մեջ ե, ընկերներ, ոպպոզիցիալի գործը:

IV

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՐԴՅՈՒՆՔՐ

Յեւ վերջացնում եմ, ընկերներ: Վերջ և հաշվետվութեան ժամանակաշրջանի ընդհանուր արդունքը: Հետեւյալն է.

1) Մենք մեզ շրջապատող պետութիւնների հետ խաղաղութիւն պահպանեցինք, թեև մեծագուշն դժվարութիւնների կալին մեր առաջ, թեև «մեծ պետութիւնների» բուրժուազիան պրովոկացիան հարձակումներ եր անում մեր վրա:

2) Մենք ամբապնդեցինք Սեւ Մ բանվոր դասակարգի կապը իմպերիալիստական յերկիրների ու գաղութների բանվորների հետ, չնայած վոր բազմաթիւ արգելքներ կալին և բուրժուական կաշառակեր ու հարյուրերեան մամուլը զրպարտութիւնների ծովով հեղեղում եր աշխարհը:

3) Մենք բարձրացրինք պրոլետարական դիկտատուրալի հեղինակութիւնն աշխարհի բոլոր մասերի աշխատավոր մասսաների միլիոնների մեջ:

4) Մենք, իբրև կուսակցութիւն, ոգնեցինք կոմիտեներին, ու նրա սեկցիաներին՝ ամրացնելու իր ազգեցութիւնն աշխարհի բոլոր մասերում:

5) Մենք արեցինք այն բոլորն, ինչ կարող է անել մի չեզ-կիր, համաշխարհային հեղափոխական շարժումը զարգացնելու և արագացնելու համար:

6) Մենք բարձրացրինք մեր սոցիալիստական ինդուստրիան՝ նրա զարգացման համար ռեկորդային տեմպ հաստատելով և ամ-րացնելով նրա հեղոմոնիան ամբողջ ժողովրդական տնտեսու-թյան մեջ:

7) Մենք կապ ստեղծեցինք սոցիալիստական ինդուստրիայի ու գյուղատնտեսութեան միջև:

8) Մենք ամրացրինք բանվոր դասակարգի դաշինքը միջա-կի հետ՝ նեցուկ ունենալով չքավորութիւնը:

9) Մենք մեր յերկրում ամրապնդեցինք պրոլետարիատի գիկտատուրան, հակառակ թշնամական միջադպիսին շրջապատ-ման, ցույց տալով բոլոր յերկիրների բանվորներին, վոր պրոլե-տարիատը կարող է վռչ միայն կապիտալիզմը խորտակել այլ և սոցիալիզմ կառուցանել:

Այս է ընդհանուր արդիւնքը:

Յեզրակացութիւնը վորն է: Մի յեզրակացութիւն կա. մենք ուղիղ ճանապարհի վրա չենք կանգնած, մեր կուսակցական քաղաքականութիւնը ճիշտ է: (Զայցե՛ր՝ «Ժիշտ է»: Ծափահա-րութիւններ):

Իսկ գրանից հետեւում է վոր, այդ ուղիով առաջանալով, մենք հաստատապես կհամենք սոցիալիզմի հաղթանակին մեր յերկրում, կհամենք սոցիալիզմի հաղթանակին բոլոր յերկիր-ներում: (Յերկարտե ծափահարութիւններ):

Այդ գեռ չի նշանակում, վոր մենք մեր ճանապարհին զեթ-վարութիւնների չենք հանդիպելու: Դժվարութիւններ կլինեն: Բայց մենք նրանցից չենք վախենում, վորովհետեւ մենք բալլ-շէրիկներ ենք՝ բովված հեղափոխութեան հրո մեջ: Դժվարութիւն-ներ կլինեն: Բայց մենք նրանց կհաղթահարենք, ինչպես հաղ-թահարել ենք մինչև այժմ, վորովհետեւ մենք բալլշէրիկներ ենք՝ դարբնված Լենինի յերկաթյա կուսակցութեամբ, վոր կովենք դժվարութիւնների գեռ և հաղթահարենք նրանց և վռչ թե հե-կեկանք ու արտաովենք:

Հենց այն պատճառով, վոր մենք բալլշէրիկներ ենք, հաստա-տապես կհաղթենք:

Ընկերներ, դեպի կոմմունիզմի հաղթանակը մեր յերկրում, դեպի կոմմունիզմի հաղթանակն ամբողջ աշխարհում: Հառաջ: (Իսկ ու յերկարտե ծափահարութիւններ: Բոլորը կանգնում են և ողջակա սարքում ընկեր Ստալինին: Յերգում են «Ինտեր-նացիոնալը»):

ԸՆԿ. ՍՏԱԼԻՆԻ ՅԵԶՐԱՓԱԿՄԱՆ ԽՈՍՔԸ

Ընկերներ: Մի ամբողջ շարք պատգամավորների ճառերից հետո ինձ շատ բան չի մնում ասելու: Ընկ. ընկ. Յեզրկիմովի և Մուրաշովի ճառերի մասին յես ըստ էյութեան վորեւ բան չու-նեմ ասելու, վորովհետեւ նրանք այդ բանի համար նյութ չեն տալիս: Նրանց մասին կարելի յեր ասել միայն մի բան. թող ներքի Ալլահը նրանց մեղքերը, վորովհետեւ նրանք իրենք ել չեն հասկանում, թե ինչ են դուքս տալիս: (Ծիծաղ, ծափահարու-թիւններ): Յես կուզեյի կանգ առնել ընկ. Ռակովսկու և, հատ-կապես, ը. Կամեննի ճառի վրա, վորը ոպպոզիցիոներների ճա-ռերից ամենափարեցիականն ու ամենակեղծն է: (Զայցե՛ր. «Ճիշտ է»):

1. ԸՆԿ. ՌԱԿՈՎՍԿԻ ԶՅՈՒ ՄԱՍԻՆ

ա) Սեւսթիք Բաղաբակաճուրյան մասից. — Յես կարծում եմ, վոր ը. Ռակովսկին այստեղ իզուր տեղը շոշափեց պատերազ-մի և արտաքին քաղաքականութեան հարցը: Ամենքին հոշանի յես, վոր ը. Ռակովսկին Մոսկվայի կոնֆերենցիայում պատերազ-մի հարցի վերաբերմամբ հիմարութիւններ դուքս տվեց: Նա յեկեղ եր այստեղ և խոսք եր վերցրել, ըստ յերեույթին, նրա համար, վորպեսզի շտկի հիմարութիւնը: Բայց ավելի հիմար ըստն ողորտ յեկավ: (Ծիծաղ): Յես կարծում եմ, վոր ընկ. Ռա-կովսկու համար ամիլի ձեռնտու կլիներ արտաքին քաղաքակա-նութեան մասին լռել:

բ) Զախի յեվ աշի մասից. — ընկ. Ռակովսկին հաստատում է, վոր ոպպոզիցիան հանգիստանում է մեր կուսակցութեան ձախ հատ-վածը: Սա ծիծաղելի յե ընկերներ: Այսպիսի հայտարարութիւններ արվում են, պարզապես, քաղաքական սնանկների ինքնապիտի-ման համար: Ապացուցված է, վոր ոպպոզիցիան մեր կուսակցու-թեան մենշեիկական թեւն է, վոր ոպպոզիցիան ցած է գլորվել դե-

պի սենշերիմը, վոր ոպպողիցիան որչեկտիվորեն բուրժուական տարրերի համար զենք և դարձել: Այս բանն ահա սպառնացված և և հաստատված: Ի՞նչ խոսք կարող և լինել այստեղ ոպպողիցիայի ձախուժյան մասին: Եղ Վորտեղ և լաված, վոր մենշեիկական այն խմբակը, վորը որչեկտիվորեն դարձել և զենք չերորդ ուժի համար, բուրժուական տարրերի համար, վոր այդպիսի խմբակն ավելի ձախ լինի, քան բալլշեիկները: Միթե պարզ չէ, վոր ոպպողիցիան Համկի ի աջ, մենշեիկական թեև և: Ընկ. Ռակովսկին, պարզապես, շփոթել և վերջնականապես և խառնել և աջը ձախի հետ: Հիշում եք Գոգոլի Սելիֆանին. «Ախ, դու... Զի իմանում, վորն և աջը, վորը ձախը»:

գ) Ոպպողիցիայի ոգնության մասին — Ընկ. Ռակովսկին հայտարարում և, վոր ոպպողիցիան պատրաստ և աջակցել կուսակցությանը, չեթե իմպերիալիստները հաճավելու լինեն մեզ վրա: Վորպես վորդորմածություն: Նրանք, մի փոքրիկ խմբակ, վոր մեր կուսակցության մեջ հազիվ կես տոկոս են կազմում, նրանք վորդորմածաբար մեզ ոգնություն են խոստանում, չեթե իմպերիալիստները հարձակվելու լինեն մեր չերկրի վրա: Չենք հավատում մենք ձեր ոգնությանը, և պետք չի մեզ այդ ոգնությունը, ոպպողիցիայի ընկերներ: Մենք ձեզ միայն մի բան ենք խնդրում, միք խանգարի մեզ, դադարեցեք մեզ խանգարելուց: Մնացածը մենք ինքներս կանենք, կարող եք հավատացած լինել: (Զայցեր. «Ճիշտ է»): Ծափահարություններ)

դ) «Միգրալիզատիոն» մասին. — Այնուհետև ընկ. Ռակովսկին հայտարարում և, վոր ոպպողիցիան մեզ ազդանշան և տալիս մեր չերկրի վտանգների, դժվարությունների և կործանման մասին: Այ քեզ, իրոք վոր ազդանշան տվողներ, կուսակցությունը կործանումից փրկողներ, մինչդեռ իրենք են կործանվում և իրոք փրկության կարիք են զգում: Իրենք հազիվ են կանգնում վտանգների վրա, բայց մեջ են ընկնում ուրիշներին փրկելու: Ծիծաղելի չէ՞ սա, ընկերներ: (Ծիծաղ): Պատկերացրեք ձեզ մի փոքրիկ նավակ, վորը հազիվ և պահում իրեն ծովի չերեպին և ուր վոր և պիտի խորտակվի, և պատկերացրեք ձեզ մի հոյակապ նավ, վորը զորեղ պատուում և ալիքները և վտանգ շարժվում և առաջ, Ի՞նչ կասեցիք դուք, չեթե այդ փոքրիկ նավակը մեջ ընկնեն փրկելու ահապին նավին: (Ծիծաղ): Ճիշտ է, չէ, վոր դա ավելի քան ծիծաղելի կլինի: Հենց այդպիսի դրություն մեջ են գտնվում այժմ մեր սիգնալիզատոր ոպպողիցիոներները: Նրանք ազ-

դանշան են տալիս մեզ վտանգների, դժվարությունների, վործանման և ամեն բանի մասին. իսկ իրենք գնում են դեպի հատակը, առանց նկատելու, վոր իրենք արդեն իջել են հատակը: Խոսելով իրենց մասին, վորպես ազդանշան տվողների, ոպպողիցիոներները դրանով հենց հավանում են կուսակցության, բանվոր դասակարգի, չերկրի ղեկավարություն իրենց ձեռքն առնել: Հարց և տրվում. — Ինչ հիման վրա: Միթե նրանք, ոպպողիցիոներները, գործով ապացուցել են, վոր ընդունակ են ընդհանրապես ղեկավարել վորեւ բան, չխոսենք դեռ կուսակցության, դասակարգի, չերկրի ղեկավարության մասին: Միթե սա փաստ չէ, վոր ոպպողիցիան այնպիսի մարդկանց գլխավորությամբ, վորպիսիք են Տրոյսկին, Զինովիև, Կամենև, ղեկավարում և իր խմբակն արդեն չերկու տարի: Միթե սա փաստ չէ, վոր ղեկավարելով իրենց խմբակը, ոպպողիցիայի լիդերները հասցրին նրան վերջնական անկման: Միթե սա փաստ չէ, վոր ոպպողիցիան այս չերկու տարվա ընթացքում առաջնորդեց իր խմբակը մի պարտությունից դեպի մյուս պարտությունը: Ինչ և ասում այս, չեթե վոչ այն, վոր ոպպողիցիայի լիդերներն անընդունակ դուրս չեկան, վոր նրանց ղեկավարությունը պարտության և վոչ թե հաղթության ղեկավարություն հանդիսացավ: Իսկ չեթե ոպպողիցիայի լիդերները քչի մեջ անընդունակ դուրս չեկան, ապա ել Ինչ հիմք կա կարծելու, վոր նրանք մեծ բանի մեջ ընդունակ կլինեն: Միթե պարզ չէ, վոր փոքրիկ մի խմբակի ղեկավարության մեջ սնանկ դուրս չեկած մարդկանց վոչ վոք չի վստահանա այնպիսի մի մեծ գործի ղեկավարություն հանձնարարել, վորպիսին կուսակցությունն է, բանվոր դասակարգը, չերկիրը: Ահա, թե ինչ բան չեն ուզում հասկանալ մեր սիգնալիզատորները:

2. ԸՆԿ. ԿԱՄԵՆԵՎԻ ՀԱՌԻ ՄԱՍԻՆ

Յեա անցնում են ընկ. Կամենևի ճառին: Այդ ճառն ամենախաբերա, ամենափարիսեցիական, ամենախարդախ ու սրիկայական և այստեղ, այս ամբիոնից արտասանված բոլոր ոպպողիցիոն ճառերից: (Զայցեր. «Ճիշտ է»): Ծափահարություններ):

ա) Ֆեւելու յեւես մի բնության մեջ: Առաջինը, վորով ըզբաղվեց Կամենևը իր ճառում, դա—հետքերը կորցնելն էր: Կուսակցության ներկայացուցիչները խոսեցին այստեղ մեր կուսակցության նվաճումների մասին, մեր շինարարության հաջողու-

թշուհներն մասին, մեր աշխատանքի բարելավումներն մասին և այլն: Ապա նրանք խոսեցին ուղղութիւնային ընկերների մենշէիկ-յան մեղսագործութիւններն մասին, այն մասին, վոր նրանք ցած են գլորվել դեպի մենշէիկը, ժխտելով սոցիալիզմի հաջող կառուցման հնարավորութիւնը մեր յերկրում, ժխտելով պրոլե-տարական դիկտատուրայի գոյութիւնը ԽՍՀՄ-ի մեջ, ժխտելով բոլոր դասակարգի և միջակի միութեան քաղաքականութեան նշանակահարմարութիւնը, տարածելով բանբասանք տերմիդորի վերաբերմամբ և այլն: Նրանք խոսեցին, վերջապէս, այն մասին, վոր ուղղութիւնային աշխատի հաջաքները միասնելի չեն մեր կու-սակցութեանը պատկանելու հետ, և վոր ուղղութիւնային պետք է հը-րաժարվի ալդ մենշէիկյան հաջաքներից, չեթե նա ցանկանում է մնալ կուսակցութեան մեջ: Յեղ ինչ: Ընկ. Կամենսկը մի ավելի լաւ բան չգտավ, քան խուսափել ալդ հարցերից, հետքերը կորց-նել և կողքովն անցնել: Նրան հարցնում են մեր ծրագրի, մեր քաղաքականութեան, մեր շինարարութեան կարեւորագույն խնդր-ների մասին: Իսկ նա խուսափում է դրանից, կարծես թէ ալդ նրանք ամենին էլ չի վերաբերում: Կարելի չէ միթե ընկ. Կամե-նսկի նման վարմունքն անվանել լուրջ վերաբերմունք դեպի գոր-ծը: Պարզ և, վոր չի կարելի: Ինչով բացատրել ուղղութիւնային աշխատի վարմունքը: Ալդ կարելի չէ բացատրել միայն մի բա-նով. կուսակցութիւնը խարելու, նրա արթնութիւնը թմրեցնե-լու, մի անգամ ևս նրան խարելու ցանկութեամբ: Ուղղութիւնային չերկու չերես ունի, մեկը — փարիսեցիական-փաղաքշական, մյու-սը՝ մենշէիկյան-հակահեղափոխական: Նա ցույց է տալիս կու-սակցութեան իր փարիսեցիական-փաղաքշական չերեսը, չերը կուսակցութիւնը ճնշում և գործ դնում նրա վրա և պահանջում է նրանից հրաժարվել փրակցիոններականութենից, հերձվածո-ղական քաղաքականութիւնից: Նա ցույց է տալիս իր մենշէի-կական-հակահեղափոխական չերեսը, չերք նա մտադրվում է դի-մել վոչ-պրոլետարական ուժերին, չերը նա մտադրվում է փողո-ցին դիմել ընդդէմ կուսակցութեան, ընդդէմ Խորհրդային իշխա-նութեան: Այժմ նա մեր կողմն է դարձնում, ինչպէս տեսնում եք, իր փարիսեցիական-փաղաքշական չերեսը, ցանկանալով մի ան-գամ ևս խարել կուսակցութեանը: Ահա, թե ինչու ընկ. Կամենսկը աշխատեց հետքերը կորցնել, խուսափելով մեր տարածաշնութիւն-ների կարեւոր խնդիրներից: Կարելի չէ արդոք այլևս հանդու-րժել այս յերկրորդութեանը, այս յերկերեսանիութեանը: Պարզ և,

վոր չի կարելի հանդուրժել այլևս վոչ մի բոլոր: Յերկուսից մեկը՝ կամ ուղղութիւնային ցանկանում է խոսել կուսակցութեան հետ լը-ջորեն, — և ալդ դեպքում նա պարտավոր է զիմալը դեն պցել: կամ նա մտածում է աշուճեստե ևս պահպանել չերկու չերես, բայց ալդ դեպքում նա ստիպված պիտի լինի կուսակցութեանից դուրս մնալ (Ջալեն. «ճիշտ է»):

բ). Բալլեզիզմի քաղցիականների մասին: — Կամենսկը հա-վատացնում է, վոր մեր կուսակցութեան տրագիկանների մեջ, բալլեզիզմի տրագիկանների մեջ աշխատի բան չկա, վորի հիման վրա կարելի լիներ պահանջել կուսակցութեան անդամից հրաժար-վել իր մի քանի հաջաքներից, վորոնք անմիասնելի չեն մեր կուսակցական գաղափարախոսութեան հետ, մեր ծրագրի հետ: Արդոք ճիշտ է ալդ: Իհարկէ, ճիշտ չէ: Դեռ ավելին. սա սուտ է, լնկերներ: Միթե սա փաստ չէ, վոր մենք բոլորս Կամենսկի հետ միասին վտարեցինք կուսակցութեանից Մյանիկովին և մյուս-նիկովականներին: Ինչի համար մենք նրանց վտարեցինք: Նրա համար, վոր նրանց մենշէիկական հաջաքները միասնելի չեղան կուսակցութեան հաջաքների հետ: Իսկ ինչի համար վտարեցինք կուսակցութեանից Ոստովսկուն, Դաշկովսկուն: Ինչի համար վը-տարեցինք Կոմինտերնից Մասլովին, Ռուտ Ֆիշերին, Կաքին և ուրիշներին: Նրա համար, վոր նրանց հաջաքները միասնելի չե-ղան Կոմինտերնի իդեոլոգիայի հետ, Համ. ԿԿ-ի իդեոլոգիայի հետ: Մեր կուսակցութեանը լենինյան կուսակցութեան չեր լինի, չե-թե նա թույլատրելի համարեր մեր կազմակերպութիւնների կազ-մի մեջ հակալենինյան տարրերի գոյութիւնը: Ինչի համար, ալդ դեպքում, չմտցնել մեր կուսակցութեան մեջ մենշէիկներին: Ինչ-պիս վարվել աշխատի մարդկանց հետ, վորոնք, լինելով մեր կու-սակցութեան մեջ, ցած են գլորվել դեպի մենշէիկը և պրոպա-գանդա չեն մղում իրենց հակալենինյան հաջաքների համար: Ինչ ընդհանուր բան կ'որոգ է լինել լենինյան կուսակցութեան և ալդ-պիսի մարդկանց մեջ: Ընկ. Կամենսկը բամբասում է մեր կուսակ-ցութեանը, նա խզում է իր կապերը մեր կուսակցութեան տրա-գիկանների հետ, նա խզում է իր կապերը բալլեզիզմի տրագի-կանների հետ, պնդելով, վոր մեր կուսակցութեան կազմի մեջ տանելի կարելի չէ համարել մենշէիկյան հաջաքները զավանդ և քարոզող մարդկանց: Յեղ հատկապէս նրա համար, վոր ընկ. Կամենսկը, իսկ նրա հետ միասին և ամբողջ ուղղութիւնային վրա-նառակ են տալիս մեր կուսակցութեան հեղափոխական տրագի-

ցիւաները, — հատկապէս այդ բանի համար կուսակցութիւնը դը-
նում ե ոպպողիցիայի իր հակալենինյան հայացքներից հրաժար-
վելու հարցը:

զ) Ոպպողիցիայի կեղծ սկզբունքայնութիւնը. — Ընկ. կա-
մեններ հավատացնում ե, թե իր ե մյուս ոպպողիցիոներների հա-
մար դժվար ե հրաժարվել իրենց հայացքներից, վորովհետե նը-
բանք սովոր են բալլէիկորեն պաշտպանել իրենց հայացքները:
Նա ասում ե, թե ոպպողիցիայի կողմից անսկզբունքայնութիւն
կլիներ, չեթե նա՝ ոպպողիցիան հրաժարվի իր հայացքներից:
Այդպիսով դուրս ե դալիս, վոր ոպպողիցիայի լիզերները բարձր-
սկզբունքային մարդիկ են: Արդոք այդքան ճիշտ ե այդ բանը,
ընկերներ: Արդոք ոպպողիցիայի լիզերներն այդքան թանկ են
գնահատում իրենց սկզբունքները, իրենց հայացքները, իրենց
համոզմունքները: Ինչ վոր նման չի, ընկերներ: Նման չի, չեթե
նկատի ունենալու ինենք ոպպողիցիոն բլոկի կազմակերպման
պատմութիւնը: (Ծիծաղ): Գործը բոլորովին հակառակն ե:
Պատմութիւնն ասում ե, փաստերն ասում են, վոր վոչ վոք
այնքան հեշտությամբ մի սկզբունքից դեպի մյուս սկզբունքը
չի ցատկել, վոչ վոք այնքան թեթեւությամբ ե ազատ կերպով
չի փոխել իր հայացքները, ինչպես մեր ոպպողիցիայի լիզերները:
Ինչո՞ւ համար այժմ ես նրանք. չպետք ե հրաժարվին իրենց հա-
յացքներից, չեթե կուսակցութեան շահերն այդ են պահանջում:
Ահա ձեզ մի քանի որինականեր տրոցկիզմի պատմութիւն-
նից:

Հայտնի չե, վոր Լենինը, հավաքելով կուսակցութիւնը,
1912 թվին Պրագայում բալլէիկներին կոնֆերենցիա հրավիրեց:
Հայտնի չե, վոր այդ կոնֆերենցիան մեր կուսակցութեան պատ-
մութեան մեջ խոշորագուէն նշանակութիւն ունեցավ, վորովհետե
նա յեր, վոր սահման քաշեց բալլէիկների ե մենշէիկների մեջ
ե միացրեց ամբողջ չեքիւրի բալլէիկական կազմակերպութիւն-
ները միակ բալլէիկական կուսակցութեան մեջ: Հայտնի չե, վոր
նուէն այդ 1912 թվին տեղի ունեցավ ոգոստոսյան բլոկի մեն-
շէիկական խորհրդակցութիւնը Տրոցկու գլխավորութեամբ: Այ-
նուհետե հայտնի չե, վոր այդ խորհրդակցութիւնը պատերազմ
հայտարարեց բալլէիկական կոնֆերենցիային ե կոչ արեց բան-
վորական կազմակերպութիւններին լիկվիդացիայի լենինարկե-
լու լենինյան կուսակցութիւնը: Ինչի՞ մեջ եր մեղադրում այն
ժամանակ Տրոցկու ոգոստոսյան բլոկի խորհրդակցութիւնը

Պրագայի բալլէիկյան կոնֆերենցիային: Բոլոր մահացու հան-
ցանքների մեջ: Մեղադրում եր ուղուրպատորութեան, հերձվածո-
ղութեան, պետական հեղաշրջման ե սատանան գիտե, թե ել ին-
չի մեջ: Յերկրորդ ինտերնացիոնալին տված իր հայտարարու-
թեան մեջ ահա, թե ինչպես եր արտահայտվում այն ժամանակ
ոգոստոսյան բլոկի խորհրդակցութիւնը Պրագայի բալլէիկական
կոնֆերենցիայի մասին:

«խորհրդակցութիւնը հայտարարում ե, վոր այդ կոնֆե-
րենցիան (1912 թ. Պրագայի բալլէիկական կոնֆերենցիան,
Ի. Սե.) հանդիսանում ե մի խումբ մարդկանց բացահայտ փոր-
ձով (վորոնք միանգամայն գիտակից կերպով տարել են կու-
սակցութիւնը դեպի պառակտում), ուղուրպացիայի չեքսարկե-
լու կուսակցութեան դրոշմ, ե արտահայտում ե իր խորին ցա-
վակցութիւնն այն առթիւ, վոր մի քանի կուսակցական կազ-
մակերպութիւններ ե ընկերներ զո՞ դարձան այդ խաբէյու-
թեան ե դրանով աշակցեցին լենինյան սեկսայի հերձվածողա-
կան ե ուղուրպատորական քաղաքականութեանը: խորհրդակցու-
թեանը հայտնում ե իր համոզմունքը, վոր Ռուսաստանի ե ար-
տասահմանի բոլոր կուսակցական կազմակերպութիւնները կը-
ղոքեն կասարված պեռական հեղաշրջման դեմ, չե՞ն ճանաչի
կոնֆերենցիայի կողմից ընտրված կենտրոնական ինստանցիա-
ները ե բոլոր միջոցներով կաջակցեն վերականգնելու կուսակ-
ցութեան միասնականութիւնը իսկական ընդհանուր կուսակցա-
կան կոնֆերենցիա հրավիրելու միջոցով»:

(1) Ինտերնացիոնալին տրված ոգոստոսյան բլոկի հայտա-
րարութիւնից, հրատարակված «Յորվերտս»-ում, 1912 թ մար-
տի 26-ին):

Դուք տեսնում եք, վոր այստեղ ամեն ինչ կա, ե՛ լենին-
յան սեկտա, ե՛ ուղուրպացիա, ե՛ պետական հեղաշրջում (տերմի-
դք):

Յեւ լենին, Անցավ մի քանի տարի, — ե Տրոցկին բալլէի-
կական կուսակցութեան մասին ունեցած իր այս հայացքներից
հրաժարվեց: Յեւ վոչ միայն հրաժարվեց, այլ փորսող տալով
մոտեցավ բալլէիկական կուսակցութեանը, մոտենլով նրա մեջ
իբրե նրա ալտիւր անդամներից մե ը: (Ծիծաղ):

Այս բոլորից հետո ինչ հիմք կա լենինադրել, վոր Տրոցկին
ե տրոցկիստները չեն կարող մի անգամ ես հրաժարվել մեր կու-
սակցութեան մեջ տիրող տերմիդորական տենդենցների («պետա-

կան հեղաշրջում»), ուղղութեամբ և ալ բաների վերաբերմամբ իրենց ունեցած հայացքներին:

Մի ալ որինակ նույն շրջանից: Հայտնի չէ, վոր 1924 թվի վերջին Տրոցկին մի բրոշյուր հրատարակեց «Հոկտեմբերի դասերը» վերնագրով: Հայտնի չէ, վոր ալ բրոշյուրի մեջ Տրոցկին կամենէին և Զինովին վերապահ եր վորպէս մեր կուսակցութեան աջ, կիսամենակական թե: Հայտնի չէ, վոր Տրոցկու բրոշյուրը մեր կուսակցութեան մեջ մի ամբողջ դիսկուսիտի պատճառ դարձաւ: Յեղ ինչ: Անցաւ ընդամենը մի տարու հասի — և Տրոցկին հրաժարվեց իր հայացքներէ, հայտարարելով, վոր Զինովին ու կամենել մեր կուսակցութեան վոչ թե աջ թե՛ն են հանդիսանում, ալ նրա ձախ, հեղափոխական թելը:

Ելի մի որինակ արդէն Զինովիյան խմբակի պատմութեան շրջանից: Հայտնի չէ, վոր Զինովին ու կամենել տրոցկիզմի գեմ մի ամբողջ կուստ բրոշյուրներ ելին գրել: Հայտնի չէ, վոր տե-ռես 1925 թ. Զինովին ու կամենել ամբողջ կուսակցութեան հետ միասին հայտարարել ելին տրոցկիզմի և լենինիզմի անմի-ասնելի լինելու մասին: Հայտնի չէ, վոր Զինովին ու կամենել ամբողջ կուսակցութեան հետ միասին անց ելին կացրել ինչպէս մեր կուսակցութեան համադրումներում, այնպէս և կոմիստերնի V կոնգրեսում ռեզոլյուցիաներ տրոցկիզմի մանր-բուրժուական թեքման մասին: Յեղ ինչ: Դրանից հետո մի տարի չէլ չանցաւ, վոր նրանք հրաժարվեցին իրենց հայացքներէ, և հայտարարե-ցին, վոր Տրոցկու խմբակը հանդիսանում է մեր կուսակցութեան կազմի մեջ իսկական լենինյան և հեղափոխական խմբակը: (Ձայն «փոխադարձ ամբիստիս»):

Այսպէս են, ընկերներ, փաստերը, վորոնց թիվը ցանկութեան գեպքում կարելի չէ ավելացնել:

Մի թե պարզ չէ, վոր ուղղութեամբ լիզերները բարձր սկըզ-բունքայնութիւնը, վորի մասին այստեղ ը. կամենել հասում է, իրականութեան հետ վոչ մի առնչութիւն չունեցող մի հեքլաթ է: Մի թե պարզ չէ, վոր մեր կուսակցութեան մեջ դեռ ևս վոչ վոքի չի հաջողվել այնպէս հեշտ և ազատ կերպով հրաժարվել իրեն սկզբունքներից, ինչպէս Տրոցկուն, Զինովին և կամենելն: (Ծիծաղ): Հարց է արվում. ինչ հիմք կա չենթադրելու, վոր ուղղութեամբ լիզերները, վորոնք մի քանի անգամ հրաժարվել են իրենց սկզբունքներից, իրենց հայացքներից, չեն կարող մի ան-գամ ել հրաժարվել նրանցից: Պարզ չէ մի թե, վոր ուղղութեամբ

իր մենշեիական հայացքներից հրաժարվելու մեր պահանջները այնքան ել ծանր չեն ուղղութեամբ լիզերների համար, ինչպէս աշխատում է պատկերացնել ալ դ ընկ. կամենել: (Ծիծաղ): Առ-ջին անգամ չի, վոր նրանք հրաժարվում են իրենց հայացքնե-րից, — ինչպէս մի անգամ ևս չհրաժարվին: (Ծիծաղ):

գ) Կամ կուսակցութիւնը կամ ուղղութեամբ. — կամենել հաճախում են, վոր չի կարելի պահանջել ուղղութեամբներից հրաժարվել իրենց մի քանի հայացքներից, վորոնք անմիասնելի չեն դարձել կուսակցութեան իդեոլոգիայի և ծրագրի հետ: Յեա արդէն ստացի, թե վորքան լուրջ չէ կամենել ալ հաճախացումը, չեթե ինկատի ունենալու լինենք ուղղութեամբի բոլոր անցյալն ու ներկան: Բայց մի բոլոր չենթադրենք, վոր ընկ. կամենել իրա-վացի չէ: Բայց ինչ է ստացվում ալ դեպքում: Կարող եադրոք կուսակցութիւնը, մեր կուսակցութիւնը, հրաժարվել իր հայացք-ներից, համոզմունքներից, սկզբունքներից: Կարելի չէ արդրոք պահանջել մեր կուսակցութիւնից, վոր նա հրաժարվի իր հա-յացքներից, իր սկզբունքներից: Կուսակցութիւնը վորոշակի կեր-պով համոզված է, վոր ուղղութեամբ պարտաւոր է հրաժարվել իր հակալենինյան հայացքներից, վոր առանց դրան ուղղութեամբի ստացված կլինի դուրս թոչել կուսակցութիւնից: Յեթե ուղղու-ցիւնից չի կարելի պահանջել, վոր նա հրաժարվի իր համոզ-մունքներից, ապա ինչպէս կուսակցութիւնից կարելի չէ պահան-ջել, վոր նա հրաժարվի ուղղութեամբի նկատմամբ ունեցած իր հայացքներից և համոզմունքներից: Իսկ չէ վոր ըստ կամենելի դուրս է գալիս, վոր ուղղութեամբի չի կարող հրաժարվել իր հակա-լենինյան հայացքներից, իսկ կուսակցութիւնը պիտոք է հրաժար-վի իր այն հայացքներից, թե հնարավոր չէ թողնել ուղղութեամբի մեր կուսակցութեան մեջ, չեթե նա չհրաժարվի իր հակալենինյան հայացքներից: Վերջում է այստեղ տրամաբանութիւնը: (Ծիծաղ. Ծափահարութիւններ): Ընկ. կամենել հաճախում են, թե ուղղութեամբները տղամարդ մարդիկ են, ընդունակ են իրենց դերների տղամարդութեանն ու սկզբունքային դիմացկանութեանը համար, Զինովին կամ կամենել տղամարդութեանը (ծիծաղ), վորոնք լենին Տրոցկուն հայտնում ելին, իսկ այստեղ նրա հետ մի բոլոր չենթադրենք, վոր մեր ուղղութեամբի լիզերների մեջ դեռ

ևս մնացել է տղամարդութեան և սկզբունքային դիմացկանութեան մի փոքրիկ մասնիկ: Ինչ հիմք կա լենթադրելու, վոր կուսակցութեան ավելի քիչ տղամարդութեան և սկզբունքային դիմացկանութեան ունի, քան, ասինք թե, Զինովկը, Կամենսկը կամ Տրոցկին: Ինչ հիմք կա լենթադրելու, վոր կուսակցութեան համար ավելի հեշտ կլինի հրաժարվել ոպպողիցիայի նկատմամբ ունեցած իր համոզմունքներից, նրա մենշևիկական հայացքների և կուսակցութեան իդեոլոգիայի և ծրագրի միասնելի լինելու նկատմամբ ունեցած իր համոզմունքներից, քան ոպպողիցիայի լիդերների համար, վորոնք շարունակ փոխում են իրենց հայացքները ինչպես ձեռնոցներ: (Ծիծաղ): Սրանից միթե պարզ չէ, վոր Կամենսկը պահանջում է, վոր կուսակցութեանը փոխի ոպպողիցիայի և նրա մենշևիկական սխալների նկատմամբ ունեցած իր հայացքները: Չափազանց հեռու չի՞ գնում արդո՞ք ընկ. Կամենսկը: Զի՞ համաձայնի արդո՞ք նա խոստովանել, վոր այդքան հեռու գնալը վտանգավոր է: Հարցը դրված է այսպես. կամ կուսակցութեանը, կամ ոպպողիցիան: Կամ ոպպողիցիան կհրաժարվի իր հակալենինյան հայացքներից, կամ նա այդ չի անի, — և այն ժամանակ կուսակցութեան մեջ նրա մասին հիշողութեան անգամ չի մնա: (Ձայներ՝ «ճիշտ է»): Ծափահարութեաններ):

Ե) Ոպպողիցիան խզել է կապը բայլշեփիզմի տրագիկանքների հետ. — Կամենսկը պնդում է, թե բայլշեփիզմի տրագիկանքները մեջ չկա այն բանը, վոր պահանջի կուսակցութեան անդամներից հրաժարվել իրենց հայացքներից: Ընկ. Ռիկովը լրիվ կերպով ապացուցեց, վոր այդ ճիշտ չէ: Փաստերն ասում են, թե Կամենսկը ուղղակի ճշմարտութեանը չի ասում: Բայց ահա մի հարց. կո՞ւսարդո՞ք բայլշեփիզմի տրագիկանքները մեջ աչն, ինչ վոր թույլատրել է և շարունակում է թույլատրել իրեն ոպպողիցիան: Ոպպողիցիան ֆրակցիա չէ կազմակերպել և դարձրել է այդպիսին մի կուսակցութեան մեր բայլշեփիզմի կուսակցութեան մեջ: Բայց այդ վերտեղ է լաված, վոր բայլշեփիզմի տրագիկանքները թույլատրեն վորևէ մեկին այդպիսի անկարգութեան: Ինչպե՞ս կարելի չէ խոսել բայլշեփիզմի տրագիկանքների մասին, թույլատրելով միաժամանակ հերձված կուսակցութեան մեջ է կազմակերպելով նրա մեջ նոր հակաբայլշեփիզմի մի կուսակցութեան: Հիտո: Ոպպողիցիան կազմակերպել է անլեզալ տպարան, ըլով կազմելով բուրժուական ինտելիգենցիայի հետ, վորոնք իրենց հերթին գտնվեցին ըլով մեջ ակնհայտ սպիտակ գվարդիականների հետ:

Հարց է տրվում, ինչպե՞ս կավելի չէ խոսել բայլշեփիզմի տրագիկանքների մասին, թույլատրելով այս անկարգութեանը, վորը կողմնորոշվում է ուղղակի դավաճանութեամբ ընդդեմ կուսակցութեան և խորհրդային իշխանութեան: Վերջապես, ոպպողիցիան կազմակերպել է հակակուսակցական, հակախորհրդային մի ցույց դիմելով փողոցին, դիմելով վոչ-պրոլետարական տարրերին: Բայց ինչպե՞ս կարելի չէ խոսել բայլշեփիզմի տրագիկանքների մասին դիմելով փողոցին ընդդեմ իր կուսակցութեան, ընդդեմ իր խորհրդային իշխանութեան: Այդ վերտեղ է լաված, վոր բայլշեփիզմի տրագիկանքները թույլատրեն այնպիսի անկարգութեան, վորը սահմանամերձ է ուղղակի հակահեղափոխութեան: Պարզ չի՞ արդո՞ք, վոր ընկ. Կամենսկը խոսում է բայլշեփիզմի տրագիկանքների մասին նրա համար, վորպիսի քողարկի իր խզումն այդ տրագիկանքներից հանուն իր հակաբայլշեփիզմի խմբակի: Դիմելով փողոցին, ոպպողիցիան վոչինչ չստացավ, քանի վոր ակներև չեղավ վոր ոպպողիցիան մի չնչին խմբակ էր: Բայց այս բանը ոպպողիցիայի մեղքը չէ, այլ նրա դժբախտութեանը: Իսկ ի՞նչ կստացվեր, չեթե ոպպողիցիան մի քիչ ավելի ուժ ունենար: Պարզ չի՞ միթե, վոր փողոցին դիմելը կփոխարկվեր ուղղակի խռովութեան ընդդեմ խորհրդային իշխանութեան: Միթե դժվար է հասկանալ, թե ոպպողիցիայի այդ փորձն ըստ ելույթի վոչինչով չի տարբերվում ձախ եսերների 1918 թ. հայտնի փորձից: (Ձայներ՝ «ճիշտ է»): Որենքով, ոպպողիցիայի այդպիսի փորձերի համար մենք պետք է նույնների 7-ին նրանց բոլորին մեկ մեկ ձերբակալենք: (Ձայներ՝ «ճիշտ է»): Յերկարատև ծափահարութեաններ): Մենք այդ չարինք միայն նրա համար, վոր խղճացինք ոպպողիցիային, մեծահոգութեան ցույց տվինք և ցանկացանք հենարանություն տալ նրան խորհելու: Իսկ նրանք մեր մեծահոգութեանը գնահատելին ինչպես թույլութեան: Միթե պարզ չէ, ընկերներ, վոր Կամենսկի ուսածները բայլշեփիզմի տրագիկանքների մասին դատարկ և կեղծ շաղակրատություններ են, վորոնց նպատակն է քողարկել ոպպողիցիայի խզումը բայլշեփիզմի տրագիկանքներից:

զ) Կեղծ միասնության յեվ իսկական միասնության մասին. — Ընկ. Կամենսկն այստեղ յերգում էր միասնութեան մասին: Նա ուղղակի արցունք էր թափում, խնդրելով կուսակցութեանը ոգնութեան գալ և միասնութեան կայացնել «ինչ էլ վոր լինի»: Նրանք, տեսնելով էք, դեմ են չերկու կուսակցութեան քաղաքա-

կանությանը: Նրանք, տեսնում եք, «ինչ ել վոր լինի» կողմնակից են կուսակցութեան միասնութեանը: Իսկ, մինչդեռ մեզ հաստատապես հայտնի չե, վոր հենց այն վայրկյանին, չերբ կամենեն այստեղ կուսակցութեան միասնութեան մասին եր չերգում, նրա համախոհները իրենց անկեղալ ժողովներում բանաձևեր ելին հանում այն մասին, թե միասնութեան մասին ուղղորդելու հարաբերությունները մի մասնավոր ե, վորի նպատակն ե պահպանել ուղղորդելու ուժերը ե շարունակել նրա պառակտիչ քաղաքականությունը: Մի կողմից—լինիչյան կուսակցութեան համադրումարում չերգեր միասնութեան մասին: Մյուս կողմից—ուղղորդիչներեների ընդհատակա աշխատանք կուսակցութեանը պառակտելու համար, չերկրորդ կուսակցութեան կողմակերպելու համար, կուսակցութեան միասնութեանը քայքայելու համար: Այսօրանը նրանք անվանում են «ինչ ել վոր լինի» միասնութեան: Ժամանակը չե՞ արդյոք վերջ տալու այս հանցավոր խաղին:

Կամեններ խոսում եր միասնութեան մասին: Միասնութեան համար հետ: Միասնութեան կուսակցութեան, թե Շչերբակովի հետ: Ժամանակը չե՞ արդյոք հասկանալու, վոր չի կարելի միացնել մի միասնութեան մեջ ե՞ կուսակցութեանը ե՞ Շչերբակովին: Կամեններ խոսում եր միասնութեան մասին: Միասնութեան համար հետ: Մասլովի ե Սուվարինի, թե Համկի-ի ե Կոմինտերնի հետ: Ժամանակը չե՞ արդյոք հասկանալու, վոր չի կարելի խոսել Համկի-ի ե Կոմինտերնի միասնութեան մասին, միայն միասնութեան մեջ Մասլովի ե Սուվարինի հետ: Ժամանակը չե՞ արդյոք հասկանալու, վոր անհնարին ե միացնել լենինյան հայացքներն ուղղորդիչի մենշևիկյան հայացքների հետ: Միացնել Լենինին Արամովիչի հետ: Այդ արդեն վո՞չ, ընկերներ: Ժամանակ ե վերջ տալու խաղին:

Ահա, թե ինչու չե կարծում եմ, վոր Կամենների խոսակցությունները միասնութեան մասին «ինչ ել վոր լինի» — վարիսեցիական խաղ ե, վորի նպատակն ե խաբել կուսակցութեանը:

Մեզ պետք իսկական միասնութեան ե վո՞չ թե միասնություն խաղալ: Ունենք արդյոք մենք մեր կուսակցութեան մեջ իսկական լենինյան միասնություն: Այո, ունենք: Յեթե մեր կուսակցութեան 99 տոկոսը ձայն ե տալիս հոգուտ կուսակցութեան ե ընդդեմ ուղղորդիչի, ապա այդ իսկական ե՞ճիշտ պրոլետարական միասնություն ե, վորպիսին մեր կուսակցութեան մեջ դեռ չի

լեղել: Ահա ձեզ կուսակցութեան համադրումարը, վորի կազմի մեջ չեա ե վո՞չ մի ուղղորդիչի ու պատգամավոր: (Ծափահարություններ): Ի՞նչ ե սա, չեթե վո՞չ մեր լենինյան կուսակցութեան միասնությունը: Սրան ել հենց մենք անվանում ենք բայելիկական կուսակցութեան լենինյան միասնություն:

Է) «Պեքս ուղղորդիչի» — կուսակցությունն ամեն բան արել ե, ինչ վոր հնարավոր եր անել, վորպեսզի ուղղորդիչին լենինյան ճանապարհի վրա դնի: Կուսակցությունը հայտնարել ե մաքսիմում մեղմություն ե մեծահոգություն, վորպեսզի հնարավորություն տա ուղղորդիչին խորհելու ե ուղղելու իր սխալները: Կուսակցությունն առաջարկել ե ուղղորդիչին բացահայտ կերպով ե ազնվաբար, ամբողջ կուսակցութեան առաջ, հրաժարվել իր հակալենինյան հայացքներից: Կուսակցությունն առաջարկել ե ուղղորդիչին խոստովանել իր սխալները ե նշա՛վակել այդպիսիները, վորպեսզի մի անգամ ընդմիշտ ազատվի այդպիսիներից: Կուսակցությունն առաջարկել ե ուղղորդիչին լիովին զինաթափ լինել ե՞ զաղափարական ե՞ կազմակերպչական տեսակետից:

Ինչի՞ չե ձգտում սրանով կուսակցությունը: Նա ձգտում ե վերջ տալու ուղղորդիչին ե անցնելու դրական աշխատանքի: Նա ձգտում ե այն բանին, վորպեսզի, վերջապես լիկվիդացիայի յենթարկի ուղղորդիչին ե կուսակցութեանը հնարավորություն տա սեղմ շարքերով կաշելու մեր մեծ շինարարական գործին: X համագումարում Լենինն ասում եր. «Այժմ ուղղորդիչի պետք չե, այժմ վերջ ուղղորդիչին, այժմ հերիք ե ուղղորդիչի»: Կուսակցությունը ցանկանում ե, վոր Լենինի այս լոգունգը վերջապես իրականանա մեր կուսակցութեան շարքերում: (Յերկարատե ծափահարություններ): Զինաթափ կլինի ուղղորդիչն — լավ: Զի ցանկանա զինաթափ լինել — մենք զինաթափ կանենք: (Զայգեր. «ճիշտ ե»): Ծափահարություններ):

3 ԱՆՆԵՐԱԳՈՒՄԱՐԸ

Կամենների ճառից չերեում ե, վոր ուղղորդիչին մտադիր չե լիովին զինաթափ լինել: Ուղղորդիչի գեկաեմբերի 3-ի հայտարարությունն ել նույնն ե ասում: Ըստ չերեույթին ուղղորդիչին պետք ասում ե կուսակցությունից դուրս մնալ: Ի՞նչ արած, — թող կուսակցությունից դուրս մնա: Այն բանի մեջ, վոր նրանք գերադասում են կուսակցությունից դուրս մնալ, այն բանի մեջ,

վոր նրանք իրենք իրենց կտրում են կուսակցութունից, դրանում վոչ մի սարսափելի, առանձնահատուկ և զարմանալի բան չկա: Յեթե աչքի անցնելու լինենք մեր կուսակցության պատմությունը, ապա պարզ կլինի, վոր միշտ ել մեր կուսակցության լուրջ շրջադարձերի ժամանակ հին լիզերների վորոշ մասը դուրս ե ընկել բայլշեիկական կուսակցության սալակից, տեղ բանտլով նոր մարդկանց համար: Շրջադարձը—լուրջ գործ ե, ընկերներ, Շրջադարձը վտանգավոր ե նրանց համար, վերոնք ամուր չեն նստած կուսակցական սալակում: Շրջադարձի ժամանակ ամեն վոք չի կարող հավասարակշռությունը պահպանել: Դարձնում ես սալակը, մեկ ել տեսնում ես, վոր մի յերկուսը վաչր ընկան սալակից: (Ծափահարություններ):

Վերցնենք 1903 թվականը, մեր կուսակցության յերկրորդ համագումարի շրջանը: Սա կուսակցության շրջադարձի շրջանն եր—լիզերների հետ ունեցած համաձայնությունից դեպի մահուցու կռիվ լրերալ բուրժուազիայի դեմ, ցարիզմի հետ ունենալիք կռիվ նախապատրաստությունից դեպի բացահայտ կռիվ ցարիզմ և ֆեոդալիզմը ջախջախելու համար: Այն ժամանակ կուսակցությունը գլխավորում եր մի վեցյակ. Պլեխանովը, Զասուլիչը, Մարտովը, Լենինը, Ակսելրոդը, Պոտրեսովը: Շրջադարձը ճակատագրական լեզավ այդ վեցյակի անդամներից հնգի համար: Նրանք դուրս ընկան սալակից: Լենինը մնաց յեղակի: (Ծափահարություններ): Այնպես դուրս յեկավ, վոր կուսակցության հին լիզերները (Պլեխանով, Զասուլիչ, Ակսելրոդ) և յերկու յերիտասարդները (Մարտով, Պոտրեսով) մնացին մեկի, նույնպես յերիտասարդի, ընկ. Լենինի դեմ: Յեթե դուք իմանալիք, թե այն ժամանակ վորքան հառաչանք, լաց և վռնոց տեղի ունեցան այն մասին, վոր կուսակցությունը կխորտակվի, կուսակցությունը չի դիմանա, վոր առանց հին լիզերների վոչինչ չի դուրս գա: Այնուամենայնիվ հառաչանքներն ու բողոքները վերացան, իսկ փաստերը մնացին: Իսկ փաստերն այնպես ելին, վոր հատկապես շնորհիվ հնգյակի հեռացման միայն, կուսակցությունը կարողացավ ճանապարհ գտնել: Այժմ ամեն մի բայլշեիկի համար պարզ ե, վոր առանց Լենինի վճռական պաշարի ընդդեմ հնգյակի, առանց հնգյակը յետ վանելու, մեր կուսակցությունն անկարող կլիներ ի մի ձուլվել իբրև բայլշեիկներ ի կուսակցություն, ընդունակ առաջնորդելու պրոլետարներին դեպի հեղափոխություն: (Զայցեք. «ճիշտ ե»):

Վերցնենք հետևյալ շրջանը: 1907—1908 թ. թ. շրջանը: Սա մեր կուսակցության շրջադարձի շրջանն եր ցարիզմի դեմ ունեցած բացարձակ հեղափոխական կռիվից դեպի կռիվ շրջանցիկ ճանապարհը, դեպի բոլոր և ամեն տեսակ լեզալ հնարավորությունների ոգտագործումը—ապահովագրական դրամարկներեց մինչև Դոմալի տրիբունան: Սա նահանջի շրջանն եր այն բանից հետո, յերբ մենք 1905 թ. հեղափոխության մեջ ջարդ կրեցինք: Այս շրջադարձը պահանջում եր մեզնից կռիվ նոր մեթոդների յուրացում, վորպեսզի, հավաքելով մեր ուժերը, նորից բացարձակ հեղափոխական կռիվ գնանք ցարիզմի դեմ: Բայց այս շրջադարձը ճակատագրական լեզավ մի ամբողջ շարք հին բայլշեիկների համար: Սալակից դուրս ընկավ Ալեքսինսկին: Նա մի ժամանակ բոլորովին վատ բայլշեիկ չեր: Դուրս ընկավ Բոգդանովը: Նա մեր կուսակցության ամենալուրջ լիզերներից մեկն եր: Դուրս ընկավ Ռոժկովը, մեր կուսակցության Կի-ի նախկին անդամը: Յեղ աչապես ուրիշները: Հառաչանքներ և վռնոցներ կուսակցության խորտակման մասին այն ժամանակ թերևս քիչ չեյին, քան 1903 թ.: Սակայն հառաչանքները վերացան, իսկ փաստերը մնացին: Փաստերն ել խոսում եյին այն մասին, վոր մեր կուսակցությունը կռիվ նոր պայմաններում անկարող պիտի լիներ ճանապարհ գտնել, առանց մաքրելու այդ ճանապարհը տատանվող և հեղափոխության դործն արգելակող մարդկանցից: Ինչի՞ յեր ձգտում այն ժամանակ Լենինը: Միայն մի բանի. շուտով ազատել կուսակցությունն անկայուն և հեծկտան ելեմենտներից, վորպեսզի նրանք վոտքի տակ չընկնեն, չխանգարեն: (Ծափահարություններ):

Ահա թե ինչպես աճեց, ընկերներ, մեր կուսակցությունը:

Մեր կուսակցությունը կենդանի մի օրգանիզմ ե: Ինչպես ամեն մի օրգանիզմի մեջ, այնպես ել նրա մեջ կատարվում ե նյութերի փոխանակություն. հինը, հալից ընկածը—դուրս ե ընկնում (ծափահարություններ), նորը, աճողը—ապրում ե և բարգավաճում: (Ծափահարություններ): Դուրս են գալիս վոմանք—և՛ վերևում, և՛ ներքևում: Աճում են նորերը—և՛ վերևում, և՛ ներքևում, տանելով դործը դեպի առաջ: Այսպես ե աճել մեր կուսակցությունը: Այսպես ել կաճի նա և՛ հետագայում:

Նույնը պետք ե ասել և մեր հեղափոխության ներկա շրջանի մասին: Մենք ապրում ենք այժմ մի շրջան, վորը շրջադարձ ե արդյունաբերության և գյուղատնտեսության վերականգ-

նումից դեպի ամբողջ ժողովրդական տնտեսութեան ռեկոնստրուկցիան, դեպի այդ տնտեսութեան վերակառուցումը նոր տեխնիքական բազայի վրա, չեզոք սոցիալիզմի կառուցումը հանդիսանում է արդեն վոչ թե միայն իբրև հեռանկար, այլ իբրև կենդանի պրակտիկ մի գործ, վորը պահանջում է մեր ներքին և արտաքին կարգ ու կանոնի ամենալուրջ դժվարութիւնների հաղթահարում: Դուք գիտեք, այդ շրջադարձը ճակատագրական չեղավ մեր ռպպողիցիայի լիզերների համար, վորոնք վախեցան նոր դժվարութիւններից և մտադրիցին դարձնել կոսակցութիւնը դեպի կապիտուլացիայի կողմը: Յեւ յեթե այժմ սալակից դուրս ընկնեն մի քանի լիզերներ, վորոնք չեն ցանկանում պինդ նստել սալակի մեջ, ապա դրանում դարմանալի վոչինչ չկա: Դա միայն կազատի կոսակցութեանը մարդկանցից, վորոնք վոտքի տակ են ընկնում և խանգարում են առաջ շարժվել: Ըստ լերևութին նրանք լրջորեն ուզում են ազատվել մեր կոսակցական սալակից: Ի՞նչ արած, — յեթե հին լիզերներից վոմանք, անպետքանալով, մտադիր են դուրս ընկնել սալակից, — նրանց ճանապարհն էլ հենց այդ է: (Բուռն, լերկարտառ ծափահարութիւններ: Ամբողջ համագումարը վոտքի յե յեղում և ովացիա յե սարքում ընկ. Ստալինին):

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0181831

